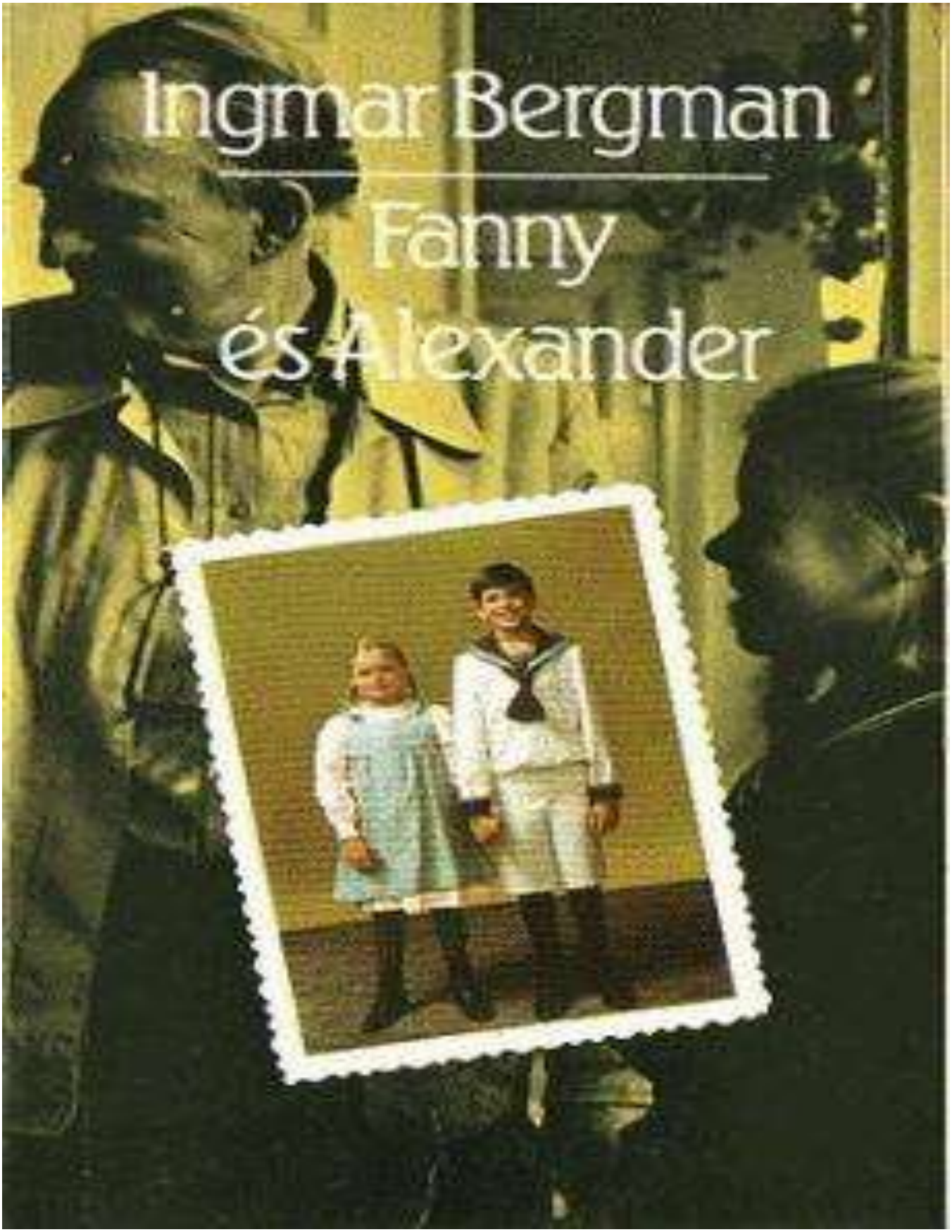
Ingmar Bergman
Fanny
és Alexander

Ingmar Bergman

Fanny és Alexander

Árkádia | Budapest 1985

Fordította Kunos László

Ingmar Bergman Fanny och Alexander
P. A. Norstedt & Söners Förlag Stockholm, 1982

©Ingmar Bergman 1982

Hungarian Translation © Kunos László, 1985

Szereplők

HELENA EKDAHL, született Mandelbaum, özvegy, volt színésznő
1. OSCAR EKDAHL, Heléna legidősebb fia, színházigazgató
EMILIE EKDAHL, a felesége, színésznő
GYERMEKEIK:
AMANDA, 12 éves
ALEXANDER, 10 éves
FANNY 8 éves
2. CARL EKDAHL, professzor, Helena második fia
LYDIA EKDAHL, a felesége, német származású
3. GUSTAV ADOLF EKDAHL, vendéglős, üzletember, Helena harmadik fia
ALMA EKDAHL, a felesége
GYERMEKEIK:
PETRA, 18 éves
JENNY, 8 éves
ÉVA, 7 éves, szomszéd kislány
VEGA KISASSZONY, Helena szakácsnője
ESTER KISASSZONY, Helena szobalánya
ALIDA és IISEN, szakácsnők
Sffii és BERTA, szobalányok
MAJ, sánta pesztonka Emilie és Oscar gyermekeinél
ISAK JACOBI, zsidó, üzleti tevékenységet folytat
ISAK UNOKAÖCCSEI:
ARON, kb. 20 éves
ISMAEL, kb. 16 éves

A színházban:
FILIP LANDAHL úr, 73 éves, rendező és színész (pere noble)
HANNA SCHWARTZ kisasszony, naiva
MIKAEL BERGMAN úr, fiatal, ígéretes, Hamlet alakítója
MORSING úr, a Királyt játssza a Hamlet-ben
TOMAS GRAAL, a Herceg alakítója a Vízkereszt-ben
JOHAN ARMFELDT, Malvoliót játssza
GRETE HOLM, Mária alakítója
SALENIUS úr, Böffen Tóbiás szerepét játssza
SINCLAIRNÉ asszony, pénztáros, asztmás
SÚGÓ
IRODAVEZETŐ
PALMGRENNÉ, könyvelő
KELLÉKES

DR. FÜRSTENBERG, háziorvos
EZREDES
REKTOR

EDVARD VERGÉRUS püspök
HENRIETTA VERGÉRUS, a püspök húga
BLENDA VERGÉRUS, a püspök anyja
ELSA BERGIUS, a püspök nagynénje
MALLA TANDER, szakácsnő, patkányszerű
Cselédlányok:
KARNA
SELMA
JUSTINA
KÜLSŐ INAS
RÉSZEGES KOCSIS

KÍSÉRTETEK:
PAULINE 12 éves
ESMERALDA 10 éves
ÖREG LELKÉSZ
RENDŐRFELÜGYELŐ
MEGVESZTEGETETT PAP
ROSA, 20 éves, pesztonka

Prológus

1

A Várost kisebb vízeséseken és zuhogókon bukdácsoló fürge patak szeli keresztül. Egy meredeken kiemelkedő magaslat csúcsán tekintélyes középkori téglaépítmény terpeszkedik: a Kastély. Ott kormányoz a tartomány kormányzója. Jellegtelen házcsoport közepén áll a Nagytemplom: múlt idők hivő lelkületének emlékműve. Ott prédikál a Püspök. A Város egy nagy múltú Egyetemmel is büszkélkedik, és egy Színházzal, ahol a hét minden napján van előadás. Van továbbá egy újonnan épült, inkább pöffeszkedő, mintsem impozáns Nagyszállója, két forgalmas és tekervényes lóvasútvonala, egy igénytelen küllemű Vasútállomása, valamint egy kőből épült negyede a tehetősek és a professzorok számára, és egy roskatag negyede, ahol kézművesek, diákok és napszámosok laknak. Folyóját szerényen ugyan, de hajózzák, és van Ipara is: két behemót malom őrli a környék földjeinek bő termését. Van még egy dúsan illatozó bőrfeldolgozó üzeme és cipőgyára is. Az árnyas Park és a közismert Botanikuskert teszi teljessé a Város képét, amelyben szerény a jólét, szilárd az önérzet, s amelynek falai közt, ha álmatagon is, él némi életet a kultúra és a tudomány.

Zárt világ ez: nem sokat törődik a kor viharaival és baljós jeleivel. Az új gondolatokat és a forrongó eszméket a huzatos és petróleumszagú diákszobák falai közt éri utol a vég. A Várost máskülönben nemigen érdekli a világ. A helyi újság a rend és a nyugalom őre; magától értetődő kötelességének tartja, hogy semmivel se nyugtalanítsa hatezer hűséges előfizetőjét.

A Város életének meghatározott ritmusa van. Télen a megszokott életét éli, tavasszal különös láz keríti hatalmába, a nyarat pedig békésen átalussza egészen szeptemberig, amikor a síkságok felől megérkezik az őszi eső, és a diákság zajos bevonulása végképp felveri a tantermek, az albérleti szobák és a kisvendéglők nyugalmát. A Színház is megnyitja kapuit, az Egyetem zenekarának tagjai hangolni kezdik hangszereiket, a kóristák borsólevessel és forró punccsal kenegetik berozsdásodott torkukat, a párás reggeleken iskolások gázolnak az utcákat borító nedves avarban, a katedrákon elfoglalják helyüket a tanárok, és a Város nagy becsben álló Bordélyházát ismét felkeresik a közeli kaszárnya tisztjei. Azután beköszönt a tél, novemberben lehull az első hó, hideg északi szelek fújnak, a Város idősebb özvegyasszonyai megfáznak, és elviszi őket a tüdőgyulladás. Vasárnaponként lélekharangok konganak a szürke ég alatt. Akár a téli hidegtől elgémberedett bogarak, másnapos diákok araszolnak a hóbuckákon át a vendéglők forró kályhái és jótékony levesei felé, olykor egy-egy csengettyűs szán veri fel hamis jókedvével az utcák csendjét, és a zuhogóknál tompán morajlik a patak, vize feketén örvénylik a jégszegélyek között, eljött az életunt öngyilkosok órája. A Színházban a nagy tragédiákat játsszák, és a kályhák és tűzhelyek füstje ködként lebeg a hófedte háztetők felett.

Aztán egy szép napon, egészen hirtelen, megjelenik a tavasz, hideg és tiszta fénybe burkolózva, legyőzhetetlenül. A Város mámorban él. Mindenki vizsgázik, doktorál, kandidál; kezdetét veszi a bálok és mulatságok vég nélküli, szédítő forgataga. Sok dolguk van a zálogosoknak: hozzák a télikabátokat, viszik a frakkot. A töpörödött anyókák, akik túlélték a telet, a templom kertjét vagy a parkot csinosítják; elérkezett az esküvők és a határtalan remények ideje. A kertekben virágba borulnak a gyümölcsfák és az orgonabokrok, a diáklányok könnyű ruhákat vesznek magukra, a kaszárnya fúvószenekara esténként koncertet ad, és a Színházban műsorra tűzik az elmaradhatatlan angol komédiát.

Azután egy nap a Város álomba merül, némaságba burkolódzik, még a kis vízesések is halkabban zubognak. A nappalok hosszúak, az esték csendesek. A diákok nyári vakációjukat töltik, a jómódúak lepedőket akasztanak az ablakokra, huzatokkal takarják le a bútorokat, tüllfátyolt borítanak az üvegcsillárokra, összegöngyölítik a perzsaszőnyegeket, és elutaznak tengerparti nyaralóikba. A kevésbé jómódúak a közeli kiskertekben vagy gazdag rokonaik nagybirtokán töltik a nyarat. A nagy toronyóra negyedóránként jelzi az idő múlását, a napfény kihalt utcákra tűz. Akik maradtak, magányosan üldögélnek a Sétány fehér padjain. A Város mozdulatlanul alussza álmát a síkság fölött lebegő fehér forróságban.

Ez tehát a Város életének és lélegzetének ritmusa. Lakosai többnyire elégedettek városukkal, elképzelni se tudnának jobbat maguknak; a jövő nem nyugtalanítja őket, múltjuk miatt nincs miért szégyenkezniük. Egyetértenek abban, hogy a hatóságok bölcsen kormányoznak: rendelkezéseik és a lakosság biztonsága fölött maga a király őrködik. A király feje fölé pedig Isten nyújtja ki óvó kezét, és „A víg özvegy" keringőjét mint négykezest játsszák szinte minden családban, ahol van zongora vagy pianíno.

2

A színház az ezernyolcszázas évek elején épült, csaknem százéves. Néhány gazdag polgár adta rá össze a pénzt, az erdei túrák, a hideg fürdők és a kultúra rajongó hívei. Sikeres és sikertelen szezonok váltogatták egymást. Az ezernyolcszázhatvanas évek elején az épületet egy jómódú üzletember, Oscar Ekdahl vásárolta meg, aki éppen akkoriban vett feleségül egy ifjú és igen kiváló fővárosi színésznőt. Oscar Ekdahl bölcs és előrelátó ember volt, a színház ügyeinek intézését feleségére bízta azzal a feltétellel, hogy az asszony maga nem léphet föl. Házasságukból először egy fiú született, akit szintén Oscarnak kereszteltek. Belőle, anyjával ellentétben, meglehetősen középszerű színész lett. Amikor 1889-ben feleségül vett egy színinövendéket, az anya visszavonult, és a színház igazgatását az ifjú párra bízta. Az anya egy évre rá megözvegyült, és ekkor a Piactérre néző nagy és elegáns lakást az ebédlő közepén felhúzott fallal kettéosztotta. A fiatalok a ház naposabb felébe költöztek be.

A fiatalasszony gyorsan haladt előre a pályán, néhány év alatt híres színésznő lett belőle. A színházat férje igazgatta, okosan és körültekintően. Kicsiny, de jó társulatot verbuváltak. A színház felvirágzott, hírük a fővárosba is eljutott. Oscar és Emilie csendes boldogságát semmi nem zavarta, egyetlen bánatuk az volt, hogy több mint tíz évig nem született gyermekük. Azután gyors egymásutánban három gyermek született: Amanda, Alexander és Fanny. Erre később még visszatérek.

Filmünk idején a színház épülete jó karban van, de már meglehetősen elavult. A színpadon és a nézőtéren bevezették ugyan a villanyvilágítást, de ez minden. Az olyan újdonságokat, mint a reflektor, a mozgatható lámpa és a fényregulátor itt még nem ismerik. Beérik a régi rámpavilágítással, egy-egy sor különféle színű, gyenge és apró izzólámpával a rivalda szélén, a színpad két oldalán és tetején. A padozat is régi, a széles, göcsörtös deszkákból ácsolt színpad a hátsó faltól a súgólyukig erősen lejt. A sötét zsinórpadláson erdők, viharos tengerek, alacsony parasztházak és pompás dísztermek csüngenek, na meg néhány ijesztő sárkány is, melyektől nem volt szívük megválni. A színészek öltözői két szintben helyezkednek el a színpad két oldalán, a hölgyeké jobbra, az uraké balra. Az igazgató szobája és irodája három apró helyiséget foglal el közvetlenül a színpadi bejáró mögött. Oscar Ekdahl a vendégeit szívesebben fogadja az öltözőjében; ez az egyetlen, amelyikbe bevezették a folyó vizet, és viszonylag kényelmesen van berendezve.

A lejtős színpad alatt két sor pince van. Ott éli végnapjait a kulisszákat mozgató, csapóajtókat, süllyesztőket működtető és egyéb titokzatos célokat szolgáló ősi fagépezet, melyet már nem használnak. A felső pincében, végtelen hosszúságú polcokon őrzik a színház kellékeit, a bútorraktárnak pedig az alsó szinten adtak helyet. A tárgyakat egy különös, régi, kézi erővel hajtott lifttel szállítják. Az alsó pincesor legmélyebb részén, az egyik sarokban súlyos vasfedél takar egy nyílást, amely alatt feneketlennek látszó mélységben feketén örvénylik a víz. Ehhez a vízhez és ehhez a nyíláshoz valamilyen szörnyű bűntény emléke fűződik, és állítólag kísértet is van a dologban. A színpad hátsó falán van két keskeny és magas ablak, melyeket a gépmester délutánonként a próbák után néha kinyit. A nap ilyenkor hosszú, keskeny sugárcsíkokkal szeli át a huzatban kavargó finom színpadi port. A csendet semmi sem töri meg, mivel a színház hátsó traktusa egy üres telekre néz, ahol csupán néhány lombos fa áll. Olykor egy-egy madár is

betéved a színpad sötét terébe, és szüntelenül csivitelve, riadt verdeséssel emelkedik egyre feljebb a zsinórpadlás áttört lécpadozata és a megfeketedett tetőgerendázat felé. Amikor a madár elhallgat, a csend varázslatossá válik: megtelik régen elnémult hangokkal, testetlen árnyakkal, mérhetetlen szenvedélyek visszhangjaival. A megelevenedő hangok és a feltámadó mozdulatok sűrűvé teszik a napsugár kardpengéjével összeszabdalt poros levegőt.

A szövetből készült függöny nézőtér felőli oldala hatalmas redőkben aláhulló drapériát ábrázol, melyet aranyozott zsinórok és rojtok díszítenek. A hátoldala szürke és foltozott, és vékony fabordák tartják kimerevítve. Szemmagasságban kémlelőlyuk van rajta, melyen keresztül a színészek észrevétlenül megnézhetik és felmérhetik közönségüket. Bal oldalon, a rendező csengőkkel és szócsővel felszerelt fülkéjében két húzózsinór lóg: egyik a szélgépet, másik a mennydörgést működteti. A színpad levegőjét mindig a por, a kokszkályhák és a döglött patkányok félreismerhetetlen szaga tölti be.

A patkó formájú és intim hangulatú nézőtér földszintjén tizenhat, ívesen kanyarodó széksor áll, az ülések kopottas, vörös plüssel vannak kárpitozva. A lágy félkörívben hajló két erkélysor közül az alsó végig páholyokra tagolódik, mindegyik külön bejáratú és hat férőhelyes; a felsőn vörös szövettel bevont keskeny fapadok sorakoznak. Legfelül, a karzaton csak állóhelyek vannak, de ide a belépőjegy is csupán huszonöt őre, és akinek kedve van, vihet magával széket is. A színpad jobb és bal oldalán egy-egy elegáns és tágas páholy helyezkedik el. Az egyiket a színház igazgatóságának tartják fent, a másikat pedig a kormányzó és a polgármester veheti igénybe, vagy maga a király, ha egyszer eszébe jutna, hogy felkeresse a város színházát. Erre eddig még soha nem került sor.

A nézőtér mennyezetét a város egyik ismert művészének freskója díszíti. A rendkívül értékesnek tartott festmény az idők során azonban megsötétedett. Görög istenek láthatók rajta felhők között, amint hódolattal tisztelegnek az ifjú Thália előtt, aki Helena Mandelbaum lágy és szabályos vonásait viseli. Így fejezte ki hódolatát felesége előtt az első Oscar Ekdahl, és ez jó néhány ezer koronájába került, amit később sokszor és büszkén hangoztatott. Az isteni jelenet körül hat üvegcsillár függ a mennyezeten, melyek meleg fényükkel megszépítik az egész színháztermet. Színpad és nézőtér között feltűnő a különbség. Idekint minden jó karban van, ápolt és ragyogó tiszta. Odabent minden piszkos, poros és egy kicsit roskatag.

A színház gondoskodik arról, hogy falai közt a test is jól érezze magát. Az első sor magasságában, ablakaival a térre nézve helyezkedik el a színház étterme, melyet Oscar öccse, Gustav Adolf Ekdahl vezet. Az ételek itt olyan étvágygerjesztőek, az italok olyan tökéletesen hűtöttek és a szolgáló szellemek olyan készségesek, hogy egyik-másik színházlátogató Gustav Adolf materiális szolgáltatásait többre becsüli bátyja szellemi táplálékánál. A derű hullámai néha oly magasra csapnak, hogy egy segédszínészt szalasztanak át azzal a kéréssel, hogy a vendégek mérsékeljék jókedvüket, mellyel komolyan zavarják valamelyik nagy monológot vagy megható jelenetet. A fivérek között egyébként rendkívül szeretetteljes a viszony.

Végül egy szó a közönségről. A színházban nyolc hónapon át minden este van előadás (kivéve karácsony napján, nagypénteken és húsvétvasárnap). Minden negyedik héten új darabot mutatnak be. Általában ugyanazok az emberek járnak színházba, és az évi kilenc új darabot mind megnézik. Kissé konzervatív ugyan ez a közönség, de hűséges. Oscar Ekdahl óvakodik a kísérletezéstől. Strindbergre és Ibsenre nagyon nagy gyanakvással tekintenek, és darabjaikat ritkán játsszák.

3

Amikor az idősebb Oscar Ekdahl feleségül vette Heléna Mandelbaumot, nemcsak a város színházát vásárolta meg, hanem a piactér túloldalán álló pompás kőházat is. A család az emeleti lakásba költözött, melyet az elképzelhető legnagyobb kényelemmel rendeztek be. A ház mindig nyitva állt a vendégek előtt, akik Helénát, a háziasszonyt csodálattal és rajongással vették körül. Amikor az idősebb Oscar Ekdahl meghalt, az özvegy a lakás felét felajánlotta a fiataloknak. Az elválasztást úgy oldották meg, hogy a tágas ebédlő közepén húzták fel a falat. A falon meghagytak egy szinte láthatatlan kis tapétaajtót, melyet egyik oldalon egy hatalmas cserépkályha, másik oldalon egy hasas pohárszék burkolt árnyékba. A család felnőtt tagjai ezt az ajtót soha nem használták. Az ifjabb Oscar Ekdahl és szép felesége, Emilie tehát - mint említettem - a lakás naposabb felébe költözött, amely a város parkjára nézett. Ablakaiból dús lombú szilfákra, süppedő pázsitra, virágágyakra, szökőkutakra és szobrokra nyílt kilátás.

A családnak a tapétaajtó két oldalán élő tagjai, a fiatalok és az anyós között kezdetben józanul mértéktartó volt a viszony, bár szívélyesnek aligha mondható.

A hűvös távolságtartás kialakulásának egyik oka a lakás nagyszabású belső átalakítása volt. Az ifjú pár hosszú nászútra ment Közép-Európába, ahol nyitott szemmel jártak, és sok mindent megnéztek maguknak. Felfedeztek egy új bútorstílust, mely annyira megtetszett nekik, hogy szerették volna meghonosítani. Oscar igénytelen ember volt ugyan és gyenge színész, de tudta, mit akar, és volt tehetsége hozzá, hogy megvalósítsa az ötleteit. Anyja megdöbbenésére a régi bútorokat a színház raktárába szállíttatta, és a lakásba festők, tapétázók, vízvezeték- és villanyszerelők vonultak be. Fáradozásaik eredményét világos falak, egyszerű drapériák, könnyű, virágmintás függönyök jelezték, valamint egy tágas, vízmelegítővel fölszerelt fürdőszoba és egy angolvécé. Világos árnyalatú linóleumot szegeztek a kopott hajópadlókra, és élénk mintájú szőnyegekkel borították be a szobákban a sötét és nyikorgó parkettát. Végül elkészültek a bútorok is, a legtisztább szecessziós stílusban, egy világot járt építész tervei szerint. A fény szabadon áradt be az ablakokon, tágasak és levegősek lettek a szobák, a régi lakásra rá sem lehetett ismerni.

Helena Ekdahl udvarias némasággal szemlélte a változásokat, melyek mögött megkésett kamaszlázadást vélt felfedezni - s ebben igaza is volt. Mindezért a menyét hibáztatta, de ezt soha egy szóval sem említette. Oscar megpróbálta rábeszélni anyját, hogy vezessék be a központi fűtést, és bontassák le az ósdi cserépkályhákat. Ezzel azonban kudarcot vallott. Legnagyobb elképedésére anyja elsírta magát, és közölte, ezek után nyilvánvaló számára, hogy fia nem szereti. Oscar soha nem tudta megérteni, mi köze a központi fűtésnek a fiúi szeretethez, de tervét nem erőltette tovább.

Később a telefont azért bevezették, és így már találkozniuk sem kellett ahhoz, hogy egymás hogylétét tudakolják. A viszony azért soha nem volt ellenséges, kivéve a két szakácsnő között, akik hivatásuk művészei voltak és egyébként igen jelentős személyiségek. Heléna asszony öreg szakácsnőjéről senki nem tudta pontosan, hány éves, már nemzedékek óta szolgálta az Ekdahl családot, a tudás és a hagyományok valóságos tárháza volt; a másik szakácsnő, középkorú, robusztus termetű asszony, a neveléssel és táplálkozással kapcsolatban az új idők eszméit vallotta. Amíg a fiatal párnak nem születtek gyermekei, a két rivális komor és istenfélő

semlegességgel méregette egymást, de amint a gyermekek megkezdték zavartalan jövés-menésüket a két konyha között, fellángolt közöttük az ádáz és immár életre szóló ellenségeskedés, amely Alexander tizenkettedik születésnapjáig tartott, amikor is az öreg Vega kisasszony rázuhant a félig kész tortára, és hirtelen meghalt.

1895 őszén Emilie Ekdahl Helsinkibe utazott vendégszereplésre. Egy évvel később (tízéves meddőség után) lánya született, akit Amandának kereszteltek.

Egy fiatal, nagyon tehetséges, ábrándos tekintetű színész szerződött a színházhoz. Műsorra tűzték a Kaméliás hölgy-et Emilie-vel a boldogtalan hetéra és Palmlund úrral a rajongó Armand szerepében. Ez lett az évad legnagyobb sikere, negyvenhat előadást ért meg, ami szokatlanul soknak számított. Az új színészt ezután a fővárosba szerződtették, és ekkoriban Emilie-t állítólag többen is látták kisírt szemmel, fésületlenül. Fia született, akit Alexandernak neveztek el. A kicsi és gyenge csecsemőt, minden eshetőségre készen, még a kórházban megkeresztelték, de anyja odaadóan viselte gondját, és a fiú lassacskán megerősödött.

Két évvel később megszületett a gömbölyded és egészséges Fanny. Feltűnően hasonlított az érsekre, aki nemrégiben tartott az itteni egyházkerületben vizitációt.

Az Ekdahl család gyors növekedése szóbeszéd tárgya lett a városban, míg a közvetlenül érintett családtagok mind boldognak látszottak. Mivel Oscar és Emilie egyformán népszerű volt, a pletyka hamarosan elhallgatott, és az emberek gyönyörködve nézték a viruló anyát és jól ápolt, vidám gyermekeit.

Az apai nagyanya Amanda születését minden különösebb felindulás nélkül vette tudomásul. Annál nagyobb aggodalommal izgulta viszont végig Alexander életveszélyes színre lépését. Alexander volt is azután az első, aki hirtelen nekibuzdulásában kinyitotta a két lakás közti bezárt ajtót. Csábító és kissé ijesztő világ tárult a szeme elé. Persze gyakran járt ő már látogatóban a nagyanyjánál. De azoknak a látogatásoknak megvoltak a maguk határozott és rituális viselkedési szabályai. Most, ezen a napos, csendes vasárnap délelőttön felfedező útra indulhatott. Nagyanyja Vega kisasszony és Ester kisasszony társaságában istentiszteletre ment. A lakás üres volt. Óvatos léptei alatt meg-megnyikordult a parkett. Feltornyosult előtte a hatalmas ebédlőasztal, leült, és hátát az asztal egyik vaskos lábának támasztotta. Piros szegélyes, barna kötényruhájának elején volt egy zseb, amelyre egy macska volt hímezve. Mindkét kezét ebbe a zsebbe mélyesztette; nagyobb biztonságban érezte így magát, meg fázott is.

Csípős, fagyos téli idő volt odakint, a mintás spanyolfalakkal és nehéz függönyökkel körülvett dupla ablak túloldalán. Az asztal körül álló székeket és a falakat erős szagot árasztó, sötét tónusú, aranyozott bőrkárpit borította. Háta mögött mint valami erődítmény magasodott a pohárszék, két bástyája között a polcon tompán csillogtak az üvegkancsók és kristályserlegek. Baloldalt, a hosszú falon festmény lógott, amelyen kék színű vízből fehér, vörös és sárga házak emelkedtek ki, a vízen pedig különös hajók úsztak. A hatalmas állóóra majdnem a díszes mennyezetig ért, és zárkózott, mogorva módon magában beszélt.

Az asztal lába mellől belátott a zöldes fényben fürdő szalonba. Zöldek voltak a falak, szőnyegek, bútorok, függönyök, még a pálmák is zöld cserepekben nőttek. Megpillantotta a levágott karú, meztelen, fehér hölgyet. Kissé előre dőlve állt, és töprengő arccal figyelte Alexandert. A fiú sokszor látta már, de soha nem tudta eldönteni, tekintheti-e valamennyire is élőnek, tehát ijesztőnek, ám egyszersmind megmagyarázhatatlanul vonzónak. Magára hagyva az üres lakásban, a levágott karú, meztelen hölgy kétségtelenül élt, ezt Alexander a gyomrában érezte. A széles, aranyozott díszekkel kivert és aranyozott lábakon álló fiókos szekrény tetején üvegburás, súlyos aranyóra állt. Fuvolázó férfi támaszkodott a számlapjának, egy kis kövön

pedig egy nő ült kivágott blúzban, széles, nagy kalapban és fodros, rövid szoknyában. Ők is mindketten aranyból voltak. Amikor az óra tizenkettőt ütött, a férfi fuvolázott, az aprócska nő pedig táncolt. Nagyanya már többször megmutatta, hogyan működik az óra, de így elhagyatva minden más volt. Alexander sajnálta az üvegburába zárt férfit és nőt.

Nagyanya ezen a vasárnap reggelen későn kelt föl, a faragott támlájú, hatalmas ágy még nem volt bevetve, a párnákon még érezni lehetett nagyanya rózsaparfümének illatát (amit „glicerines rózsavíz" néven prózai módon a patikában lehetett vásárolni, de ezt Alexander nem tudta). A szoba nem különösebben tágas, a bútorzat negyven éve nem változott, nagyjából minden olyan, amilyen az esküvő napján volt, 1862-ben, amikor Helena és Oscar Ekdahl első ízben használta a hitvesi ágyat, amelyben több mint húsz éven át örömet szereztek egymásnak, amelyben sírtak, veszekedtek vagy fogták egymás kezét, vagy higgadtan beszélgettek a színház repertoárjáról, gyermekeik jövőjéről, anyósaik kedélyállapotáról és barátaik nehézségeiről. Idősebb Oscar Ekdahl és felesége, Helena, lánynevén Mandelbaum, boldognak tartották házasságukat, kölcsönös hűségüket soha semmi nem ingatta meg.

Az ággyal szemközti falon, a téli nap erős fényében egy festményen Helena asszony látható mint Iphigeneia. A kép sajátos fényt bocsát ki magából. Alexander úgy érzi, mintha nagyanyja mozogna a festményen, szinte már a hangját is hallja; anyja is játszotta ezt a szerepet, kívülről tudja minden szavát. Kedvtelve nézegeti Helena formás kezét, lágy ajkát, az áttetsző ruha alól felsejlő súlyos, erős mellét, ragyogó bőrét, komoly tekintetű, szabálytalan alakú szemét, széles, tiszta homlokát és göndör, fekete haját.

Mi mást lehet egyébként erről a szobáról elmondani, mint azt, hogy zsúfolásig megtöltik a festmények, fényképek és a dédelgetve őrzött tárgyak. Nagyanya hálószobája sohasem igazán világos, és nem lehet rendesen kitakarítani sem. Kétszer egy évben kihordják a bútorokat, kiporolják a szőnyegeket és kárpitokat, felsúrolják a padlót, minden tárgyat megtisztogatnak, de néhány nap múlva már minden ugyanolyan poros, mint ezelőtt, és az öregedő bútorfa és a porladó bársony szagával keveredő parfümillat súlyosan megüli a hosszúkás, félhomályos szobát. A hátulsó, rövidebb falnál kopott, mélyvörös brokáttal behúzott, kerek szélű pamlag áll. Különféle formájú, puha és simulékony párnák sorakoznak rajta. Heléna Ekdahl szívesen elüldögél ezen a pamlagon unokájával. Egy-egy párnát ölelve magukhoz beszélgetnek az életről és a művészetről, de olykor a Halálról és a halál utáni Életről is.

A lakásban van egy hosszú, sötét folyosó, amely a környező szobákból és a konyha meg a cselédszoba ajtaja fölött levő keskeny ablakokból kap egy kevés halvány és bizonytalan fényt. A folyosó fordulójában titokzatos szoba nyílik. Ajtaján, közvetlenül a padló fölött, öt lyuk van, falait vörös szövettapéta borítja, és néhány bekeretezett, üvegezett festmény díszíti, melyek lovagvárakat ábrázolnak és bő fátylakba burkolt szép, fiatal nőket. A szűk, négyszögletes szoba közepén háttámlás, karfás trónszék áll szintén vörös szövettel kárpitozva, sarkain és oldalán rézborítással. Ülése fölemelhető, alatta sötét lyuk tátong: feneketlen mélység, gondolja Alexander. Nagyanya hosszú ideig szokott itt ülni nyögve és sóhajtozva, és Alexander többször is fölajánlotta neki, hogy megosztja magányát és szórakoztatja, de nagyanyja erre soha nem tartott igényt. Alexander apja azt mondja, hogy nagyanyának székrekedése van, mert zsugori. Vega kisasszony vagy Ester kisasszony soha nem ül sokáig a trónon. Beszaladnak, megsuhogtatják a szoknyájukat, és mielőtt az ember tízig számolna, már kinn is vannak.

A folyosón egy jókora vaskályha árasztja magából az égő koksz és a felforrósodott vas kissé fanyar illatát. A konyhában Vega kisasszony vacsorát főz, ízletes és tápláló káposztalevest, a meleg és jellegzetes szag az egész lakást betölti, egybekel a folyosó sarkában nyíló titokzatos

szoba nagyon is emberi kipárolgásával. Az olyan aprócska ember, mint Alexander, akinek orra még oly közel van a földhöz, jól érzi a molyirtó friss és erős szagát, melyet a szőnyegek a nyári hónapokban szívnak magukba, amikor fel vannak csavarva. Ester kisasszony és Vega kisasszony minden pénteken viasszal és terpentinnel keni be és felvikszeli a régi parkettát, kábító illattal töltve be a szobákat. A szálkás hajópadlónak szappanszaga van. A linóleumot vízzel kevert, rossz szagú kéktejjel pucolják.

Az embereknek különféle szaguk lehet. Ruhájukon nemcsak a szövet szagát lehet érezni, hanem az ételét, izzadságét, dohányét, parfümét is. Cipőiket a bőr, a paszta és tulajdon lábuk szaga lengi körül. Minden ember valóságos szagszimfónia: púder, kátrányszappan, vizelet, nemi szerv, tubák, pomádé. Egyeseknek egyszerűen emberszaguk van, mások biztonságérzést keltenek vagy fenyegetnek a szagukkal. Ester kisasszony, a szobalány parókát visel, melyet különleges ragasztóval erősít kopasz fejbőréhez. Az egész Ester kisasszonynak ragasztószaga van. Nagyanyának hervadó rózsaszaga van. Alexander anyjának édes illata van, mint a vaníliának, de amikor felmérgesedik, pihés felső ajka felett verítékcseppek jelennek meg, és ilyenkor alig érezhető, savanykás szag árad belőle, amely veszélyt hordoz. Alexander számára a legvonzóbb szagú ember a fiatal, gömbölyded és vörös hajú pesztonka, akinek Maj a neve, és bicegve jár. Azt szereti legjobban, ha Maj ágyában és Maj karjaiban fekhet, és orrát a lány vastag hálóingéhez nyomhatja. Itt izzadságszagot és mindenféle jó illatot érez. Mindketten tudják, hogy ezt nem volna szabad csinálniuk, de nem látja őket senki, és így újra és újra összebújhatnak, mint két kis állat. Alexander nővérének fémszaga van, furcsa módon éppen olyan, mint a könyvtári dohányzóasztalon álló ónozott serlegnek. Fannynak édes tejszín- és kisgyerekszaga van, pedig már elmúlt nyolcéves.

Ha megáll a szalon közepén, az üvegcsillár alatt, a süppedő szőnyeg végtelen levélmintázatán, ha egészen mozdulatlanul áll, és visszafojtja lélegzetét, hallani tudja a csendet, a csend összetevőit: először is dobhártyájában a vér zúgását, azután az órákat, a mindenhonnan ketyegő, mindenhol egyszerre ütő órákat is. A kályhában ropog a tűz, a fekete vasajtók remegnek és halkan megcsörrennek. Nagyon messze valahol zongoráznak, a szomszéd leánya skálázik, játéka alig hallható, de mégis szomorúságot kelt, nem tudni, miért. A könyvtárszobában nagyanya az íróasztalnál a könyvelés fölé hajolva ír, a tollhegy serceg a papíron. A konyhából edénycsörgés hallatszik be és Vega kisasszony hangja, azután csend lesz, csak a porcelán és az ezüst locsog tovább a mosogatóban.

Alkonyodik, a téren szán halad át, csengettyű szól, lópaták dobbannak a fagyott havon, sisteregve csúszik a szántalp. A nagytemplom tornyában az óra most négy negyedet és három egészet üt. Miért vagyok ilyen szomorú, gondolja Alexander a szalonban a süppedő szőnyegen állva. Miért vagyok ilyen szomorú? Talán a Halál áll ott olyan mozdulatlanul a félhomályos előszobában? Az ő gyors és ziháló lélegzetét hallom? Nagyanyát akarja talán elvinni, aki a könyvtárszobában ül, és a kockás füzetébe ír? Alexander tüstént be akar menni hozzá, hogy az ölébe boruljon és sírjon, de nem mehet. Ha megmozdul, ha csak a kisujját mozdítja, a Halál is elindul, s megelőzi. Alexandernak hosszú, nehéz harcot kell vívnia a Halállal kinn az előszobában. Ekkor Ester kisasszony hirtelen elkezd szenet rakni a kályhába egy fekete vaslapáttal, és az erős, szabadító hang végre elűzi az iszonyú vendéget.

A kékes alkonyi fény egyre nehezebben hatol át a súlyos függönyökön. Nagyanya feláll az íróasztaltól, és előveszi a petróleumlámpát. Kapott ugyan a fiától egy vasból készült, zöld porcelán ernyős, asztali villanylámpát, de azt betette a nagy szekrénybe, és továbbra is ugyanazt

a petróleumlámpát használja, amelyik Oscar írópultján világított a színházban. Meggyújtja a petróleumszagú kanócot, fellobban a sárga láng, helyére teszi az üvegcsövet és az ernyőt. Nagyanya árnyéka kirajzolódik a könyvespolcokon. Az előszobában és az ebédlőben szénszálas izzólámpák pislákolnak. Sok hely marad az árnyaknak megvilágítatlanul. Odakint még jobban besötétedik. A lámpagyújtogató hosszú póznájával óvatosan kerülgeti a járda csúszós jégfoltjait. Most gyújtja meg az utcai gázlámpákat. Árnyékok vetülnek a szalon mennyezetére. Alexander hegyeket lát és tengereket, szörnyek sejlenek fel szeme előtt és istentagadó pogányok. Nagyanya feléje fordítja arcát, de a szeme nem látszik, kinyújtja kezét, és halkan megkérdezi, van-e kedve kártyázni egy kicsit még vacsora előtt.

Szólnom kell még néhány szót az Ekdahl-ház mögötti udvarról is. Az utcára nyíló boltozatos kapualjat éjszakára súlyos tölgyfa kapu zárja el á külvilágtól.

A kapualj kövezete göröngyös, és amikor lovas kocsi hajt be, dübörgése megremegteti az egész házat. Már régóta tervezik, hogy leaszfaltoztatják a behajtót, de nem lett belőle semmi. A szabálytalan alakú, tágas udvart egyfelől, ferde szögben, egy igénytelen külsejű, kétemeletes bérház határolja, hátul a kocsiszín, az istálló és a mosókonyha, a másik oldalon pedig egy tűzfal. Az egyik nyíláson át idelátszik a városi park. Az udvar csak részben kövezett, közepén magas gesztenyefa nő, mellette mint valami középkori kínzóeszköz két porolóállvány helyezkedik el, az istálló mellett pedig egy kézipumpával felszerelt fedett kút áll őrt.

Heléna asszony egy hátaslovat és egy parádés lovat tart, ez utóbbi a két, feketére fényezett hintó egyikét vagy a szánt szokta húzni. A lovakat libériás kocsis hajtja, és egy lovászfiú gondozza, aki egyébként a kocsis fia. Az istálló fölött laknak két kis szobában. Az egyik kocsiszínben Oscar Daimlerjét tartják. Csak nyaranta használják. Oscar szenvedélyes autós, de kissé bizonytalanul vezet. A két mosókonyhában nagy a sürgés-forgás, mindig tele vannak mérgelődő anyákkal és sápadt gyerekekkel. A nyitott ajtókon és ablakokon gőz gomolyog kifelé, míg odabent szünet nélkül és nagy hangon folyik a beszélgetés. A kissé elhanyagolt, sárga színű hátsó épület többi részét fuvarosok bérlik. Három javakorabeli férfi, három testvér fuvaroz négy sovány kancával. A testvérek egy fekete hajú házvezetőnővel a bérház manzárdlakásában laknak. A házvezetőnőnek, akiről különös dolgokat rebesgetnek, hat gyermeke van, mind a hat sovány, sápadt és örökké náthás.

A földszinten, a feljárótól jobbra furcsa üzlet található, a tulajdonosa is furcsa ember. Hórihorgas férfi, mindig görnyedten jár, nagy fehér keze és hosszú szakálla van, fürtös haja a fülére lóg, szeme fekete, homloka keskeny és fehér. Fején mindig kerek karimájú, zsírfoltos kalapot visel. Isak Jacobi a neve, és minden csütörtökön Helena Ekdahlnál vacsorázik. Ester kisasszony undorító, piszkos zsidónak tartja, és gyakran elmondja Alexandernak, hogy Isak Jacobi kisgyerekeket gyilkol, és a vérüket issza. Alexander ezt nem hiszi el, de Ester kisasszony történetei tagadhatatlanul még kíváncsibbá teszik Isak egyébként is titokzatos személye iránt.

Az üzlet varázslatos világ. Csengettyű jelzi, ha valaki belép az üvegezett ajtón. Isak Jacobi fekete hintaszékén a pult mögött ül, és legtöbbször egy ismeretlen betűkkel írt könyvet olvas. Fanny és Alexander gyakran bemegy a zsidó boltjába. Amanda a lábát se teszi be hozzá, azt mondja, rossz szag van nála, és hogy az egyik belső szobában rothadó hulla fekszik. Ez részben igaz. Isak Jacobi egy múmia tulajdonosa, melyet üvegládában őriz abban a szobájában, ahol a legdrágább holmijait tartja. Fanny és Alexander folyton meg akarja nézni a múmiát. Ijesztő látvány: arcán már nincs aranymaszk és pólya, látni lehet a haját, a fülét, félig szétmálló ajkait, mosolygó száját és hosszú, töredezett orrát. Az üzlethelyiség mélyen benyúlik a házba, jó néhány szobát betölt, a piszkos ablakokat helyenként deszka fedi, máshol poros függönyök takarják.

Hosszú polcokon, nagy asztalokon, a padlón vagy szögekre akasztva ezrével zsúfolódnak itt a legkülönfélébb jellegű tárgyak. Soha senki nem hallott még olyat, hogy a zsidó bármit eladott volna a boltjában. Azt se látta még senki, hogy vett volna valamit. Az egész nagyon rejtélyes.

Az udvaron egyfolytában zajlik az élet, állatok és emberek élete: verebek zsibonganak a gesztenyefán és lakomáznak a lótrágyán, kövér macskák hada él kényelmes semmittevésben patkányok és egerek között, gyermekek és kutyák hemperegnek a kavicson vagy a kopott, gondozatlan füvön. A külső inas és a kapus az istállóhoz tartozó budi mögött iszogat, és magukra vonják a mosókonyhában dolgozó asszonyok csípős megjegyzéseit.

Az Ekdahl gyerekeknek nem szabad az udvaron játszaniuk. A sánta, de vidám Maj felügyelete alatt a városi parkba kell kivonulniuk, ahol megfelelő társaság és rangjukhoz illő homokozó áll rendelkezésükre.

Karácsony

1

Idősebb Oscar Ekdahl napjai óta visszatérő hagyomány, hogy a szenteste napján, délután egy órakor a színházban előadják a Krisztus boldogságos születése című játékot. A hagyományhoz hozzá tartozik, hogy erre az előadásra éppolyan sokan gyűlnek össze, mint a nagytemplomban a reggeli istentiszteleten. Még Edvard Vergérus püspök is jelen van, valamint Falström polgármester, Pansarstierna tartományfőnök, Adam Boetius, az egyetem rektora és más előkelő polgárok a családjukkal.

Az előadás a végéhez közeledik. Mária, József és a gyermek már alszik a kunyhóban. Egyszer csak földöntúli zene csendül fel, a színpad kivilágosodik, és a zsinórpadlásról lassan fehér ruhás angyal ereszkedik alá különböző nagyságú kisebb angyalkák társaságában. Az angyal fontos szerepét a színház primadonnája, Emilie Ekdahl alakítja, immár jó néhány éve. A kisangyalok a gyermekei, Amanda, Alexander és Fanny, és az unokatestvérük, Jenny. Amikor az angyalok leszállnak egy kis hídra, egy magasságban a kunyhó tetejével, felébred József, akinek szerepében egyszerű eszközökkel, de méltóságteljesen a színház igazgatója, Oscar Ekdahl lép fel. Ez is hagyomány, és Oscar vállalja az áldozatot.

ANGYAL:
Ne félj, József, ne félj tőlem,
angyal vagyok égből jöttem.
Jóban-rosszban veled vagyok,
bár nem látod őrangyalod.
Üzenetet hozok itten,
küldi teremtőd, az Isten.
Vidd el innen, amint lehet
Máriád és gyermekedet,
mert Heródes ma vagy holnap
minden fiút legyilkoltat.

JÓZSEF:
Megjegyeztem minden szavad,
teszem tüstént parancsodat.
Fiamat az Isten óvja,
áldott legyen fenn a trónja.

Valamennyi szereplő betódul a színpadra. A zenekar egy karácsonyi dal néhány taktusát játssza. Emilie maga köré állítja a négy gyermeket, és mosolyogva a közönség felé fordul.

EMILIE:
Játékunknak jó a vége,
mindnyájunknak örömére.
Azt harsogja már a rigmus,

megmenekült Jézus Krisztus.
Tanulsága mindezeknek:
az Úr megvéd minden embert,
akár felnőtt, akár gyermek.

Szűz Mária szerepében Hanna Schwartz kisasszony most szélesre tárja két karját, mintha mindent magához akarna ölelni. Hanna a színház naivája már három éve, és rendkívül népszerű, főként az idősebb urak körében.

HANNA:
Azt kívánjuk, a karácsony
áldás legyen minden házon.

Most a színház első és legidősebb színészén, a hetvenhárom éves Filip Landahlon van a sor. Papírlapot dugdos a kezében (átkozottul kifognak az emberen a rövid, verses szövegek).

FILIP:
Felnőtt, gyermek, mind csodálja,
hogy ragyog száz gyertya lángja.

Alexander Ekdahl lép előre. Tízéves, sápadt és sovány fiú, haja kicsit ritkás, orra nagy, rövidlátó, sötétkék szeme és széles szája van, amely gyakran ferdül szégyenlős mosolygásba.

ALEXANDER
(torkát köszörüli):
Sötét homályt oszlat a fény
szent karácsony szép ünnepén.

A függöny lehull, és a közönség lelkesen tapsol, de nem túlságosan sokáig, mert mindenkit vár az otthoni karácsony. Amikor a függöny utoljára csapódik össze, a színpadon mindenki jobbra fordul, mert a színfalak mögül innen vonul most be Gustav Adolf Ekdahl az örömtől és a magas vérnyomástól ragyogó arccal. Mögötte, ropogósra keményített főkötőben, négy pincérlány masírozik be válogatott ínyencfalatokkal megrakott tálcákkal, majd négy pincérfiú hozza hatalmas tálakban a meleg puncsot, a forralt bort és a párolgó, forró grogot. A sort Alma Ekdahl (Gustav Adolf termetes felesége) zárja be lányával, a tizennyolc éves Petrával, aki sugárzó anyjának szinte hasonmása. Nyitott bőröndöt cipelnek be, melyet roskadásig raktak a színház személyzetének és családtagjaiknak szánt karácsonyi ajándékokkal.

Most valamennyien együtt vannak, a színészek még jelmezeikben, a díszletmunkások már megmosakodva, kiöltözve és az ünnepeléstől már enyhén kipirult arccal, a varrónők, a pénztárosok, a parókakészítők és az irodán dolgozó komoly urak - így együtt egészen tekintélyes gyülekezet, harmincnégy felnőtt és tizenhárom gyermek. Mindenki poharat tart a kezében, és körülállják Oscar Ekdahlt, aki most fellép József és Mária kunyhójának lépcsőjére, hogy mint a színház igazgatója elmondja karácsonyi köszöntőjét. Apja népszerű és szellemes társasági ember volt, karácsonyi beszédei sokáig emlékezetesek maradtak, ő maga viszont nem ért az ékesszóláshoz, de személyét mindenki nagyra becsüli, és a beszédet meg kell tartani.

OSCAR: Kedves barátaim, kedves munkatársaim, kedves családom! Huszonkét éve tartok beszédeket ezen a helyen, pedig semmi tehetségem nincs az efféle szerepléshez...

Körülnéz, hamiskás mosoly jelenik meg száján, és mindenki megerőltetés nélkül visszamosolyog rá, mert Oscart jóságos és becsületes embernek tartják.

OSCAR (elgondolkodva): ...az efféle szerepléshez. Nekem egyedül ahhoz van tehetségem, ha már erről kell beszélnem, hogy szeretem ezt a kis világot itt, e ház vastag falai közt. És szeretem azokat az embereket, akik itt dolgoznak, ebben a zárt kis világban. Odakint van a nagy világ, és néha ennek a kis világnak egy pillanatra sikerül visszatükröznie a nagy világot, hogy jobban megértsük, és azoknak az embereknek, akik ide jönnek, lehetőséget adunk, hogy néhány percre vagy pillanatra...

A poharát nézi, melyet most két kézzel fog. Mély csend van, csak a hóvihar visszhangzik tompán a sötét zsinórpadláson. Amikor ismét feltekint, mindenki látja, hogy Oscar Ekdahl szokatlanul sápadt, és a szeme könnyes.

OSCAR:... hogy néhány pillanatra elfelejtsék azt a kinti, nehéz világot. Színházunk kis sziget - a rend, a fény, a gondoskodás és a szeretet kis szigete. Nem tudom, miért vagyok ma ilyen szörnyen meghatva és ilyen nevetségesen ünnepélyes, megmagyarázni sem tudom, hogy érzem magam. Engedjék meg, hogy rövid legyek.

Megrázza a fejét, felemeli poharát, és végignéz a körülötte álló embereken.

OSCAR: Az anyám és jómagam, valamint a feleségem és gyermekeim nevében valamennyiüknek vidám és boldog karácsonyt kívánok. Remélem, az ünnep második napján testben és lélekben megerősödve látjuk viszont egymást. Boldog karácsonyt!

GUSTAV ADOLF: Boldog karácsonyt, Oscar! Boldog karácsonyt, Emilie!

Mindannyian koccintanak az Ekdahl család tagjaival és egymással.

2

Odakint süvölt a hóvihar, a kavargó förgeteg mintha a négy égtáj felől egyszerre zúdulna a térre. A friss hótorlaszok között három szán repíti felhevült, jókedvű utasait a karácsonyi lakomára; csengettyűk szólnak, mindenki fáklyát tart a kezében, és a lovak orrlyukaiból messzire csap a párás lehelet. A színházzal szemben levő Ekdahl-házból ragyogó fény árad a térre: égő gyertyakoszorú világít minden ablakában.

Heléna Ekdahlnál minden készen áll a nagy karácsonyi vacsorára. A fenyőfán, az üvegcsillárokon, a gyertyatartókban és a falikarokon mindenütt égnek a gyertyák, a cserépkályhákban ropog a tűz.

Vega kisasszony és Ester kisasszony fekete selyemruhába öltözött, keményített fehér köténnyt viselnek, nagy gonddal fésült frizurájukra pedig hegyes bóbitájú főkötőt tettek.

Maga Heléna mélyvörös brokátruhát öltött magára, és felvette súlyos ékszereit is és királyi rendjelét. Haja, egy-egy szürke csíktól eltekintve, még mindig sötét és fényes, bőre ragyogó fehér, mélykék tekintete tiszta és éles, keze lágy, nincsenek rajta ráncok és foltok.

Most az erkélyablak előtt áll, és nézi, ahogy nagy családja, fiai, menyei és unokái kacagva és kiabálva közelednek feléje a hófúvásban a téren át. A színházban sorra kialszanak a fények, nemsokára teljesen besötétedik. A főbejárat előtt álló súlyos gázlámpák mintha mozognának a szélben, lángjuk csapkod és pislákol.

Most érkezik a házba középső fia, Carl Ekdahl professzor és felesége, Lydia. Kint az előszobában még veszekednek, de Carl, amint belép, felderül, és harsányan üdvözli anyját. Magas, testes férfi, majdnem teljesen kopasz, de nagy szakálla és pofaszakálla van. Felesége kövér, mozgékony német asszony, és noha húsz éve él már ebben az országban, nem tanult meg rendesen svédül. A bőre fehér, a melle és a fogai nagyok, és mindig jó a kedve, még akkor is, amikor veszekszik. Carlnak és Lydiának nincs gyermeke, gyengédségüket nyolc, állítólag előkelő származású macskára pazarolják. Két kezük tele van ajándékokkal, melyeket Ester kisasszony egy nagy ruháskosárba tesz a többi színes csomag mellé.

Lydia túláradó szeretettel üdvözli anyósát, aki ezt barátságos tartózkodással fogadja. Carl rágyújt egy szivarra, és konyakot tölt magának. A professzor úr enyhén alkoholista, de a diákjai nagyon szeretik.

Most Isak Jacobi lép be az Ekdahl-ház szalonjába. Ünnepi hangulat ragyog az arcán, ruhája kifogástalan, haja és szakálla frissen van nyírva, fekete szemöldökét is szépen felfelé fésülte, és érces orrhangja máris Helena asszony szépségét zengi. Ezüstből készült, finoman megmunkált rózsaszálat nyújt át ajándékul, melynek szárán, a tövisek helyén, hat fénylő rubin ékeskedik.

A lépcsőház csendjét most dübörgés veri fel, a nevetés és zsivaj hulláma végighömpölyög az egész házon, az előszobaajtó kivágódik, és betódulnak rajta a gyermekek; versenyt futottak fel a lépcsőn, és most zihálnak a nevetéstől és megerőltetéstől, a jeges hófúvástól, a forralt bortól és az ünnepi láztól. Itt van tehát Amanda, a legidősebb, aki ősztől a fővárosban az opera balettkarának növendéke lesz, azután a tízéves Alexander, a fantázia mártírja, legalábbis önmaga szerint, és a legkisebb, az apró, pirospozsgás, magabiztos Fanny. Itt van ezenkívül Jenny is, a rajongó, de félénk gyermek, aki titokban szerelmes unokanővérébe, Amandába.

Most érkeznek az idősebbek: Emilie és Alma barátian összeölelkezve, piros arccal a hideg sétától. A vidám és terebélyes Petrát Oscar vezeti karonfogva, és közben mosolyogva hallgatja unokahúga valamelyik végeérhetetlen történetét a kereskedelmi iskoláról, ahová már két éve jár. Utolsónak Gustav Adolf érkezik a színházi koccintásoktól már kissé spiccesen. Évődve tréfálkozik az Ekdahl család pesztonkájával, a kerek arcú, bicegő Májjal. A lány kuncogva védekezik. A másik lakásból a konyhai bejáraton keresztül jön át a két szobalány, Siri és Berta, és a két szakácsnő, Alida és Lisen. A professzor alkalmazottja karácsonyra hazautazott Berlinbe, amit mindenki pompás megoldásnak talál.

Sorban köszöntik Heléna Ekdahlt: fiai udvarias kézcsókkal, menyei pihekönnyű csókokkal, a gyermekek hatalmas ölelésekkel és a szájára nyomott cuppanós puszikkal. Végül a személyzet illedelmes mosollyal és kimért meghajlással. Carl bácsi polkát játszik a zongorán. Gustav Adolf a tálakat inspektálja a konyhában, Oscar pedig tájékoztatja anyját a délutáni előadás lefolyásáról és bevételéről. Emilie és Alma az ajándékokkal megrakott súlyos ruháskosarat bevonszolja a szobába, és a karácsonyfa elé állítja. Isak Jacobi öblös hangon Jennyvel és Fannyval társalog, a két gyerek a térdén ül. Alexander és Amanda minden méltóságról megfeledkezve bukfenceket hány a szalon szőnyegén.

Vega kisasszony és Ester kisasszony gondterhelten futkos a konyha és a tálaló között, jóllehet már órák óta minden készen áll.

Lydia Ekdahl érthetetlen keverék nyelven beszél Petrához, aki mindebből egy szót sem ért, de azért mindig válaszol valamit, valahányszor nagynénje lélegzetet vesz. Siri, Berta és Maj összedugja fejét Alidával és Lisennel, és kuncogva sugdolóznak. Kedvenc és kifogyhatatlan témájuk Gustav Adolf Ekdahl élénk érdeklődése a fiatal nők iránt. Mindannyian ismernek egy-két hitelt érdemlő történetet Ekdahl úr viselt dolgairól, Maj és Lisen pedig saját tapasztalatokkal is rendelkezik. Mindamellett egyikük sem tartja a vendéglős viselkedését megbotránkoztatónak vagy illetlennek. Sőt kellemes és derék embernek tekintik, akinek kijár egy kis szórakozás. Még a felesége sem féltékeny rá.

Régi hagyomány, hogy a karácsonyi vacsorát Helena asszony tágas konyhájában fogyasztják el, melyet erre az alkalomra szépen feldíszítenek karácsonyi terítőkkel, falvédőkkel, mikulásokkal, asztalkendőkkel, lámpásokkal és gyertyákkal. Az is hagyomány, hogy a személyzet és az urak együtt esznek, és mindenki oda ül, ahova akar. Minden ennivaló ki van rakva a tűzhelyre és a színes abroszokkal letakart mosogatóállványra vagy a hosszú tálalóasztalra. Mindenki abból vesz és annyit, amennyit szeme-szája megkíván. Gazdag a választék: heringfélék, kolbászok, kocsonyák, pástétomok, aszpikos halak, egészben sült húsok, fűszeres húsgombócok, pecsenyék és sültek sorakoznak megszámlálhatatlan változatban. Ezután következik a rituális kenyérmártogatás a sonkás fazékban. A gyomor megnyugtatása és további próbákra való előkészítése céljából ekkor illatosan párolgó, selymes krémlevest tálalnak fel. Ezután jön a karácsonyi sonka a hozzávalókkal, s miután mindenre kiterjedően értékelték és összehasonlították korábbi karácsonyi sonkákkal, sor kerülhet a tőkehalra is. A halhoz fehér bordói dukál, ez viszont kedvet csinál a zamatos burgundihoz és a ropogósra sült hófajdhoz. Mindezek tetejébe kerül aztán a rizsfelfújt, a kompót és a mandulás karácsonyi dísztorta. Mindenki összevissza beszél, senki nem figyel oda a másikra, időnként pedig feláll valamelyik Ekdahl fivér, és verses áldomást mond, vagy rázendít egy dalra.

Konyakot, karácsonyi sört, fehér bort, vörös bort, madeirát, puncsot és pálinkát isznak. Mindenki egyszerre beszél, csupán Vega kisasszony és Ester kisasszony ül némán és mereven. Számukra a karácsonyeste az év leggyötrelmesebb napja. Nem tartják helyénvalónak, hogy a

személyzet tagjai ekképp legyenek együtt gazdáikkal. Nekik már több mint negyven éve minden karácsonykor végig kell szenvedniük ezt a méltatlan vacsorát, melyet Vega kisasszonynak ráadásul a tulajdon két kezével kell elkészítenie.

Carl Ekdahl jelt ad Alexandernak. A professzor arca kivörösödött, ömlik róla a veríték, fátyolos tekintetű kék szeme már kissé bandzsán áll az aranykeretes csíptető mögött. Alexander viszont int Fannynak és Jennynek, akik enyhén kótyagosak a sok limonádétól és a karácsonyi hangulattól. A professzor feláll az asztaltól, hajlongva elnézést kér, és gyorsan eltűnik a tálalóhelyiség kijáratán át. Alexander, Fanny és Jenny teljesen észrevétlenül utána surran. Várakozásteli képpel loholnak Carl bácsi után. Az előszobában a professzor úr egy-egy égő gyertyát nyom Fanny és Jenny kezébe. Azután hangtalanul kinyitja az ajtót, és kilép a tágas és visszhangos lépcsőházba, melyet freskók és játékos amorettek díszítenek, s ahol a rézveretes, vörös szőnyeg márványfalak és színes mozaikablakok között kanyarog lefelé.

Carl bácsi kezével csendet int, kicsit szégyenlősen kigombolja nadrágtartóját, és letolja a nadrágját és az alsónadrágját. A gyerekek arca elsápad a várakozástól. Ekdahl professzor úr kissé előrehajol, megfogja a lépcsőkorlátot, és megfeszíti magát. Ekkor, mintegy varázsütésre, egy sor telt, erőteljes orgonahang tör elő Carl bácsi kövér ülepéből. A sort egy remegő, mennydörgésszerű hang zárja le. Most Fanny és Jenny az égő gyertyákat odatartja néhány centiméternyire a bácsi hátsója elé. És ekkor éles ágyúlövés dördül a patinás lépcsőházban. A gyertyalángok megrebbennek, és kialszanak.

3

Miközben gyönyörködve nézzük az Ekdahl-ház konyhájában a karácsonyi vacsorát, elmondom, hogyan viselkednek a családtagok egymás között. Legelőször is a gyengéd figyelmesség tűnik a néző szemébe. Megérintik, megrázzák, hátba csapdossák egymást, paskolják, simogatják, ölelgetik egymást, szenvedélyes csókokat és nagy, cuppanós puszikat adnak egymásnak, fogják egymás kezét, egymás szemébe néznek, egymás hajába túrnak. Könnyen kitörnek közöttük nagy, drámai veszekedések, sírnak, szidják egymást, szövetségeseket keresnek, de éppilyen könnyen ki is békülnek, szent fogadalmakkal és a gyengédség számos jelével halmozzák el egymást, s ilyenkor is éppolyan őszinték, mint haragjukban.

A gyermekek, a kor nevelési elveivel ellentétben, bőven részesülnek ebből a családias szeretetből, szinte a testi gyengédség védőburkában élnek. Még Heléna asszony is ki tudja mutatni szenvedélyes odaadását, kivált az unokái iránt. Néha még a fiai és a közeli barátai is részesülnek szeretetének érzéki megnyilvánulásaiból. A menyeivel azonban leheletnyivel visszafogottabban viselkedik, és körmönfont beosztással méri ki számukra szeretetének jeleit.

Közel élnek egymáshoz, osztoznak bánatban és örömben, hajba kapnak és ölelkeznek. A vendéglő és a színház a család tevékenységi kedvének természetes folyománya. Még nyáron sem akarnak elválni egymástól. Idősebb Oscar Ekdahl négy pompás nyaralót építtetett egy tengerbe nyúló földnyelven a nagy tengeröböl szigetvilágának közelében. Keménygallérjaiktól és fűzőiktől megszabadulva itt élvezik az évszak örömeit gyűrött vászonruhákban, bő ingekben és széles karimájú szalmakalapokban. Az árnyas tengerparti liget kiáltozástól és nevetéstől hangos, a gyenge szellő zászlókat lobogtat, hegedű sír valahol egy nyitott ablakból, gereblye zörömböl a kerti út kavicsain, kutya ugat a távolban, Ekdahlék paradicsomában így telik a nyár.

A karácsonyi vacsorát befejezték, és most körtáncot járnak, énekelnek, dobognak és bőségesen verítékeznek. A táncot régi szokás szerint Heléna asszony vezeti némileg már szétzilálódott hajjal, és míg egyik kezével Fanny kezét szorítja, a másikkal a szoknyáját fogja össze, és kivillantja virág- és pillangómintás selyemharisnyába bújtatott elegáns bokáját. Fanny után Maj, a pesztonka énekel és nevetgél a sorban, mögötte pedig Gustav Adolf áll izzadságtól csillogó arccal, aki a nagy zsivajban pajzán ajánlatokat tesz Majnak. Gustav Adolf Ekdahl után egy sor gyerek következik éktelen lármát csapva. Mögöttük a professzor áll és a felesége, majd Ester kisasszony, Vega kisasszony, Alida, Berta, Siri és Lisen. Ezután jön Oscar Ekdahl kissé sápadtan, de vidáman, azután Emilie és Alma, aki hangos, de cseppet sem keserű megjegyzésekkel kommentálja hitvese gáláns közeledését a pesztonkához. Mögötte Isak Jacobi veszi ki megadóan részét a fáradságos családi rítusból, a sort pedig leghátul Petra zárja, aki a sok evéstől nem bír énekelni. A tánc végigkígyózik mindkét lakáson, a két előszobaajtó és a tapétaajtó tárva nyitva áll, a padló dübörög, a ház remeg, az üvegcsillárok meg-megcsörrennek. Végül Helena szalonjában ér véget a tánc, nevetve és lihegve letelepednek, a karácsonyfát óvatosan átteszik az ablakmélyedésből a széles ebédlőajtóba.

Oscar Ekdahl előveszi a családi Bibliát. Leül arra az emelvényre, ahol az előbb a karácsonyfa állt. Ünnepélyes hangulat ereszkedik a szobára. Oscar előhúzza arany töltőtollat, és kinyitja a nagy könyvet. Mielőtt felolvasná a karácsonyi evangéliumot, be kell írnia az év legfontosabb

családi eseményeit az egyik előzéklapra, amelyen már ott sorakoznak a korábbi évek eseményei (1862 óta, amikor idősebb Oscar Ekdahl feleségül vette az ifjú színésznőt, Helena Mandelbaumot).

Most halkan vitatkozni kezdenek arról, hogy mi számít fontosnak, és mi kevésbé fontosnak. Jenny egyetértésével Fanny indítványozza, hogy az Ajax nevű macska halálát, mint igen jelentős és szomorú eseményt, feltétlenül jegyezzék fel. Carl bácsi félénken szót emel az öreg Emma néni érdekében, aki szintén elhunyt. Emma néni elhalálozását egyesek fontosabbnak tartják, mint a macskáét, mások viszont épp az ellenkező véleményen vannak. Oscar elsimítja a vitát, és mindkettőt feljegyzi.

4

A gyerekszobában teljes a felfordulás. Karácsonykor szokás szerint Jenny is itt alszik az unokatestvéreinél. Amanda, aki már egy éve külön szobában alszik, behozta a többi gyerek matracait és ágyneműjét. A karácsonyi ajándékait mindenki a fekhelye köré rakta, hogy másnap reggel kéznél legyenek. Most éppen párnacsata zajlik, amelyben még Maj is részt vesz. A gyerekeken hosszú, fehér hálóing van, kivéve Alexanderon, akin a piros szegélyes ing csak térdig ér. Mindenki egyszerre kiabál, leghangosabban Maj, aki egy kicsit be van csípve. Az egyik párna elszakad, és apró tollak hóesése tölti be a szobát. Amanda megragadja az alkalmat, és eltáncolja a hópelyhek táncát magas fejhangon kísérve magát. Jenny fel s alá rohangál a mosdó és a gyerekszoba között, Maj meg akarja fogni. Jenny segítségért kiabál.

Emilie és Alma jön be jó éjszakát kívánni. Maj zavartan nevetgélve megpróbálja összeszedni a tollakat egy szemeteslapáttal, de nem sikerül neki. Megegyeznek, hogy mindent így hagynak éjszakára. Emilie meggyújt egy rózsaszín burájú kis éjjelilámpát, és felteszi a magas, fehér fiókos szekrényre egy háromrészes, üvegre festett karácsonyi kép mögé. Ezután eloltják a villanyt. A gyertyaláng pislákolva ég a szentkép mögött: bal oldalon a három bölcs látható, amint követik a csillagot, jobb oldalon a pásztorok a mezőn és az angyalok, középen Mária, József és a gyermek a jászolban - mindhárom kép nagy természethűséggel van megrajzolva, és élénk színekkel van festve.

Nem állíthatjuk, hogy az Ekdahl család jobban vagy másképp lett volna vallásos, mint szigorúan konvencionális értelemben, de a gyerekektől azért megkívánják az esti imádságot, elmennek a nagytemplomba, ha a püspök prédikál, és van valamilyen általános és homályos elképzelésük egy barátságos, de távoli istenről, aki mindent nagyszerűen elrendez, legalábbis hosszú távon. A gyerekek esti imája meglehetősen rövid és szokványos, fennhangon és kórusban mondják az ágy mellett térdelve, összekulcsolt kézzel: Köszönöm neked, Jóisten, ezt a napot, segíts, hogy jó kislány (ill. kisfiú) legyen belőlem. Kérem, hogy vigyázzon rám az angyal egész éjszaka. Óvja meg az Isten apámat és anyámat, nagyapámat és nagyanyámat, engem és testvéreimet és unokatestvéreimet, nagybátyáimat és nagynénjeimet, Vega kisasszonyt, Ester kisasszonyt, Majt, Sirit és Bertát, Alidát és Lisent és Isak bácsit és minden embert, ámen.

Miután az esti imát sebesen ledarálták, a gyerekek ágyba bújnak, és sorban megkapják esti csókjukat és ölelésüket Emilie-től és Alma nénitől, akinek olyan szaga van, mint a frissen sült kenyérnek. Az esti búcsúcsók és ölelés hosszú és körülményes rítus, melynek lefolyásában egyformán fontos szerepet játszik a hagyomány és az improvizáció. A két anya ezután kéz a kézben, nevetgélve és beszélgetve távozik. Nagyanya lakásából halk zene és énekszó hallatszik át: Lydia néni énekel és Oscar kíséri zongorán.

A gyerekszoba hirtelen elcsendesedik, az utcai lámpák vékony fénycsíkokat vetnek a mennyezetre, az éjjelilámpa a színes üvegkép mögött pislákolva ég, a festett alakok mintha élnének, mintha mozognának és sugdolóznának egymással. Jenny a szájába dugja középső és mutatóujját, Fanny az arcához szorítja kopott babatakaróját, és az üvegképet nézi, Alexander pedig hason fekszik, két kezét az álla alá dugja, és maga mellé húzza viharvert, barna mackóját, melynek Baloo a neve, lötyög a feje, hiányzik az egyik füle, és hosszú, sovány testét már csak az a ruha tartja össze, melyet egyszer Maj varrt neki. Amanda takaróba burkolózva, összekuporodva

ül az ágyán, és lassan forgatja egy ajándékba kapott nagy könyv lapjait. Minden oldalán egy híres táncos vagy táncosnő szépen színezett képe látható, a szöveg oroszul van írva. Az éjjelilámpa gyenge fényében földöntúlian szépnek látszanak, és Amanda szívében heves vágy és szeretet ébred irántuk. Széllökés rohan végig az utcán, a huzat végigsüvölt a kályhán, a vasajtó kerek lyukai mögött felparázslanak az esti tűz maradványai, mintha vörös szemek hunyorognának a kályha sötét mélyén. Szél suhogtatja a városi park fáinak lombját. Az idő azután elcsendesedik. Nagyanya lakásában most mindenki együtt énekel. Szép dallam, csak kicsit szomorú.

Freut euch des Lebens
weil noch das Lámpchen glüht
pflücket die Rose eh' sie verblüht...

A szülők hálószobájába vezető, félig nyitva álló ajtó hirtelen kitárul, a villany kigyullad, és Maj viharzik be a szobába. Vörös haját vastag kontyba fésülte, elegáns, világoskék estélyi ruha van rajta, selyemharisnya és magas sarkú cipő. Két fehér karját a feje fölé tartva bicegve táncol, ugrál és forog maga körül, mámoros az örömtől.

MAJ: Nézzék, mit kaptam karácsonyra. Nézzék, mit kaptam a nagyságos asszonytól, megáll az eszem! Ugye milyen eszelősen szép vagyok, ugye milyen szép vagyok, mint egy nagyvilági hölgy, ugye milyen csodálatosan elegáns vagyok?

Megperdül maga körül, kacag és suttog. Azután eloltja a villanyt, és átöleli Alexandert.

MAJ (suttogva): Ma nem alhat a fiatalúr Maj ágyában, mert Maj ma látogatót fogad, és Majnak nem mindegy, hány férfiember van az ágyában, ezt ugye megérti? De Maj a fiatalurat szereti legjobban, ebben biztos lehet.

Maj gyengédségének ezt a viharos megnyilvánulását Alexander hűvösen fogadja, hasra fekszik, és fejét a falnak fordítja.

Maj halk kuncogással nyugtázza hódolója féltékenységét, és lábujjhegyen kioson a szobából.

Újra csend van. Nagyanya lakásából beszélgetés és nevetés hallatszik át, a nagy ebédlői óra ütni kezd, ki tudja, hányat, s hangjára tüstént válaszol a nagytemplom toronyórája és a Szentháromság-templomé, amely még többet üt, először a negyedeket, azután az órákat, csengés-bongás tölti be a remegő levegőt, hol halkabban, hol erősebben, ahogy a szél játszik a hangokkal. Azután újra csend lesz, különös csend.

Alexander nem tudja pontosan, elnyomta-e egy időre az álom, valamennyit talán azért alhatott, csendes az egész ház, csend van az utcán, Jenny és a testvérei mélyen alszanak, és a szülői hálószoba ajtaja zárva.

Érzi, hogy eljött a pillanat, nem várhat holnapig, akkor különben is világos lesz, és a körülmények sokkal rosszabbak. Óvatosan felkel, Baloo-t a párnájára teszi, átmászik Amandán, aki könyvével az ölében aludt el, az éjjelilámpa gyengén pislákol az üvegkép mögött, az árnyak méltóságteljesen imbolyognak a falakon és a mennyezeten. Alexander tisztán látja a Laterna Magicát, a nagy, szétnyitható fehér asztalon áll a szoba közepén. Lakkozott bádoglapjának körvonalai élesen kirajzolódnak a mögötte álló fiókos szekrény világos tömege előtt, lencséje

rézborításán megcsillan a fény. Alexander heves szorítást érez a gyomorszája tájékán, és fázik, de nem azért, mert hideg van a gyerekszobában; ez a borzongás belülről fakad, a mellkasából, majdhogynem a két vállából. Kezét ráteszi a furcsa készülékre, amely magas, keskeny és a tetején kis kéményben végződik. A kémény alatt, a doboz oldalán kinyit egy kis ajtót, kihúz egy petróleumlámpát, leveszi róla az üveget, és gyufát gyújt. Miután a kanóc erős lángja fellobban, visszahelyezi az üvegburát, beállítja a fényerőt, a lámpát visszatolja a dobozba, és bezárja a kisajtót. A szobát azonnal betölti a petróleum és a meleg bádoglemez kellemes szaga. Elfordítja a készüléket, a lencse az ágya fölé, a világos színű tapétára irányul. A falon máris ott van a bűvös kör, a lencsén levő kis csavarral a kör szélét élesre állítja. Keze remeg az izgalomtól, pisilnie kell, tarkóján verítékcseppek jelennek meg, és a szíve úgy dobog, hogy csoda, hogy nem veri fel vele az egész házat.

A Laterna Magica mellett kék szövettel borított faládika áll. A fedelén levő képen egy család látható, amint épp vetítenek a Laterna Magicával. Mindenki régies ruhát visel, az uraknak be van fonva a hajuk, és a fonatok szalaggal vannak átkötve. A vetítőt ijesztő külsejű ember kezeli: dülledt a szeme, nagyok a fogai, húsos ajkával förtelmes, kéjsóvár módon vigyorog. Mellette egy vörös kabátos, kövér asszony verklit forgat. A közönség izgatott, egy síró gyereket most cipelnek át egy másik szobába, az anya az ajtóból visszafordulva vágyakozó pillantást vet a falon kirajzolódó viharos tengerre.

Alexander kinyitja a doboz fedelét. A dobozban üvegképek sorakoznak, van benne legalább húsz. Óvatosan kivesz egyet, és betolja a vetítő lencséje mögött levő tartókeretbe. Ágya fölött a falon nyomban megjelenik egy oszlopokkal díszített szoba képe, amelynek magas ablaka van, és az ablakon át éles holdfény hullik egy fehér ágyra. Az ágyon fiatal nő fekszik kecsesen elnyúlva.

ALEXANDER (halk, kántáló hangon): íme, itt fekszik a szépséges hajadon, a szegény Arabella, és nem tudja, mi vár rá. Magányos, egyedül van az egész házban, ó - ó! Anyja meghalt, apja tivornyázik valahol, züllött társaságban. Ó! Ó! Ó!

Alexander kántálása felébresztette Fannyt. A kislány csöndben kimászott ágyából, és szorosan bátyja mellé állt. Elragadtatva és ijedten bámulja a szép képet, és hallgatja Alexander fojtott hangját.

Az üvegkép két lemezből áll, és ezek úgy vannak összeillesztve, hogy egymástól függetlenül lehet mozgatni őket. Alexander egyik kezével megfogja az alvó lány képét, a másikkal pedig lassan betolja a hátsó üveglemezt. Most történik a csoda! A holdfényben áttetsző, lebegő nőalak jelenik meg bokáig érő fehér ruhában, arca sápadt, de földöntúlian szép, kezében csillagfénytől sziporkázó pálcát tart.

ALEXANDER: Vajon ki jön itt, amikor a kastély tornyának órája elüti a tizenkettőt? Ó, de félek, ó, miféle rémisztő alak közeledik lebegve a holdsugár hátán az ágyam felé? Ó! Ez az én halott anyám! Az anyám szelleme! Talán azért jössz, hogy...

Jenny felébred, és rémülten felsikolt. Alexandernak sikerül lekapnia a kéményt, elfújnia a petróleumlámpát és ágyba bújnia, még mielőtt kinyílna az ajtó. Az ajtóban kibontott hajjal, fehér hálóingben Emilie jelenik meg, és ahogy ott áll, hasonlít a vetített kép szellemalakjára. Jenny ettől még jobban megijed, és újra sírni kezd. Amanda felébred, és méltatlankodva morog. Fanny és Alexander mozdulatlanul fekszik az ágyban. Jenny szipogva magyarázza, hogy Alexander

ágya fölött a falon kísértetet látott. Emilie ölbe veszi, megnyugtatja, hogy nincsenek kísértetek, és megengedi, hogy átjöjjön az ő ágyába aludni. Felemeli a még mindig nyöszörgő gyermeket, és átviszi a hálószobába. Az ajtó becsukódik, de Alexander hallja, hogy anyja az apjával beszél, aki dörmögve válaszolgat neki.

EMILIE: Petróleumszag volt a gyerekszobában.

OSCAR (álmosan): Petróleum?

EMILIE: Igen, petróleumszagot éreztem.

OSCAR (kis szünet után): De hiszen a gyerekszobában nincs petróleumlámpa. (Szünet) Megnézem, mi lehet az.

Zihálás, fújtatás, az ágy megnyikordul, Emilie vigasztaló szavakat mond Jennynek, aki lassan megnyugszik. Az ajtó kinyílik, és belép Oscar hálóingben, papucsban és egy nagyon kopott, hosszú, zöld köntösben, amelynek dohányszaga van. Kezében egy pohár vörös bort tart.

OSCAR: Itt valóban petróleumszag van.

Átlép a küszöbön, és becsukja maga mögött az ajtót.

OSCAR (suttog): Alusztok, gazfickók?

Alexander és Fanny nyomban felül az ágyában. Várakozásteli, huncut mosollyal néznek apjukra. Amanda álmában megfordul.

OSCAR: Mi az ördögöt csináltok ti itt?

Halk léptekkel körbemegy, leül egy alacsony gyerekszékre, kortyint a borból, és csettint a nyelvével. Kicsit részeg, és jókedve van. Hirtelen feláll, a széket, amelyen ült, bal kezébe fogja, magasra emeli, felmutatja nézőinek.

OSCAR: EZ itt egy szék, de nem akármilyen szék. Egészen olyan, mintha egy egyszerű, fából készült, ütött-kopott gyerekszék volna, de a látszat csal. Ez ugyanis a világ legdrágább széke, a kínai császár tulajdona, és egészen különös úton került ide, az Ekdahl gyerekek szobájába. Tessék, uraim, nézzék meg közelebbről, de jól kinyissák ám a szemüket, tessék! Látják, micsoda titokzatos fény árad ki ebből a kis székből? Bizony, fényt bocsát ki magából. Nézzék, hogy világít a sötétben. És most titeket kérdezlek, gyermekeim: miért világít ez a szék, miért fénylik a sötétben? Mindjárt elmondom nektek, de ne felejtsétek el, hogy ez titok, és aki elárulja a titkot, az halál fia! Megesküsztök, hogy nem áruljátok el?

ALEXANDER és FANNY: Esküszünk.

OSCAR: Ne ilyen hangosan. Ne ilyen hangosan. Ha anya meghall bennünket, vége az előadásnak.

Oscar felteszi, a kis széket az asztalra a Laterna Magica és a többi karácsonyi ajándék mellé. Kezével végigsimítja, és nagyot kortyol a vörös borból.

OSCAR: EZ itt a világ legdrágább széke. Olyan fémből készült, amely ötvenkilencezer méter mélységben található a föld alatt, egyedül Kínában. Olyan, mint a gyémánt, de sokkal finomabb, értékesebb és ritkább. A széket háromezer évvel ezelőtt készítette a császár főékszerésze születésnapi ajándékul a császárnőnek, aki nagyon kisnövésű volt, akkora, mint Fanny, de a világ legszebb asszonya. Egész életében ezen a széken ült, és bárhova ment, mindig két szolga vitte utána a széket. Amikor a császárnő meghalt, ezen a széken ülve temették el. Kétezer éven át ült rajta a sírboltban, és a szék fénylett a sötétben, még a császárnő törékeny kis testén is átvilágított. Aztán egy rablóbanda betört a sírboltba, letaszították a császárnőt, aki abban a pillanatban porrá változott, és elrabolták a széket. Most pedig a tiétek! Tiétek a világ legdrágább széke, vigyázzatok rá. Nagyon kényes darab, könnyen összetörne, ez a fém sok milliárd évet töltött a föld alatt ötvenkilencezer méter mélységben, és most már elege van az emberekből, és ha nem vigyáztok rá, darabokra hullik és szétporlad, mint a császárnő. Vigyázva fogjátok meg, óvatosan üljetek rajta, beszéljetek hozzá, és leheljetek rá legalább naponta kétszer.

Oscar meghajol, és ujját a szája elé tartva csöndben kilopózik a Fanny ágya mellett nyíló gardróbszobába. A szék ott marad az asztalon. Világít. Egy pillanat múlva Oscar visszajön, köntöse a fejére van húzva, arcát gonoszul elfintorítja. Körbesurran a szobában, ravaszul körülnéz, és végül megáll az asztalon levő gyerekszék előtt.

OSCAR: Miféle idétlen kis szék ez? Milyen ócska és milyen nevetséges! És milyen borzasztóan ronda.

Jobb kezével megfogja a széket (bal kezében még mindig ott a borospohár, már alig van benne bor). Úgy tesz, mintha a szék felsértené a kezét.

OSCAR: AU! AU! A nemjóját. Azt hiszem, ez az átkozott szék meg akar harapni. Ezért most megkapja a magáét!

Oscar húzni, rángatni kezdi a széket. Megpróbálja letépni a támlát az ülőkéről. Egyre dühösebb.

FANNY: Ne bántsd azt a széket!

Oscar azonnal abbahagyja, és elbűvölve néz kislányára, aki mérges képpel áll az ágyában. Óvatosan leteszi a széket a földre, leül a kanapéra, megfogja a poharát, és kiissza a maradék bort. Ekkor kinyílik a hálószoba ajtaja.

EMILIE: Megőrültetek? Már három óra van, és két óra múlva fel kell kelnünk, hogy elmehessünk a reggeli istentiszteletre.

Megpróbálja Oscart felhúzni a kanapéról, de ehelyett Oscar húzza le őt a térdére. Átkarolja férje vállát, Oscar pedig megcsókolja a fülét.

ALEXANDER: Nem játszhatnánk mi is a Hamlet-ben?
EMTLIE: Tudom, hogy beszéltetek Landahl bácsival. De ebben a kérdésben mi ketten döntünk apával.
OSCAR: Anya dönt.
EMILIE: Túlságosan hosszú a darab ilyen kisgyerekeknek. Másnap iskolába kell mennetek.
FANNY: Apródok lehetnénk az első felvonásban.
EMILIE: Ha nem vagytok ott az utolsó felvonásban, az elsőben sem lehettek ott.
ALEXANDER: De hát nem lehetnek ugyanazok az apródok jelen az első és az utolsó felvonásban is, mivel közben legalább három év telik el.
AMANDA: Én lehetnék apród az első felvonásban és udvarhölgy az utolsóban.
ALEXANDER: Ilyen kis udvarhölgyek még Dániában sincsenek.
AMANDA: A királykisasszonyokat annak idején tizenkét éves korukban férjhez adták, tehát az udvarhölgyek is lehettek ilyen kicsik!
EMILIE: Na, elég legyen ebből! Három apród lesz az első felvonásban azzal a feltétellel, hogy minden leckét megcsináltok, és az udvari jelenetek után azonnal hazajöttök. És másnap reggel, felkeléskor nincs semmi nyafogás.

Amanda, Alexander és Fanny kijelenti, hogy egyetértenek és elégedettek ezzel a megoldással. Szüleik jó éjszakát kívánnak, és megcsókolják őket. Mielőtt végleg kimennének a szobából, Alexander feláll az ágyában.

ALEXANDER:
Holnap és holnap és holnap: tipegve
Vánszorog létünk a kimért idő
Végső szótagjáig, s tegnapjaink
Csak bolondok útilámpása voltak
A por halálba. Hunyj ki, kurta láng!
Az élet csak egy tűnő árny, csak egy
Szegény ripacs, aki egy óra hosszat
Dúl-fúl, és elnémul: egy félkegyelmű
Meséje, zengő tombolás, de semmi
Értelme nincs.

A közönség tapsol. A hálószoba ajtaja becsukódik. Néhány másodpercig csend van.

FANNY: Ezt mikor tanultad meg?
ALEXANDER: Tudom az egészet. Azt hiszem, a Macbeth-
tel fogok debütálni.
AMANDA: Te!
ALEXANDER: Képzeld, én. (Szünet) Pavlova-Lúdtalpova.

5

Heléna asszony és Isak Jacobi kettesben virrasztják át a karácsonyi éjszakát. Mint annyi minden, ez is hagyomány már az Ekdahl-házban. Most nagyanya kanapéján ülnek, a lámpákat leoltották, a fenyőfán a gyertyák már leégtek, a kandallóban lobog a tűz, és néhány ezüst falikar és tükrös üveglámpácska világítja csak meg tompa, színes fénnyel a csendes szobát. Heléna asszony levetette estélyi ruháját, lila hálóköntöst és egy szürke gyapjúkendőt öltött magára, piros papucsot húzott, haját vastag, éjszakai fonatba fogta.

Isak levette fekete szalonkabátját, nagy, puha takarót terített a vállára, cipőjét lehúzta és bedugta egy szék alá.

HELÉNA: Látod, jó erős kávét főztem, nem olyan szörnyű löttyöt, mint Vega kisasszony. (Isak gálánsán meghajol) Mennyi lehet az idő? Tíz perccel múlt három. Akkor még két órát üldögélhetünk, aztán át kell öltöznöm istentisztelethez. Idén Gustav Adolfnál reggelizünk. Te pedig lefekhetsz, és édesdeden kialhatod magad, Isak, öreg fiú, de ne felejtsd el, hogy Carl és Lydia számít rád ebédre. Tavaly elaludtál. Azt mondtad, megfáztál, de tudom, hogy elaludtál. (Sóhajt) Milyen jó, hogy itt vagy! Hűséges barát vagy. A legjobb barátom. Mit kezdenék nélküled. (Isak megfogja Heléna kezét, és megsimogatja) Tavaly nagyon élveztem a karácsonyt, de idén csak sírni volna kedvem. Azt hiszem, öregszem. Szerinted megöregedtem?

ISAK: öregebb lettél, nem vitás.

HELÉNA: Gondoltam. Csak sírni szeretnék. De az unokáim azért nagyon aranyosak. Úgy látom, Oscar rossz színben van. Túl sokat vállal magára, agyondolgozza magát abban az átkozott színházban. És micsoda ötlet, hogy ő játssza a szellemet! Felvehettek volna valakit erre a szerepre, akárkit. Kímélnie kéne magát, meg amúgy is csapnivalóan rossz színész. Nem tudom, Emilie látja-e, hogy milyen rossz bőrben van, és hogy pihennie kéne. Azt hiszem, beszélnem kell vele. Oscar persze ügyes ember és lelkiismeretes. Képzeld el, Isak, a színház olyan jól megy, hogy még egy kis nyereséget is hoz. Hát nem mulatságos? Nem is olyan rég még évente ötvenezer koronával kellett megtámogatnom. Nem mintha ez nekem számított volna, de Oscarnak mindig rettentően kínos volt, ha pénzt kellett tőlem kérnie, pedig sohasem a maga számára kérte. Carl viszont igen. Most megint kölcsön akart kérni, de nemet mondtam. Ha hozzád fordul, és kölcsön akar kérni, te is mondjál neki nemet. Ígérd meg, Isak!

ISAK (szórakozottan bólint): Jó, jó.

HELENA: Nem értem, mit csinál. Újra és újra rendbe teszem az ügyeit, aztán egy év múlva megint bajba kerül. Azt állítja, hogy uzsorásokhoz nem jár, de ebben nem vagyok olyan biztos. Te igen?

ISAK: Én nem tudok semmit.

HELENA: A felesége meg, ez a szörnyű német nőszemély, úgy festi magát, mint egy szajha. Nem értem, Carl hogyan habarodhatott bele egy ilyen nőbe. Biztosan valami erotikus oka van. Mit gondolsz, Isak?

ISAK: Mit mondsz? Erotikus? Hát igen, lehet, hogy valami ilyesféle, igen.

HELENA (ráüt Isak kezére): Nem is figyelsz rám. (Iszik egy kis konyakot) De nem baj. Fő az, hogy itt vagy velem. (Sóhajt, hosszan elgondolkodik, felnevet) Carlban is meg Gustav

Adolfban is túlburjánzik az erotika, ezt az apjuktól örökölték, ő is nagyon erotikus volt. Nehogy azt gondold, hogy panaszkodni akarok, drága Isak. (Isak elhárító mozdulatot tesz) Telhetetlen volt. Nemegyszer gondoltam, hogy ez már sok a jóból, de soha nem tagadtam meg tőle semmit. Gustav Adolf a legrosszabb. Beszéltem Almával, aki nagyon okosan azt mondja, hogy őt nem érdeklik a férje kalandjai, mert Gustav Adolf a legjobb és legkedvesebb férj a világon. Még szerencse, hogy Alma ilyen jószívű. De azért figyelmeztetni kellene azt a kislányt — Maj, vagy hogy is hívják. El kell ismerni, bűbájos teremtés és jól bánik a gyerekekkel, szép a haja, jó alakja van, kár, hogy sánta szegényke. De én nem avatkozom bele. Amibe nem avatkozol bele, abból nem kell magad kivonnod sem, mindig ezt mondta a nagyanyám. Alszol?

ISAK (felriad): Nem.

HELÉNA: Akkor jó. Amiből Carlnak és Gustav Adolfnak túlságosan is sok jutott, abból Oscarnak semmi. Micsoda tragédia ez egy forróvérű, fiatal asszonynak. Amikor Emilie Fannyt várta, mindent elmondott nekem. Szegény asszony! Meg kell mondanom, hogy ezeket az ügyeit rendkívül tapintatosan intézte. Oscart és Emilie-t erős szálak fűzik egymáshoz, és a házasságuk, mindenek ellenére, boldog házasság.

ISAK: ...boldog házasság.

HELÉNA: Sajnálod, hogy megöregedtél, Isak?

ISAK: Nem. Valahogy minden rosszabb lett. Rosszabb az idő, rosszabbak az emberek, rosszabbak a gépek, rosszabbak a háborúk. A határok leomlanak, és a kimondhatatlan szörnyűségek szétáradnak feltartóztathatatlanul. Ilyen korban jobb halottnak lenni.

HELÉNA: Kiállhatatlan vénember vagy, Isak, aki gyűlöli a világot, mindig is ilyen voltál. Egyáltalán nem osztom a véleményedet.

ISAK: Nem, nem, hála Istennek.

HELÉNA: De azért mégis sírni szeretnék. Nem zavar, ha sírok egy kicsit? (Megpróbál sírni) Nem bírok. Hiába, nem megy. Hadd igyak még egy kis konyakot.

Heléna óvatosan szürcsölget a poharából, azután hirtelen nevetni kezd, kinyújtózkodik és hosszan nevet.

ISAK: Min nevetsz?

HELÉNA: Oscar jutott az eszembe, a férjem. Te meg én itt ültünk ezen a díványon, és eszeveszetten csókolóztunk. Kigomboltad a blúzomat és bizonyára a nadrágodat is, erre már nem emlékszem pontosan. És egyszer csak félrehúzódik a függöny, és ott áll Oscar. (Nevet) Hajszálnyira úgy, mint valamelyik Feydeau-darabban. Felsikoltottam, te meg megpróbáltál az ajtóhoz rohanni. Oscar a pisztolyért futott, és én belekapaszkodtam a lábába. (Nevet) És aztán egy életre barátok lettünk.

ISAK: Nemes szívű ember volt a férjed.

HELENA (sírni kezd): Látod, most sírok. A kellemes és vidám életnek vége, a szörnyű és visszataszító élet pedig itt van a nyakunkon. így van ez. (Sír)

Isak Jacobi magához húzza Helena Ekdahl asszonyt, és átöleli. Gyengéden megsimogatja a haját és az arcát. Helena végre kisírhatja magát, de nem sír sokáig.

HELENA: Nem, barátocskám, ez így nem lesz jó. Most szépen megmosakszom, kifestem magam, feltűzöm a hajam, és felveszem a fűzőm és a selyemruhám. A feldúlt, síró asszony

átalakul józan nagymamává. Eljátsszuk a szerepeinket, ki felületesen és hanyagul, ki gondosan kidolgozva. Én ez utóbbi kategóriába tartozom.

ISAK: JÓ éjt, szép Helénám.

HELENA: Ó, milyen finom szerető voltál, édes, mint a szamóca.

Ester kisasszony az ajtóban áll, nem tudni, mióta. Keményített fekete ruha van rajta. Lesütött szemmel hajt térdet.

ESTER KISASSZONY: Nagyságos asszony azt kívánta, hogy segítsek reggel az öltözködésnél. Tíz perc múlva öt.

6

Ugyanazon az éjszakán Gustav Adolf Ekdahl meglátogatja Majt a pesztonka takaros padlásszobájában. Gustav Adolf pezsgővel kínálja a lányt, csupa jóindulat, fel van gerjedve és kissé részeg. Ruházata már összezilálódott: fehér, keményített ing, trikó, hosszú alsónadrág és fekete zokni van rajta; a keskeny, közepén besüppedt, nyikorgós ágy támlájának támaszkodik. Maj összekuporodva ül az ágy túlsó sarkában, vörös hajfonata félig kibomlott, blúza alól kilátszik szeplős, fehér bőre, kuncog.

GUSTAV ADOLF: Cukrászda a főutcán! Saját sütödével; édességek, torták, sütemények, kalácsok. Mit szólnál egy ilyenhez, Majácska drága? Te vezeted az egészet, te vagy a főnök, te döntesz. Legutóbb éppen tegnap mondtam Almának: nézd már ezt a kis Majt, akár egy hercegnő. Micsoda pompás melled van, kislányom, gyere, hadd nézzem meg közelebbről, ne, ne, ne félj, nem fog fájni, jézusom, megőrjítesz! Gyere, feküdj le velem, nagyszerű szerető vagyok, minden lány azt mondja. Van itt erő, és van itt gyengédség is. Hadd nézzem meg a kis bozontodat. Az is olyan lángoló, mint a hajad? Gyere, Piroskám, bújj ide Guszti bácsi mellé, megőrülök érted. Már az első nap beléd habarodtam, amikor idejöttél. Mondtam is magamban: ezt a lányt meg kell kapnom. Egy pillanat műve volt az egész.

MAJ: Úgyis tudom, hogy a nagyságos úr csak hanyatt akar dönteni engem, aztán elfelejti a cukrászdát. (Kuncog)

GUSTAV ADOLF: Esküszöm, kicsi Majácskám. Várj csak, itt van a tollam, adj egy darab papírt. Most le is írom:

Maja Kling a főnök a cukrászdámban. Aláírás: Gustav Adolf Ekdahl, ezerkilencszázhét, karácsony éjszakáján. Ez itt egy szerződés, kicsikém, érted? Ha megfeledkeznék az ígéretemről, ezzel elmehetsz bármelyik ügyvédhez, hogy dörgölje az orrom alá.

MAJ: Aztán vigyázzon a nagyságos úr, nehogy úgy maradjak ám.

Gustav Adolf Ekdahl felnevet, elárasztja a lányt simogatásaival és cuppanós csókjaival, aztán a lábánál fogva maga alá húzza.

GUSTAV ADOLF: Hát ártatlan az nem vagy, efelől semmi kétség. Na, mit szólsz Guszti bácsihoz, ugye milyen belevaló fickó? Láttál te már ilyen délceg királyfit, volt már dolgod ilyen kemény fütykössel? Hoppá! Az ördög vigye el! Tüstént elsült az ágyú. Hát igen. Előfordul az ilyesmi! Isteni volt, ugye?

MAJ: A nagyságos úr egy igazi bak.

GUSTAV ADOLF: És Maj az én kis báránykám! Istenkém, hanyatt kell feküdnöm, egészen megizzadtam. Túl sokat ettem és ittam.

MAJ: Csak nincs rosszul a nagyságos úr?

GUSTAV ADOLF: Dehogy vagyok - olyan jól érzem magam, mint éhes vándor a pékműhelyben, vagy inkább a cukrászdában. Hahaha! Hogy lehetne valaki rosszul egy ilyen ennivaló kis lánykával, mint te. Gyere lovagolni, kislányom, pattanj a nyeregbe, aztán tedd a helyére azt a mitugrász kis ördögfiókát.

MAJ: Mit ki nem talál a nagyságos úr.
GUSTAV ADOLF: ÉS most elénekelhetjük A víg özvegyből (Dúdol), hogy „Víg mosollyal ajakán lovast lóvá tesz a lány". Mennyei dolog az ilyen malackodás, ugye? (Nevet)
MAJ (felsikolt)
GUSTAV ADOLF (zihál)

Az ágy összedől, alja leroskad a földre, két támlája rázuhan a szeretkező párra, Gustav Adolf hatalmasat ordít, azután mozdulatlan marad, mint aki meghalt. Maj széttárt karral fekszik rajta, hosszú haja ráborul a férfi arcára.

MAJ: Jézusom, hogy dobog a szíved.
GUSTAV ADOLF: Fantasztikusan jó szívem van.
MAJ: Most venned kell nekem egy új ágyat.
GUSTAV ADOLF: Kapsz egy cukrászdát és egy lakást szép bútorokkal és egy nagyszerű kis ággyal.
MAJ: És szép ruhákat is.
GUSTAV ADOLF: Senki nem lesz olyan szép, mint te. És Gustav Adolf Ekdahl szeretője leszel, és én minden szerdán és szombaton délután háromkor elmegyek hozzád.
MAJ. Ostoba vagy.
GUSTAV ADOLF: Micsoda?
MAJ (nevet): Ostoba vagy, azt mondtam.
GUSTAV ADOLF: Ostoba?
MAJ: Igen, ostoba tökfilkó vagy.
GUSTAV ADOLF: Nem vagyok ostoba tökfilkó.
MAJ: De igen, az vagy, mert azt képzeled, hogy akarok tőled valamit.
GUSTAV ADOLF: Hogyan?
MAJ: Hát nem érted, hogy tréfálok veled?
GUSTAV ADOLF: Tréfálsz? Hogyhogy tréfálsz?
MAJ: Azért ne legyél mérges.
GUSTAV ADOLF: Nem vagyok mérges, de nem szeretem, ha hülyének néznek. Ne nevess már.
MAJ: Olyan mókás vagy.

Gustav Adolf erre nem válaszol. Némán, magába zárkózva fekszik, aztán föltápászkodik, kimászik az összedőlt ágyból, felhúzza az alsónadrágját, a nadrágját, a mellényét, a zakóját, hirtelen elfárad, leül az egyetlen, rozoga székre, izzadságtól fénylő homloka elsápad. Maj feltérdel, meg akarja simogatni az arcát, de Gustav Adolf finoman eltolja magától. Maj a két tenyerét egymáshoz nyomva, kibontott, hosszú haja sátorában áll a szoba közepén.

GUSTAV ADOLF: Nem szeretem, ha kinevetnek.

7

Ugyanazon az éjszakán Carl Ekdahl professzoron kitör a depresszió. Felesége, a keskeny vállú, alacsony és kövér Lydia, magába roskadva ül az ágyon, és sírással és álmossággal küszködik, miközben férje köntösben, hálósapkában, hálóingben és papucsban fel-alá járkál a sötét és bútorokkal ízléstelenül agyonzsúfolt szobában.

CARL: Pokoli hideg van itt. Miért nincs befűtve? Érzem, hogy meg fogok fázni, máris fáj a torkom, amikor nyelek. És viszket az ínyem.

LYDIA: Nincs több hitelünk a tűzifásnál, százötven koronával tartozunk neki, mein Carlchen, das weisst Du doch!

CARL: Mégiscsak disznóság, hogy huszonhárom éve nem tudsz megtanulni svédül! Beszélj svédül.

LYDIA: Ja, mein Carl. Igyekszek, ahogy csak...

CARL: Igyekszem, úgy mondják. Igyekszem.

LYDIA: Igyekszem. Igyekszem, ahogy csak tőlem telik.

CARL: Kedden elmentem a mamához, és megkérdeztem tőle, nem adna-e kölcsön tízezer koronát, hogy rendbe tehessem az ügyeinket. Erre nyomban előhúzott egy írást, amin az állt, hogy harminchétezer koronával tartozom neki. Érthetetlen.

LYDIA: Akkor el kell menned a zsidóhoz.

CARL: Köszönöm a tanácsot. Már voltam nála. Negyvenöt százalék kamatot kér, és ha nem fizetek pontosan, bemutatja a váltót a mamának.

LYDIA: Van néhány ékszerem.

CARL: Hülye! Az aztán szép látvány volna: Ekdahl professzor úr, amint épp a zaciba fut.

LYDIA: Nem akarsz lefeküdni, mein Schatz?

CARL: Ez maga a pokol. Ez maga a pokol. Kétségtelenül lázam van, egyszerre fázom és izzadok. És ez a szorongás. Mi van velem? Jobb volna, ha megölném magam.

LYDIA (sír): Nem szabad ilyet mondanod, Carlchen.

CARL: Képtelen vagyok megérteni, miért fested magad ilyen rettenetesen. (Köhög) Olyan vagy, mint egy kurva.

LYDIA: De hiszen veszekszel velem, ha nem festem magam, és azt mondod, hogy úgy nézek ki, mint egy vénasszony.

CARL: Miért is vettelek feleségül. Csúnya vagy, szegény és meddő. Még gyereket se tudtál szülni nekem.

LYDIA: De hát soha nem fekszel le velem. Csak másokkal fekszel le, boldog-boldogtalannal. Megcsalsz. Tudom, hogy mindig megcsalsz, mein Carlchen. Das ist die Wahrheit. Ich sage aber nichts. Ich schweige.

CARL: Beszélj svédül, svédül, svédül!

LYDIA: Szegény Carl, milyen boldogtalan vagy. Ha nem volnál ilyen bús és szorongós, nem volnál ilyen gonosz sem.

CARL: A dékán a szememre hányja, hogy nem tartom meg rendesen az előadásaimat. Csakhogy én kutató vagyok. Én vagyok ezen a rohadt egyetemen az egyetlen igazi kutató. De

ezzel senki nem törődik. A legutóbbi tanulmányomat a kiadó nem akarta közölni, azzal, hogy az érvelés nincs kellően alátámasztva, amit persze csak azért mondanak, mert nem nyalom ki a docensek seggét. Rosszul vagyok. Valami baja volt annak a heringsalátának, rossz íze volt. Fogadni mernék, hogy az a zsugori vénasszony abból csinálta, ami húsvétkor megmaradt. Mi a fenének kell karácsonykor heringsaláta? Istenem, a fejem! Szörnyen megfájdult a fejem. Most mit csináljak? Aludnom kell. Aztán meg el kell mennünk arra az átkozott istentiszteletre. Kell és kell, mindenütt csak kényszer. És még udvariasan vigyorogni is kell: anyácskám, milyen szép vagy ma, akár egy fiatal lány. Emilie drágám, ilyen csodálatosan még soha nem játszottad a karácsonyi angyalt. Hogy lehet az, Oscar bátyám, hogy neked minden sikerül, amibe belekezdesz? Hogy lehet az? (Fáradtan) Hogy lehet az?

LYDIA: Gyere, Carlchen. Gyere, ülj ide mellém.

CARL: ROSSZ szagod van. Nem tudom, mitől: végleg abbahagytad a mosakodást, vagy már kezdesz elrohadni?

LYDIA: Egyáltalán nincs rossz szagom, mein Carlchen. Az orrod hallucinál.

Carl hirtelen leül az ágyra, mélyet sóhajt, rágni kezdi a körmét, letép egy darab bőrt a körömágya mellől, kiserked a vére. Elégedetten nézi a vért.

LYDIA: Bekössem?

CARL: Nem, köszönöm.

LYDIA: Nem próbálsz meg aludni egy kicsit?

CARL: De igen.

LYDIA: Úgy sajnállak, mein Carlchen.

CARL: Hogyan lesz az ember középszerű, meg tudod mondani? Hogyan hullik a por? Mikor lesz valakiből vesztes? Először királyfi vagyok, aki majd örökli a királyságot. Aztán hirtelen, mielőtt észbe kapnék, már le is vagyok taszítva a trónról. A halál vállon vereget. A szobánk hideg, nem tudjuk kifizetni a tűzifát. Rút vagyok és gonosz. Leggonoszabb épp azzal az egyetlen emberrel vagyok, aki törődik velem. Soha nem bocsáthatsz meg nekem. Utolsó szar ember vagyok.

LYDIA: Ha kérsz, csinálok neked forralt bort.

CARL: Fogd már be a szád egy pillanatra. Ne legyél ilyen átkozottul szervilis. Töröld meg a szád. Mindig nedves az ajkad. Visszataszító. Nem akarok gonoszkodni veled.

LYDIA: Tudom, mein Carlchen.

CARL: Gyűlölnöd kéne.

LYDIA (fejét rázza): Túlságosan lágyszívű vagyok. Hiszen tudod.

CARL: Ó, micsoda élet! Ó, álmatlanság és rossz emésztés! Ó, szegénység és megalázottság! Ha kinyújtod a kezed, ürességbe markolsz. Miért vagyok ilyen pokolian gyáva?

Carl a párnákra borul, borostás, kékes színű, felfúvódott arcán könnyek csurognak végig. A zokogás száraz, görcsös hullámokban szakad fel a professzor elgyötört testéből. Lydia megfogja a kezét, és megsimogatja. Carl undorodva néz rá.

CARL: Neked is megvannak a magad örömei!

LYDIA: Most már elég, mein Liebling.

CARL: A megaláztatások, a szegénység, a rossz koszt, a dermesztő hideg, a rondaságod. Hízol és terebélyesedsz, semmi sem ingat meg; ha megütlek, kezet csókolsz nekem, ha leköplek, megbocsátasz. Visszataszító vagy. Nem bírom elviselni a szeretetedet. Itt kell hogy hagyjalak. Menj vissza Münchenbe, és váljunk el. Akkor nem kell hogy lássalak, nem kell hogy érezzem a szagodat, hogy hallgassam az érthetetlen zagyválásodat, akkor megmenekülök a gondoskodásodtól, az aggódó tekintetedtől, a ragacsos szeretetedtől.

LYDIA: Ha felizgatod magad és nyomott vagy, mindig így beszélsz, de már nem izgatom magam miatta. Tudod te ezt, mein Carlchen.

CARL: Aludni akarok. Talán majd álmodom valami jószagú női testről, kicsi mellekről, keskeny csípőről, hosszú combról. Egy jókedvű, szőke, kacagó nőről, aki átölel a kezével és a lábával, hozzám szorítja magát, közösül velem, és a húsa kemény, az öle adakozó. Ó, pokoli élet, rabság, öregség, csömör. Tudod, miért gyűlöllek olyan irtózatosan, mein Lämmchen? Mert tükörkép vagy. A lágyszívűség tükörképe lágyszívűség. A középszerűség és a rútság tükörképe középszerűség és rútság. Látom, hogy ráng az arcod, ráncok vannak a szád körül, keseregsz, de aztán megbékülsz. Ez a nagy különbség köztünk. Én soha nem békülök meg.

8

Karácsony napján, hajnali fél ötkor Gustav Adolf Ekdahl lejön a padlásszobából, ahol az éjszakát töltötte Majjal, a pesztonkával. Az előszobában lehúzza a cipőjét, és megpróbál halkan járni, ami az ő lényétől meglehetősen idegen. Alma már felkelt és öltözködik. Petra a szoba közepén áll alsószoknyában, fűzőben és hajcsavarókkal a fején. Tágra nyílt szemmel mered az apjára. Alma kérdez tőle valamit a gardróbszobából. Mivel kérdésére nem érkezik válasz, kidugja fejét, és meglátja, hogy férje cipővel a kezében a hálószoba ajtajában áll.

ALMA: Jó reggelt, Gustav Adolf.
GUSTAV ADOLF: Jó reggelt, Alma.
PETRA: Jó reggelt, papa.
GUSTAV ADOLF: Jó reggelt, Petra.
ALMA: Petra, menj ki a konyhába, és süss a papának
egy szelet sonkát három tojással. És csinálj mellé két
sajtos szendvicset. Barna kenyérre. Mit akarsz inni?
GUSTAV ADOLF: Sört.
ALMA: Tudod, hol a sörösláda, Petra; bár azt hiszem, van még néhány üveg porter a jégszekrényben. Inkább egy portert kérsz, ugye? GUSTAV ADOLF (bólint): Igen.
ALMA: Siess már, Petra. Mit bámulsz itt? Egy óra múlva nagyanyánál kell lennünk.

Petra lesütött szemmel és égő arccal megy el apja mellett. Gustav Adolf meg akarja csókolni, de a lány félrehúzódik. Gustav Adolf leül egy székre.

GUSTAV ADOLF: Adj egy konyakot!

Alma átmegy a szalonba, és behoz férjének egy pohár konyakot. Azután hátat fordít neki, és a haját kezdi feltűzni.

ALMA: Kiakasztottam a ruhádat.
GUSTAV ADOLF (iszik): Köszönöm.
ALMA: Van meleg víz a kannában. Épp az előbb hoztam be.
GUSTAV ADOLF: Köszönöm, kedves vagy.
ALMA: Siess már!
GUSTAV ADOLF: Yes, sir.

Nehézkesen föláll, és elkezd vetkőzni. Alma a fésülködőasztalnál ül a nagy tükör előtt, két meztelen, fehér karját magasra tartja, és ujjaival fürgén rendezgeti itt-ott őszülő, dús hajfürtjeit. Gustav Adolf hirtelen ott terem mögötte. Megfogja az asszony mellét, és megcsókolja a nyakát.

GUSTAV ADOLF: Még mindig milyen pokolian vonzó vagy.
ALMA: Te meg egy nagy szar vagy.

GUSTAV ADOLF: Gyere velem kicsit az ágyba.
ALMA: Épp most tűztem fel a hajam.
GUSTAV ADOLF: Akkor a hátsó utat választjuk, anyuska. Az sem megvetendő.
ALMA: Petra mindjárt hozza a reggelit.
GUSTAV ADOLF: Eh, becsukjuk az ajtót.

Alma hosszan nézi a férjét, és halványan elmosolyodik. Aztán feláll a fésülködőasztaltól, kimegy a hálószoba mögötti folyosóra, és behallatszik, amint azt mondja Petrának, hogy a reggelit a dolgozószobába tegye a kisasztalra. Ezután bejön, bezárja az ajtót, és lehúzza magáról hosszú, fehér bugyogóját.

ALMA: Na gyere, de aztán igyekezz.
GUSTAV ADOLF: Azt hiszem, nem fog menni.
ALMA: Nem fog menni?
GUSTAV ADOLF: Valami nincs rendben.
ALMA: Csak nem vagy beteg, kicsi Gusten?
GUSTAV ADOLF: Dehogy vagyok. Kutya bajom.
ALMA: Feküdj le az ágyra.
GUSTAV ADOLF: Azt hiszem, lefekszem.

Ráveti magát a hitvesi ágyra, amely besüpped alatta és megnyikordul. Alma föléje hajol.

ALMA: Behozom a reggelit.
GUSTAV ADOLF: Köszönöm, az jó lesz.
ALMA: Csak tudnám, miért nem ütlek agyon.

Gustav Adolf hirtelen felnevet, magához húzza Almát, a hatalmas ágy recseg és ropog, a férfi felülre fordul, és diadalmasan mosolyog.

GUSTAV ADOLF: Mit is mondtál?

Petra, miután bevitte a reggelit a dolgozószobába, meghallja a hálószobából a jól ismert hangokat. Elfintorodik, és önkéntelenül összehúzza keblén a köntösét. Az ebédlőben fél hatot üt az óra. A nagytemplomban elsőt harangoznak.

9

Pontosan hat óra van. A család néma csendben issza az ünnepi reggeli kávét Helena asszony ebédlőjében. Helena az időjárásról érdeklődik. Emilie azt mondja, hogy bizony hideg van. Vega kisasszony állítja, hogy az ő hőmérője húsz fok hideget mutat. Alexander ásít, apja szelíden korholja. Gustav Adolf és Carl bácsi felhajt egy-egy pohár pálinkát, előtte lopva koccintanak, mert tudják, hogy anyjuk nem szereti, ha karácsony reggelén alkoholt fogyasztanak. Jenny kilöttyinti a kakaóját, Maj vigasztalja, hogy nem baj, nem tesz semmit. Petra neheztelő pillantást vet anyjára, Alma rámosolyog, és megadó mozdulatot tesz, mint aki beismeri, hogy valószínűleg elment az esze. A kapualjból most dübörgés hallatszik, a szánok hajtanak ki az udvarból, szólnak a csengettyűk, csikorognak a szántalpak a macskaköveken. Oscar az órájára néz, közli, hogy ideje elindulniuk, és mindenki feláll az asztaltól.

A család elhelyezkedik a három nagy szánon. Az elsőben ül Heléna asszony cobolyprém bundájában, valamint Oscar, Emilie és a gyerekek. A másodikba Gustav Adolf és Carl száll be Lydiával, Almával és Petrával. A harmadikban a személyzet foglal helyet. Sercegve égnek a fáklyák, szikrákat szórnak a hóra, ostorok pattognak. Dermesztő éjszaka van még, minden tiszta és csendes. A térről és a szomszédos utcákból sötéten kirajzolódó embercsoportok igyekeznek a templom felé, ki gyalog, ki pedig valamilyen szánon, melyek közül sokat fáklyákkal világítottak ki.

Harangoznak.

Haláleset és temetés

1

Hetek óta folynak már a Hamlet próbái, a bemutatót január közepére tervezik. Első munkanap az ünnepek után: a szokásos megfázásoktól és gyomorbántalmaktól eltekintve mindenki jól van, a kis társulat hiánytalanul áll a tapasztalt Landahl úr rendelkezésére. Hamlet szerepét az ifjú és szépreményű Mikael Bergman játssza. A Királyt a szerephez kissé idős Morsing úr alakítja. A Királyné Emilie Ekdahl, a Szellem és az Első színész szerepét pedig - kissé kelletlenül - Oscar Ekdahl vállalta magára.

A színházban vagyunk, délután, a próba már reggel kilenc óta folyik. A színpadon csupán néhány jelzésszerű, mozgatható díszlet látható, egy lépcső, egy pad és egy festett háttér, ami egészen mást ábrázol, mint amit ábrázolnia kellene. Hamlet és a Szellem van a színen. Alexander a proszcéniumnál lapul, félig láthatatlanul. A festett háttérfüggöny oltalmában csinált magának kényelmes helyet Emilie és a fiatal Hanna Schwartz, valamint Sinclairné, az asztmás pénztárosnő. Emilie hímez, Hanna harisnyát stoppol, Sinclairné csipkét horgol. Mellettük egy zsámolyon tálca, a tálcán kávé és aprósütemények. Néha suttogva egy-két szót váltanak.

A falak körül ül, hever vagy az állványokba kapaszkodik a színház férfi személyzetének legnagyobb része. Lustálkodnak, ásítoznak, vakaróznak, leckét magolnak, beszélgetnek vagy nézik a próbát, amely a zsinórpadlásról hosszú vezetéken lelógatott egy szem izzólámpa álmos fényében lassan vánszorog előre.

A padon tehát ott ül Hamlet, arcát a közönség felé fordítja. Háta mögött áll a Szellem. A rivalda szélén gubbaszt a súgó, a kellékes és Landahl úr, aki fejét a kezére támasztva, csukott szemmel ül, talán még bóbiskol is.

SZELLEM: Az én órám közel,
Hogy visszatérjek gyötrő kénköves
Lángok közé.
HAMLET: Ó, jaj, szegény szellem!
SZELLEM: Ne szánj; figyelmezz arra komolyan,
Amit beszélek.
HAMLET: Szólj, meghallani
Köteles vagyok.
SZELLEM: Az, megbosszulni is,
Ha meghallottad.
HAMLET: Mit?
SZELLEM: Én atyádnak szelleme vagyok;
Kárhozva, éjjel bolygnom egy korig,
S nappal bezárva lenni láng között,
Míg földi létem undok bűne mind
Kiég s letisztul. Csak ne voln' tilos
Börtönlakom titkát elmondani:
Olyat fedeznék föl, hogy legkisebb
Szavára lelked hánytorogna fel,

Megfagyna ifjú véred, s két szemed,
Köréből, mint csillag szökellne ki;
…
De ily örök jelentés nem való
Hús-vér füleknek. - Ó, figyelj, figyelj! –
Ha szeretted édes atyádat valaha –
HAMLET: Ó, Isten!
SZELLEM: Bosszúld meg rút, erőszakos halálát.
HAMLET: Erőszakos?
SZELLEM: Rút és erőszakos – nincs rá egyéb szó,
De szörnyű rút, s... (Megakad)
HAMLET (suttog): ...természet elleni.
SZELLEM: .. .természet elleni.
HAMLET: Ó, hadd tudom hát, s oly gyors szárnyakon,
Mint a fohász, s szerelmi gondolat,
Szálljak bosszúmra.
SZELLEM: ...Figyelj hát.
Kertemben alvám – így adják elő –,
S megmart a kígyó: ily koholt mesével
Dugák be csúfra Dánország fülét
Vesztem felől; de tudd meg, lelkes ifjú.
Amely kígyó –
SÚGÓ: – atyád halálra marta –
SZELLEM: – atyád –
SÚGÓ: – halálra marta –
SZELLEM: – halálra marta,
Most koronáját viseli.
HAMLET: Nagybátyám! Ó, az én próféta lelkem! SZELLEM: AZ, a parázna, vérnősző barom;
Ki bűvös ésszel, csáb ajándokokkal
(Ó, átkos ész, ajándék, melyek így
Szédítni bírtok!) megnyeré gyalázatos
Kéjére színleg feddhetlen királyném
Kedvét...
De halkan! Érzem a hajnal lehét,
Rövid legyünk. Amint kertemben alvám –
Ez volt szokásom minden délután –,
Meglopta bátyád ezt a biztos órát,
Üvegben átkos csalmatok levével,
S fülhézagomba önté e nedű
Bélpoklos csöppjeit, melyek hatása
A vérnek oly halálos ellene,
Hogy gyorsan átfut, mint a kéneső,
A testbe minden ösvényt és kaput,
S mint tejbe csöppent oltó a tejet,

Megoltja, összerántja hirtelen
A híg, az ép vért: így történt velem:
Egyszerre undok ótvar kérgezé,
Csömörletes héjjal, Lázár gyanánt,
Szép sima testemet.
Így lettem én el, hajh! testvérem által,
Éltem, királyném, koronám nekül;
Levágva épen bűneim virágján,
Nem gyónva, kenve, nem áldozva meg,
Nem vetve számot, sőt számolni küldve
Minden hamisságimmal fejemen.
HAMLET: Irtóztató! irtóztató! irtóztató! –
SZELLEM: Ha van belőlem benned vér, ne tűrd ezt;
Ne engedd Dánia királyi ágyát
Vérbujaságnak átkos fekhelyül!
…
Isten veled, Hamlet! Eszedbe jussak.

Oscar Ekdahl föl akar állni, megmozdítja a karját, de ülve marad, Hamlet felé fordítja arcát, tétován mosolyog, homloka verítéktől csillog, halántékán kidagadnak az erei, zsebkendőt keresgél a zsebében, megnedvesíti az ajkát.

OSCAR: Elfelejtettem, mit kell csinálnom.
MIKAEL: Felállsz, és hátul kimégy.
OSCAR: Hol vagyok?
MIKAEL: Itt vagy. A színházban.

Oscar Ekdahl mintha fontolóra venné Mikael felvilágosítását, a zsinórpadlás felé fordítja tekintetét, és sóhajt. A többi színész is megérti, hogy valami baljós dolog történik, összegyűlnek a színpadon, némán és bizonytalanul. Alexander egészen alul, a proszcéniumnál áll, néhány festett díszletelem árnyékában. Most minden szem Emilie felé fordul, aki leteszi kézimunkáját és abbahagyja suttogó beszélgetését Sinclairnével. Lassú léptekkel előrejön a férjéhez, leül melléje, és gyors mozdulattal megsimogatja a fejét.

EMILIE: Azt hiszem, hazamegyünk és pihenünk egy kicsit.
OSCAR: Hol vagyok?
EMILIE: Itt vagy mellettem.
OSCAR: Mi történt?
EMILIE: Elfáradtál egy kicsit, azt hiszem.
OSCAR: Mit csinálok én itt?
EMILIE: Játszol egy darabban.
OSCAR (halkan): Játszom? Miért játszom én egy darabban?
EMILIE: Gyere, Oscar, hazamegyünk.
OSCAR: Mit gondolsz, szélütést kaptam?
EMILIE: Megkérjük Fürstenberg doktort, hogy vizsgáljon meg.

OSCAR: Meg fogok halni?
EMILIE: Segítsenek, kérem.

Emilie ezt a körülötte állóknak mondja, akik nyomban Oscar Ekdahl fölé hajolnak, felsegítik, és minthogy a férfi nem bír megállni a lábán, hóna alá nyúlnak, még mielőtt összeesne, és félig emelve, félig húzva átvonszolják a színpadon. Az irodafőnök is kijön a magas ajtókkal szegélyezett lejtős folyosóra, Palmgrenné pedig rögtön felismeri a helyzet komolyságát, és máris hozza Oscar Ekdahl kabátját és kalapját. Nagy nehezen fölöltöztetik, majd gyorsan elindulnak vele hazafelé a téren át a jeges, téli alkonyatban.

2

Csendes téli nap, szakadatlanul esik a hó. Fanny és Alexander, Vega kisasszony és Ester kisasszony szépen berendezett személyzeti szobájában keresett menedéket, melynek ablaka az udvar szilfáira nyílik és az acélszürke téli égboltra. Idebent minden a megszokott, a ház többi részében minden a feje tetején áll. Az emberek suttogva beszélnek, az ajtókat nesztelenül nyitják és csukják, Carl bácsi és Gustav Adolf bácsi komoly arccal jön látogatóba. A színházban felfüggesztették a próbát, és Schwartz kisasszony, sarkában a fekete ruhás, sápadt Filip Landahllal könnyes arccal siet át a szalonon.

Fürstenberg doktor már kora reggel megérkezett, aztán néhány órára eltűnt, de később visszajött. Most az ebédlőben áll, és kávét iszik. Emilie még nem öltözött fel, noha már fél kettő van. A hosszú, sötétzöld fésülködőköpeny van rajta, még a haját sem hozta rendbe reggel óta. Teljesen nyugodt, szinte minden idejét a hálószobában tölti a beteggel. Ha találkozik a gyerekekkel, a szokásos hangon, de mégis lágyabban beszél velük, ami ijesztő. Nagyanya nyughatatlanul járkál egyik lakásból a másikba, a tapétaajtó most az egyszer tárva-nyitva áll, és gyakran beszél a telefonon bizonytalan és rekedtes hangon, ami tőle szokatlan. Amandát elküldték az iskolába, Siri és Alida a vacsorát készítik elő, nem beszélnek egymással és nem csapnak olyan zajt a lábosokkal és tányérokkal, mint máskor. Maj, a pesztonka bezárkózott a padlásszobájába. Fanny, miután hallgatózott egy darabig az ajtaja előtt, jelenti, hogy Maj sír, egyre csak sír.

A ház megváltozott, de Vega kisasszonynál és Ester kisasszonynál minden a régi, itt még van egy szemernyi biztonság. Fanny és Alexander Vega kisasszony kis kanapéján ül. Több színű, régimódi kirakós játékkal játszanak. A sötétkék ruhát és kék-fehér szegélyes köténytviselő öreg hölgyek is buzgón foglalatoskodnak valamivel. Vega kisasszony csipkés kézelőket vasal, Ester kisasszony pedig levelet ír egy sokpolcos és sokfiókos, öreg és repedezett szekreteren. Közben motyogva beszélgetnek, de nem figyelnek egymásra, és ebben van valami megnyugtató, mint amikor egy ereszről csendben, de kitartóan csöpög a víz. Ha szomorúak is, nem mutatják ki bánatukat, és voltaképpen miért is szomorkodnának? Öreg szívükben jól tudják, hogy szeretett Oscarjuk hamarosan elnyeri az örök üdvösséget. Így beszélgetnek hát egymással:

VEGA KISASSZONY: Átmentem Gustavsonékhoz.

ESTER KISASSZONY: ...mindjárt befejezem a levelet. VEGA KISASSZONY: ...és ott találkoztam Albrektsson úrral.

ESTER KISASSZONY: Képzeljétek, gyerekek, ez a levél egészen Kínáig fog utazni, egy kicsinyke hittérítő telepre!

VEGA KISASSZONY: Albrektsson úr elmondta, hogy a pudlikutyájának négy kölyke született.

ESTER KISASSZONY: Ott lakik egy barátnőm már ötven éve.

VEGA KISASSZONY: Albrektsson úr arra gondolt, hogy Fanny és Alexander talán örülne egy kiskutyának. ALEXANDER: Anya nem engedi, hogy kutyánk vagy macskánk legyen. Ezt egyszer és mindenkorra megmondta.

ESTER KISASSZONY: De itt is lakhatna nálunk az a kutya-kölyök.
FANNY: Itt lakhatna?
VEGA KISASSZONY: Különben eladják.
ESTER KISASSZONY: Amikor a barátnőmmel én is Kínában voltam, és kinn dolgoztunk a földeken, volt egy kutyánk és három macskánk.
FANNY: Megnyertem.
ALEXANDER: Játsszunk még egyet?
FANNY: Akkor tiéd lesz a piros.
VEGA KISASSZONY: Albrektsson úr rengeteg pénzt keres a kutyáival. De ezt a pudlikölyköt ajándékba adná.
ESTER KISASSZONY: Amúgy is jómódú már.
VEGA KISASSZONY: AZ a felesége vagyona, kedves Ester. ESTER KISASSZONY: Maga tényleg azt hiszi, Vega kisasszony? Én ismertem Albrektsson úr apját, a saját földjét művelte nem messze a várostól, és bizony volt mit aprítania a tejbe.
VEGA KISASSZONY: Nem kér az úrfi és a kisasszony egy lekváros kenyeret?
FANNY és ALEXANDER: De igen, köszönjük.
ESTER KISASSZONY: A levéllel mindenesetre kész vagyok. Jöjjön, Fanny, leragaszthatja a borítékot.

Vega kisasszony kimegy a konyhába, és megkeni a kenyereket. Fanny a szekreterhez áll, és kinyújtja a nyelvét. Alexandert hirtelen elviselhetetlen szomorúság keríti hatalmába. Kétrét görnyed, fejét a térdére fekteti, keze ernyedten nyúlik el a kanapé plüsshuzatán.

ESTER KISASSZONY: Nem kéri a fuvolát, Alexander? ALEXANDER: Nem, köszönöm.
ESTER KISASSZONY: Nem akarja felragasztani a bélyeget?
ALEXANDER: Nem, köszönöm.
ESTER KISASSZONY (Fannyhoz): Akkor te felragaszthatod.

Gyors lépések hallatszanak a folyosón, valaki kopogtat, Ester kisasszony azt mondja, szabad. Amanda lép be pepita ruhában, fekete harisnyában, feltűzött hajjal. Arca sápadt a visszafojtott felindultságtól, de fénylik rajta a gyász gyönyörteli ünnepélyessége is. Vega kisasszony leteszi a kenyereket egy tányérra, és megfordul. Ester kisasszony abbahagyja a bélyeg nyomkodását.

AMANDA: Anya azt üzeni, hogy Fanny és Alexander jöjjön azonnal!

Alexander megborzong, fogai összekoccannak a félelemtől. Fanny megfogja a kezét, és kitereli maga előtt a szobából. Amanda megy legelöl, gyors léptekkel átvezeti őket a tálalón, a magas szekrényekkel övezett hosszú folyosón és az ebédlőn. Kinyitja a tapétaajtót, és átkíséri testvéreit a perzsaszőnyegekkel borított dolgozószobán a magas, faragott íróasztal és az öblös, üvegezett könyvszekrények között.
Emilie dolgozószobája, más néven „anya kis szalonja" az ebédlő és a hálószoba között foglal helyet. Világos szoba, két nagy ablaka a városi parkra néz, könnyű, kényelmes bútorokkal és művészi festményekkel van berendezve. A jobb oldali ablak mellett a sarokban rövid diófa zongora áll, a rövidebb fal előtt alacsony dívány nyúlik el, a bal oldali ablak előtt pedig egy empire íróasztal áll. A berendezést egy elegáns vonalú kanapé és néhány világos szövettel

kárpitozott puha fotel teszi teljessé, továbbá egy üvegcsillár az ezerhétszázas évek végéről és egy pasztellszínű, hatalmas szőnyeg.

A kis szoba most tele van fekete ruhás emberekkel, arcuk sápadtan fénylik a szürke téli fényben. Mindannyian a belépő gyermekek felé fordulnak. Itt van Carl bácsi és Lydia néni, Gustav Adolf bácsi és Alma néni, itt van Landahl úr és Schwartz kisasszony. Az egyik sarokban ott áll Isak Jacobi, hosszú, csontos kezét a hasán összekulcsolja. Petra félig egy függöny mögé húzódott, és halkan sírdogál. Valahol sántítva ketyeg egy óra. A hálószobából hangok szűrődnek ki. A park fáira csendben és szakadatlanul esik a hó. A világos kis szobában álldogáló sok ember valószerűtlen látványt nyújt, olyanok, mint a babaszobában sorba állított babák. Most kinyílik a hálószoba ajtaja, és kilép Fürstenberg doktor; mondani akar valamit az egybegyűlteknek, de amikor észreveszi a gyerekeket, meggondolja magát, előveszi nagy fehér zsebkendőjét, és halk trombitálással kifújja orrát.

Emilie jelenik meg az ajtóban, még mindig köntösben és fésületlenül, és int a gyerekeknek, hogy jöjjenek be. Fanny és Amanda nyomban engedelmeskedik, de Alexander megtorpan a szoba közepén. Fél. Anyja odamegy hozzá, lehajol, és valamit a fülébe súg. A fiú félénken bólint, anyja megfogja a kezét, és bevezeti a haldoklóhoz.

A világos, festett roletták félig le vannak eresztve, a szobában gyenge félhomály uralkodik. A két fehér ágy egymás mellett áll, az egyik hevenyészve be van vetve, a másikon egy halom párnának támaszkodva fekszik félig felülve Oscar Ekdahl. Szürkés arcszíne mellett a hálóinge szinte fehéren világít. Szemét lehunyja, szemhéja sötét és feldagadt, szája félig nyitva, keze mozdulatlanul pihen a takarón. Egy magas támlájú karosszékben Helena asszony ül. Ő rendesen fel van öltözve, haja és sminkje kifogástalan, kezében nyitott könyvet tart. Arca tökéletesen nyugodt. Amikor a gyerekek bejönnek, rájuk mosolyog, kinyújtja a kezét, és sorban magához húzza és homlokon csókolja őket, pontosan úgy, mint máskor. Rögtön észreveszi Alexander tébolyult félelmét, és egy gyors, gyengéd mozdulattal végigsimítja a fiú arcát. Emilie leül az ágy szélére, és szemét kitartóan a betegre függeszti. A két kezébe fogja Oscar jobb kezét, mintha melengetni akarná. Az éjjeliszekrényen néhány barna üveg áll és egy vizespohár meg egy kanál. Oscar zsebórája kis állványra akasztva szaporán ketyeg. A padlón, egy zománcozott vödör szélén nedves törülköző lóg. A fiókos szekrényen álló óra fél kilencet mutat, ingája nem mozog. A szobát erős, savanykás szag tölti be, amely elnyomja Emilie toalettasztalának mégoly lágy illatait is.

Oscar Ekdahl, amikor lassan beszélni kezd, szemét továbbra is csukva tartja. Hangja gyenge és kissé tétova, de lényegében olyan, mint mindig.

OSCAR: Ne féljetek. Ez nem veszélyes. Nem érzem rosszul magam. Tulajdonképpen már régóta nem voltam ilyen jól. Ne törődjetek azzal, hogy csukva a szemem, kicsit erős nekem ez a fény, és ugye az se baj, ha elszundítok. (Nevet) Most nagyszerűen el tudnám játszani a Szellemet, semmi, semmi nem választ el tőletek, most sem és később sem. Ezt tudom, ezt teljesen tisztán látom. Szinte úgy érzem, hogy most közelebb kerülök hozzátok, mint amikor éltem. Álljatok ide elém, egyenként, hogy megnézhesselek titeket.

Amanda odamegy apjához, aki jobb kezét a homlokához emeli, hogy a fény ne bántsa a szemét. Oscar óvatosan kiles, fáj a szeme, de azért kinyitja, nézi a lányát, rámosolyog.

OSCAR: Most Alexandert akarom megnézni.
ALEXANDER: Nem.

Alexander az ajtónak veti hátát, és többször is megrázza a fejét. Nagyanyja feláll a székéből, megfogja a fiú kezét, vár egy pillanatig, azután gyengéd erőszakkal odavezeti apjához, aki nyomban megfogja, és erősen magához szorítja fia kezét. Oscar Ekdahl lehunyja szemét, továbbra sem engedi el Alexander kezét, és suttog valamit, a szája mozog, de a szavakat nem lehet hallani. Azután hirtelen kinyitja a szemét, és erősen ránéz a fiára, de ez már túl sok Alexandernak, leveti magát a földre, Emilie és a nagyanyja emeli föl, merev a félelemtől, elvonszolják nagyanyja karosszékéhez, ahol karját az arca elé nyomva összekuporodik.

Fanny teljes mértékben megőrzi lelki nyugalmát, megfogja apja kezét, bátran állja tekintetét, hirtelen előrehajol, és megcsókolja apja arcát („két évvel fiatalabb vagyok Alexandernál, mégsem féltem egy cseppet sem. Még csak nem is émelyegtem, pedig rossz szaga volt").

OSCAR: Mondd el Alexandernak, hogy ez nem veszélyes.
FANNY (energikusan bólint): Meg fogom mondani neki.

Emilie ismét elfoglalja helyét az ágy szélén, Fanny és Amanda anyjuk toalettasztala mellett leül a földre. A nagyanya az ablaknál áll, Alexander pedig a nagy karosszékben ül, ugyanúgy, mint az előbb, karját az arca elé szorítva. Néha-néha óvatosan kiles a haldoklóra.

OSCAR: Neked kell a színház gondját viselned. Sandblad úr majd elmagyarázza a gazdasági kérdéseket, a művészetiekben pedig te magad döntsél. (Gyengén nevet) Mint eddig.
EMILIE: Megteszek mindent, ami tőlem telik.
OSCAR: Egyszerű temetést szeretnék, ezt ne felejtsd el, Emilie. Nem kell a pompa a nagytemplomban, nem kell a fúvószenekar és Chopin gyászindulója, nem akarom, hogy a püspök parentáljon el a ravatal mellett, ígérd meg! EMILIE: ígérem!
OSCAR (halkan): Benned megbízom, de anyában nem. Ő biztosan megrendezné a maga kis előadását.
EMILIE: Majd én beszélek Helena nénivel.
OSCAR: Minden ugyanúgy menjen tovább, mint eddig.
EMILIE (szomorúan): ígérem.
OSCAR: Most már nemsokára meghalok. Fogod a kezem? (Emilie bólint) Az örökkévalóság, Emilie! (Szünet) Az örökkévalóság!

3

Azon az éjszakán Fanny és Alexander egy ágyban alszik. Az estét az unokatestvéreknél töltik. Mindenki nyugodt és szelíd, senki nem sír. Gustav Adolf megöleli és megcsókolja őket, és azt mondja nekik, hogy apjukat persze soha nem pótolhatja, de amíg él, számíthatnak rá, hogy minden erejével és legjobb tudása szerint védelmezni és támogatni fogja őket. Alma néni puha keblére öleli őket, és kijelenti, hogy Fanny és Alexander mostantól kezdve éppúgy a gyerekei, mint Jenny és Petra. Fanny nyomban közli, hogy ő továbbra is anya és apa kislánya, és soha nem akar máshoz tartozni. Alexander nem szól semmit, és udvarias képet vág, mint mindig. Alma kimegy a konyhába, és intézkedik, hogy tejszínhabos kakaó és almás lepény legyen vacsorára. Azután letelepednek az ebédlőasztalhoz, és kártyáznak. A fölöttük levő lakásból lárma hallatszik le, puffanások és súlyos léptek döngetik a mennyezetet.

Néhány óra múlva eljön Emilie a gyerekeiért. Fekete ruhát visel, és nagyon szép; ha beszél, mindig mosolyog, és kezével időnként végigsimítja az arcát, mintha pókhálót akarna leszedni magáról. Gustav Adolf, Alma és a két lány jó éjszakát kíván nekik. Emilie kézen fogja Fannyt és Alexandert, felvezeti őket a lépcsőn, és bemennek az ebédlőbe.

Az ebédlőben minden bútort a fal mellé toltak, a nagy asztalt kivitték, a szoba közepén a földön fekszik a nyitott koporsó, körülötte virágok és égő gyertyák. Oscar Ekdahlt frakkba öltöztették, ki vannak tűzve a rendjelei, nagyon kicsinek látszik, de elegáns, és mintha elégedett volna. Fanny és Alexander megilletődötten szemléli az idegenül gyászos és ijesztő látványt.

Emilie körbemegy, és megigazít egy-egy virágvázát vagy gyertyát. Néha gyorsan végigsimítja az arcát.

Éjszaka Fanny és Alexander egy ágyban alszik. Történt már néha ilyen, tulajdonképpen elég sokszor, kivált, mióta Amanda külön szobát kapott. Nem is zavarnak vele senkit. Amanda néha veszekszik Alexanderral, azt mondja, hogy nyúlszívű, és jobb lett volna, ha lánynak születik, de mivel Alexander soha nem válaszol a kihívásra, és mivel Fanny ilyenkor azt hozza fel, hogy Amanda milyen nevetséges azzal a „hatalmas" mellével, a veszekedés elcsitul, és a két testvér továbbra is egy ágyban alszik, hacsak nem a pesztonka nyikorgó és öblös ágyát választják, amely a legkellemesebb megoldás, mert Maj egyrészt kifogyhatatlan tárháza a szörnyűbbnél szörnyűbb megtörtént históriáknak, másrészt meg üde izzadságszagával az otthonosság érzését kelti a gyermekekben.

Alexander felébred, hirtelen eltűnik szeméből az álom, a bánat beléhasít, mintha valami gyomorszájon vágná, de nem ez ébresztette föl, hanem valami furcsa, távoli hang: valaki sír. Néhány pillanatig hallgatózik, aztán felébreszti Fannyt, ami nem megy könnyen, nagy türelem kell hozzá, mivel Fanny mindig mélyen alszik, és nem szívesen ébred föl. Az ijesztő hang végül is elhatol a kislány ködös tudatáig, kinyitja a szemét, és máris teljesen éber. Valahol valaki sír.

Ez a sírás nem igazán emberi sírás.

Fanny és Alexander nyomban felkel, a szoba nem teljesen sötét, a fiókos szekrényen ég a rózsaszín éjjelilámpa. Kinyitják szüleik hálószobájának ajtaját. Anyjuk éjjeliszekrényén meg van gyújtva az olvasólámpa. A szoba üres, anyjuk ágyán látszik, hogy már feküdtek benne, a párnák a földön hevernek, apjuk ágyán a takaró fel van hajtva és ki van simítva.

A sírást és a szörnyű öklendezést itt jobban hallani. Fanny és Alexander az ebédlő nyitott ajtajához lopózik. Látják, hogy anyjuk a koporsó mellett ül egy széken. Zokogása kétségbeesett és megállíthatatlan.

4

Oscar Ekdahl utolsó kívánságát természetesen nem tudták teljesíteni. A temetések az élőknek szólnak, nem a halottaknak. Eljött részvétlátogatásra a püspök, jóképű, csontos arcú, széles vállú férfi aranykereszttel a nyakában, jól szabott reverendában. Kijelentette, hogy maga akarja eltemetni barátját. Mit mondhat az özvegy egy ilyen ajánlatra? Eljött az ezredes is díszegyenruhában, gyászszalaggal a karján és könnyekkel dülledt, véreres szemében, és úgy rendelkezett, hogy a kaszárnya díszőrséget állít, és hogy a zenekar eljátssza Chopin gyászindulóját. Emilie sápadt arccal mosolygott, és igyekezett hálásnak látszani, ami oly kiválóan sikerült, hogy az ezredes újra és újra kezet csókolt neki, és megrendüléstől remegő hangon biztosította mély megbecsüléséről és arról, hogy örökre oltalmazni fogja. Egy óra múlva az egyetem rektora állt a szalon szőnyegén, egy szép hangú, nagyon kicsi és nagyon tekintélyes úriember. Az izgalomtól kivörösödött arccal bejelentette, hogy ezúttal az egyetem tanárain kívül az egyetem diákságát is képviseli, akik szintén le kívánják róni Oscar Ekdahl előtt a végső tiszteletet. A rektornál jóval magasabb szépséges özvegy leroskadt egy székre, és lecsüggesztette fejét, és ez olyan szép és megható látványt nyújtott, hogy az aprócska embert rövid eszmefuttatásra indíttatta, amelyben Oscar Ekdahlnak a város kulturális életében betöltött úttörő szerepét méltatta. Még ugyanazon a napon jött el a teljes színtársulat is Landahl úrral az élen, hogy búcsút vegyenek igazgatójuktól. Emilie borral és süteménnyel kínálta őket, Filip Landahl pedig rövid beszédet mondott, melyet már előre megírt, s mellyel mindenkit könnyekig meghatott. Emilie köszönetet mondott munkatársainak, és közölte velük, hogy Oscar Ekdahl a halálos ágyán is a színház jövőjéről beszélgetett vele.

EMLLIE: ...egy órával a halála előtt még magánál volt, teljesen tiszta volt a feje, még nevetett is. Gyakorlati dolgokról beszélgettünk, a gyerekek jövőjéről és anyagi ügyekről. A színházunkról is beszélt. Nagyon komoly hangon azt mondta: „Minden ugyanúgy menjen tovább, mint eddig, Emilie." Folytatjuk tehát a munkánkat. Oscar kívánsága szerint én veszem át a színház vezetését. Holnaptól folytatni kell a próbákat. A Hamlet-et a kijelölt időpontban bemutatjuk.

FILIP LANDAHL (ünnepélyesen): Ezzel fejezhetjük ki a legméltóbb módon tiszteletünket igazgatónk, a mi szeretett Oscar Ekdahlunk emléke iránt.

Rövid ideig még meghatottan és a sírással küszködve álldogáltak, majd a színészek és színésznők sorban megölelték és megcsókolták új főnöküket, biztosították odaadásukról és hűségükről, valamint arról, hogy mindig a legjobb tehetségük szerint fognak dolgozni. Fátylat borítanak minden intrikára és viszályra, mert az élet voltaképpen szép, annak ellenére, hogy most ilyen kegyetlen.

Oscar Ekdahl temetése ekképpen mindent elhomályosító nagy eseményként került be a város történetébe. A gyászbeszédet a püspök tartotta, a kaszárnya díszőrséget állított, a diákok sorfalat álltak, szabadkőműves zászlók lobogtak a metsző téli szélben, a katonazenekar Chopint játszott, és a nagytemplomot zsúfolásig megtöltötte az áhítatos közönség, amely műértő szemmel nézhette végig Helena Ekdahl (született Mandelbaum) asszony megrendítő magánszámát. Az

idős színésznő néhány rövid, meghatottságtól szaggatott mondattal vett búcsút fiától. Látni lehetett a szép özvegyet is, amint a fájdalomtól megkövülve támaszkodott a püspök karjára. Láthatták a három apátlan árvát, amint egymás kezét fogva követik anyjukat. De senki más, egyedül csak Fanny hallhatta meg Alexander monológját. Ott mentek tehát hárman: Amanda, Alexander és Fanny, Amanda már felkészülten arra, hogy részt vegyen a felnőttek rituális játékaiban, a két kisebb pedig fáradtan az elmúlt napok nyomasztó élményeitől. A zenekar harsogott, az orgona zúgott, harangok kongtak-zengtek a boltívek alatt, előttük anyjuk hosszú fátyla, a püspök bő reverendába bújtatott széles válla, legelöl pedig a barnán csillogó, ezüstveretes koporsó himbálózott fent a magasban a színészek vállán, akár a hajó a tengeren. A közönség felállt, csattogtak a padok, dübörgött a padló, kint, a nyitott kapuk előtt januári vihar tombolt, a templomban dermesztő hideg honolt, pedig izzásig felfűtötték a magas vaskályhákat. Fanny hallotta, hogy bátyja motyog valamit magában, főként rövid szavakat, minden lépésnél egyet-egyet. Erősen hegyezte a fülét, hogy a nagy lármában és gyászzenében megértsen valamit.

ALEXANDER: Dögök – ördög – pöcs – szar – pokol – fasz
– picsa – sátán – baszás – kúrás – segg – valag – pisa
– tök – fing – pina –

Fanny erősen megszorította a kezét, Alexander feléje fordította a fejét, és komoly tekintettel nézett rá. Fanny arcán ekkor villámgyors mosoly futott át.

Már alkonyodott, amikor a koporsót leeresztették az Ekdahl család sírboltjába. A hóvihar elcsendesedett, de metsző hideg volt.

A halotti tort Helena asszony rendezi, és a rendezés tökéletes. Mintegy száz vendég eszi végig a tizennégy fogást, és issza a hétféle bort. A kezdetben halk és udvarias társalgás az est folyamán oldott és meleg, de azért illedelmes zsivajjá fokozódik, és végül teljesen elnyomja az enyhén szomorkás hangulat megteremtésére hivatott vonószenekarnak a szalonból kiszűrődő hangját. Emilie kissé oldalra dőlve hallgatja a püspök szavait, aki csillogó szemmel és megállás nélkül beszél hozzá. Emilie sápadt arca némi kis színt kapott, puha száján olykor futó mosoly lebeg át, sudár alakja mégsem veszít semmit a köréje fonódó szelíd komolyságból.

Fanny és Alexander anyja engedélyével visszavonult az ünnepi vacsoráról. Behúzódtak a gyerekszobába, szomorúak és álmosak, kedvetlenül üldögélnek a fehér asztalnál a rajzpapírok és színes kréták előtt, még mindig ünneplő ruhájukban vannak, a fekete gyapjúharisnyától viszket a lábuk, matrózgallérjuk félrecsúszott, Fanny hajában kókadtan lóg a fekete masni.

A vacsora lármája és a vonósok panaszos zenéje nagyon távolinak hangzik. Fanny ásít. Alexander ásít. Senki nem jön, hogy lefektesse őket, hogy elmondassa velük az esti imádságot, hogy meggyújtsa az éjjelilámpát. Maj a többi szobalánnyal együtt a felszolgálásnál segédkezik a színházi vendéglő pincérnőinek.

A szülők hálószobája melletti kis szalonból most halk zeneszó szűrődik ki. Lassú, tétova hangok csendülnek fel az öreg, lehangolódott zongorán. Fanny és Alexander felfigyel a zajra, hallgatóznak, bizseregni kezd a tarkójuk, valaki van a kis szalonban, valaki játszik anya zongoráján. Valaki.

Nem szólnak semmit, csak megfogják egymás kezét, és a sötét hálószobán át elindulnak a kis szalon felé. Odabent, anya íróasztalán ernyős petróleumlámpa ég, reszkető meleg fénye árnyékokkal népesíti be a szobát, és mély, sárgás sötétséget bocsát a bútorok mögé. A

zongoránál, háttal a szobának férfi ül, fejét lehajtja, keze lassan motoz a billentyűk fölött. Arcát az ajtóban álló gyermekek felé fordítja. Oscar Ekdahl az.

Elszakadás

1

A Vízkereszt előadása folyik, a darab a végéhez közeledik, már eltáncolták az utolsó táncot. A mozgás hirtelen félbeszakad, mindenki áll mozdulatlanul, akár a tágra nyílt szemű babák. Mindenkinek teljesült immár a kívánsága, Malvolio bosszút forral a kulisszák mögött, Illyria tengerpartjára alkony ereszkedik, és a gépmester igazi esőt csinál, valódi vízcseppek zörgetik a palota ablakait.

A Bohóc (Landahl úr játssza), feje búbján égő gyertyát egyensúlyozva, felmászik egy létrára.

BOHÓC (lantkísérettel énekel):
Mikor én még gyerek voltam
Zúg a zápor, hujjahaj,
A mókáért majd megholtam,
Zúgja-búgja: hujjahaj!

Mikor legénysorba nőttem,
Zúg a zápor, hujjahaj,
Egy ablak se nyílt előttem,
Zúgja-búgja: hujjahaj!

Mikor aztán házasodtam,
Zúg a zápor: hujjahaj,
Soha többet nem mulattam,
Zúgja-búgja: hujjáhaj!

Hej, mióta ágynak estem,
Zúg a zápor, hujjahaj,
Bort se kíván már a testem,
Zúgja-búgja: hujjahaj!

A világnak sosincs vége,
Zúg a zápor: hujjahaj!
Itt a vége, fuss el véle,
Hogyha tetszett, semmi baj.

Egy pillanatig csönd van. Azután a zsinórpadláson megcsikordulnak a facsigák és az ellensúlyok, a függöny lehullik. A nézőtéren felcsattan a taps, a színészek felsorakoznak a meghajláshoz. Emilie játssza Oliviát, Schwartz kisasszony Violát; a Herceget a színház új sztárja, Tomas Graal úr alakítja, Malvoliót a kissé korhely, de tehetséges komédiás, Johan Armfeldt, Máriát, a komornát a dús keblű Grete Holm, Böffen Tóbiást pedig a színház nehézsúlyú színésze, a terjedelmes Salenius úr (aki malaclopóban játszik, és sejtetni engedi, hogy bűnös szenvedélyei vannak).

A gyerekek is szerepelnek a darabban, és nemcsak Amanda, Fanny és Alexander, hanem Jenny is, akinek sikerült meggyőznie anyját közreműködése nélkülözhetetlenségéről. Jóllehet ugyanazokat az apródruhákat viselik, mint a Hamletban, de itt az utolsó felvonásban is jelen vannak, borospoharakat hordanak körbe tálcákon.

Miután a taps elült, a színészek összegyűlnek Emilie körül, a díszletmunkások székeket hoznak be, páran pedig az Orsino trónja mögött húzódó korlátnak támaszkodnak. A rivaldafényeket sorban eloltják, leengedik a próbalámpát, árnyékok lengik be a színpadot, a himbálózó szürkés fényben a színészek arca sápadtnak és beesettnek látszik. A kulisszák között néhány munkás várja, hogy amint lehet, rendet csináljon a színpadon. Lassan, hörögve leereszkedik a vasfüggöny.

EMILIE: Ma egy éve, hogy meghalt a férjem. Azt akarta, hogy mindent a megszokott módon folytassunk tovább, és folytattunk is, noha minden megváltozott. Nagy sikereink vannak, a közönség tódul a színházba, fel tudtuk emelni a fizetéseket, és lehetségessé vált, hogy három új tagot szerződtessünk társulatunkhoz, összetartunk...

Emilie elhallgat, egy ideig a gondolataiba merülve ül, mintha ott se volna. Amikor ismét beszélni kezd, más hangon szólal meg, tétován, alig hallhatóan.

EMILIE: Fejünkre húzzuk a színházat, mint valami biztonságos köpönyeget. Észre se vesszük, hogy eltelik egy év. Hogy az élet elszáll, ahogy mondani szokás. Az öltözők melegek és világosak, a színpad barátságos árnyakkal vesz körül. A költők megírják nekünk, hogy mit mondjunk és mit gondoljunk. Nevethetünk, sírhatunk és dühönghetünk. Emberek ülnek kint, a sötét nézőtéren, és kedvelnek bennünket, sajátságos módon kitartanak mellettünk, pedig gyakran köveket adunk nekik kenyér helyett. Igazolni akarjuk magunkat a világ előtt, és ezért azt állítjuk, hogy a hivatásunk nehéz. Ez hazugság, amit a világ elfogad, hiszen sokkal érdekesebb valami nehéz dolgot végignézni, mint valami könnyűt. Pedig jobbára szinte mindig csak játszunk. Azért játszunk, mert ez nekünk kellemes. Ha nem az, rosszkedvűek leszünk, panaszkodunk, és a körülményeket hibáztatjuk, sohasem magunkat. Csodálatos önámításban éljük le az életünket, mások hibáit élesen látjuk, magunkkal szemben elnézőek vagyunk. Az önbizalom, az önbecsülés, az önismeret csupa olyan tulajdonság, amely a mi pályánkon szinte nem is létezik. Ha valaki azt mondja rólam, hogy jó vagyok, akkor jó vagyok, és ennek örülök. Ha valaki azt mondja, hogy rossz vagyok, akkor rossz vagyok, és ettől elszomorodom. Hogy valójában milyen vagyok, azt nem tudom, hiszen soha nem veszem a fáradtságot, hogy megtudjam magamról az igazságot. Csak önmagammal vagyok elfoglalva, de az egészen más. A valóság sem érdekel. Színtelen és érdektelen, semmi közöm hozzá. A háborúnak, a forradalomnak, a járványnak, a szegénységnek, az igazságtalanságnak, a vulkánkitörésnek számomra nincs jelentősége, legfeljebb akkor, ha valami közük van ahhoz a szerephez, amit éppen játszom. Vannak olyan színészek, akik azt állítják, hogy őket érdekli a világ, de tudom, hogy becsapják magukat.

A színészek némán és csüggedten állnak körülötte. Senki nem szólal meg, senki nem tiltakozik vagy vitatkozik. Emilie körülnéz, a maszkok és parókák alól üres, sápadt arcok néznek vissza rá szomorú vagy kérdő tekintettel: talán velem van valami bajod? Emilie megrázza a fejét, mintha valóban feltették volna ezt a kérdést.

EMILIE: Úgy néztek rám, mintha megszidtalak volna titeket. Pedig erről szó sincs. Épp ellenkezőleg: mivel szeretjük egymást, ki merem mondani, amit érzek. Nem akarok önző lenni, de talán mégis az vagyok. Talán nincs igazam.

TOMAS GRAAL: Eleged van a színházból?

EMILIE: Azt hiszem, igen.

TOMAS GRAAL: Talán abba is akarod hagyni?

EMILIE: Igen, lehet, hogy egészen abba akarom hagyni.

HANNA SCHWARTZ: És mi lesz, ha te abbahagyod?

EMILIE: Ha én abbahagyom is, minden megy tovább, mint eddig.

JOHAN ARMFELDT: És ki lesz az igazgatónk?

EMILIE: Azt ti magatok dönthetitek el, amikor eljön az ideje. Ha eljön. Még nem döntöttem véglegesen. (Szünet; majd mosolyogva folytatja) Most azt javaslom, hogy kívánjunk egymásnak jó éjszakát. Késő van, és túlságosan sokat beszéltem. Nem akartalak nyugtalanítani titeket.

Emilie elköszön kollégáitól, szól a gyerekeknek, és visszavonul az öltözőjébe, amely azelőtt Oscar Ekdahl irodája volt. A színészek ott maradnak a színpadon, és szégyenkezve, fáradtan mosolyogva bámulják egymást.

SALENIUS ÚR: Ennem kéne egy szendvicset, meg innom valamit.

TOMAS GRAAL: Engem úgyis hívnak a Lindbergék társulatához, nekem mindegy.

HANNA SCHWARTZ: Azt hiszem, emögött van valami.

GRETE HOLM: Hát nem hallottad?

HANNA SCHWARTZ: Csak nem azt akarod mondani, hogy igaz?!

2

Május eleje van, tavaszias, meleg az idő. A diákok és tanárok már beadták télikabátjaikat a zálogházba, a diáklányok világos ruhákban járnak, az esték enyhék, és szinte minden napra jut valami ünnepelnivaló. A színházban előveszik a bársonyszőnyegeket és kanapékat, és Seribe valamelyik vígjátékát mutatják be. Ezen a napon, amikor Alexander megjön az iskolából, Amanda és Fanny már a konyhában ül, kakaót isznak és sajtos kenyeret esznek. Alida pogácsát süt, Maj harisnyát stoppol, Siri edényeket fényesít. Alexander azonnal észreveszi, hogy valami nincs rendben. Amanda és Fanny kárörvendően sandít rá a kakaós bögre mögül. Alida és Siri nem viszonozza a köszönését, és Maj szomorú képpel teszi eléje a kakaóját. Alexandernak nyomban összeszorul a gyomra, de nem szól semmit. Amanda súg valamit Fannynak, Fanny is súg valamit Amandának, mindketten kuncognak. Az ajtóban egyszer csak ott áll Emilie áttetsző karú, széles, hímzett övvel összefogott, világosszürke, nagyon szép ruhában. Komoly hangon szól Alexanderhoz.

EMILIE: Ha megittad a kakaódat, beszélni akarok veled.

Emilie nyomban el is távozik, Alexander sóhajt. Leteszi a bögrét, feláll az asztaltól, és határozott léptekkel átmegy a hallon, az ebédlőn és a kis szalonon, kopogtat a hálószoba ajtaján, anyja kiszól, hogy bemehet, és Alexander belép a szobába, és nem tudja, miért, de szégyelli magát.

Emilie a napfényes ablak előtt ül a karosszékben, és mintha maga is fénylene és egy kicsit idegen volna.

EMILIE: Bemegyünk a dolgozószobába, és találkozunk valakivel, aki azért jött, hogy találkozzon velünk. (Szünet) Beszélni akar veled. (Szünet) Ne kezdj most sírni, nincs értelme.

ALEXANDER: Mit csináltam?

EMILIE: Azt te tudod a legjobban. Na gyere, menjünk.

Emilie feláll, és megfogja fia kezét. Bemennek a dolgozószobába. A püspök áll odabent, Oscar Ekdahl egyik könyvében lapozgat, de nyomban megfordul, és rámosolyog a belépőkre. Alexander szemszögéből nézve Edvard Vergérus impozáns jelenség: magas, széles vállú férfi, nagy csontos arcát őszülő szökés haj és szakáll keretezi. Szeme áttetszően kék. Papi talár van rajta, a fekete szöveten fényesen csillog az aranykereszt. Nagy kezét kinyújtja Alexandernak, a fiú mélyen meghajol. Anyja a széles bőrkanapén foglal helyet.

EDVARD VERGÉRUS: Jó napot, Alexander.

ALEXANDER: Jó napot.

EDVARD: Egyszer már találkoztunk. (Szünet) Szomorú körülmények között (Szünet), amikor apádat temettem.

ALEXANDER: Igen.

EDVARD: Támasz nélkül maradt édesanyád azóta többször is hozzám fordult gondjaival. Ez egészen természetes. Szoros baráti szálak fűznek nagyanyádhoz, és a gyülekezet lelkipásztora vagyok.

EMILIE: A püspök úr ezekben a nehéz időkben nagyon jó volt hozzám, Alexander, nem is tudom, mihez kezdtem volna az ő segítsége nélkül.

EDVARD: Rólad is beszélgettünk, öreg fiú.

A püspök leül a hosszú asztal mellett álló székre, elővesz egy bőrzacskót, amelyikben a pipáját tartja, és egy kisebbet, amelyikben dohány van. Gondosan megtömi a pipáját, rágyújt, hátradől, és fénylő kék szemével áthatóan nézi Alexandert.

EMILIE: Elmondtam a püspök úrnak, hogy mennyi örömöt szereznek nekem a gyermekeim, és milyen büszke vagyok rájuk.

EDVARD: Hallom, hogy te is meg a testvéred is jól tanultok az iskolában. Szorgalmasak vagytok, figyeltek, és karácsonykor jó bizonyítványt hoztok haza. így van, Alexander?

ALEXANDER (suttog): Igen.

EDVARD: Ne félj tőlem. Barátod vagyok, és jót akarok neked. Ezt ugye elhiszed nekem?

ALEXANDER (sírással küszködve): Igen.

EDVARD: A szorgalom és a jó bizonyítvány azonban nem minden.

EMILIE: Fújd ki az orrod, Alexander.

ALEXANDER (kifújja az orrát)

EMILIE: Szörnyű, milyen piszkos a zsebkendőd. Maj nem adott ma neked tiszta zsebkendőt?

ALEXANDER: De igen. (Orrát törli, suttog) Rohadt szar. EDVARD (elengedi a füle mellett): Amint mondtam: a szorgalom és a jó bizonyítvány nem minden.

EMILIE: Most figyelj a püspök úrra, Alexander.

EDVARD: Figyel ő rám. Ugye, Alexander? Alig várod már, hogy kiderüljön, mit akarok mondani.

ALEXANDER (szívja az orrát)

EDVARD: Nemsoká felnőtt lesz belőled, Alexander. Ezért arra gondoltam, hogy úgy beszélek veled, mint felnőtt a felnőttel. Meg tudnád mondani nekem, meg tudnád határozni, hogy mi a hazugság és hogy mi az igazság? Meg tudod mondani?

ALEXANDER (nem bír megszólalni)

EDVARD: Nyilván azt gondolod, hogy ostoba kérdés, és bizony az is. Csak tréfálni akartam egy kicsit veled. Persze hogy tudod, mi a hazugság és mi az igazság, ugye, Alexander?

ALEXANDER: Igen.

EDVARD: Helyes, jól van, fiam. Azt is tudod, hogy miért hazudik az ember. Na miért?

ALEXANDER (hallgat)

EDVARD: Miért hazudik az ember, Alexander? Mondd meg nekem, hogy miért.

ALEXANDER: Azért, mert nem akar igazat mondani.

EDVARD (nevet): Ez nagyon ravasz válasz volt, barátocskám. De ilyen könnyen nem térhetsz ki a kérdés elől. Akkor mondd meg nekem azt, hogy az ember miért nem akar igazat mondani.

ALEXANDER: Nem tudom.

Alexander a padlót nézi, és érzi, hogy a csontváza a talpán keresztül lassan kicsúszik a testéből, és végignyúlik a dolgozószoba világos mintázatú perzsaszőnyegén. A püspök mosolyog magában, és hosszú, sárga ujjával lenyomkodja pipájában a parazsat. Emilie szomorú arccal nézi csökönyös fiát.

EDVARD: Ráérünk, Alexander, van időnk, és engem annyira érdekel, mit fogsz válaszolni, hogy bármeddig hajlandó vagyok itt ülni, és várni. Nem hiszed, ugye, pedig így van.

ALEXANDER: Az ember azért hazudik, hogy valami haszna legyen belőle.

EDVARD: Helyes a válasz, fiam! Tömör és velős. Akkor folytatom a kérdezősködést, és meg kell bocsátanod, de egy kicsit személyes leszek. Elmondanád-e édesanyádnak és nekem, hogy miért hazudtál az iskolában?

ALEXANDER (anyjára bámul): Micsoda?

EMILIE: AZ osztályfőnököd megírta nekem, hogy elképesztő hazugságokat terjesztesz az osztályodban.

ALEXANDER (leverten): Mit?

EMILIE: Tagadni akarod talán, hogy... hogy az osztálytársaid előtt kijelentetted... hogy én állítólag eladtalak téged egy vándorcirkusznak (Olvassa a levelet), és hogy amikor vége a félévnek, érted jönnek és elvisznek a cirkuszosok. Hogy akrobatának és műlovarnak fognak kiképezni egy veled egyidős cigánylánnyal együtt, akit Tamarának hívnak.

ALEXANDER (megtörten hallgat)

EDVARD: Képzelheted, hogy édesanyád mennyire megrémült, és mennyire elszomorodott, amikor elolvasta ezt a levelet. Nem is tudta, mit csináljon. Felajánlottam, hogy majd én beszélek veled erről a kellemetlen problémáról, és, amint látod, itt vagyok.

EMILIE: Hálás lehetsz a püspök úrnak, Alexander, hogy időt szakít rád.

ALEXANDER (lehorgasztja a fejét)

EDVARD: Abban tehát megegyeztünk, hogy aki hazudik, az arra számít, hogy valami haszna lesz vagy előnye származik a hazugságból. Logikus tehát, ha most megkérdezem: mire számítottál, miféle előnyöd származhat abból az állításból, hogy az édesanyád eladott egy cirkusznak?

ALEXANDER: Nem tudom.

EDVARD (mosolyogva): Szerintem te nagyon is jól tudod, csak szégyellsz válaszolni. Szégyelled magad ugye? Helyes, barátocskám. Nagyon helyes. Ez azt mutatja, hogy a jövőben óvakodni fogsz az efféle szertelenségektől. Most pedig kérj bocsánatot az édesanyádtól, amiért ennyi fejfájást és bánatot okoztál neki. Menj oda hozzá, és kérj bocsánatot. (Szünet) Nem hallod, mit mondok, Alexander?

Alexander mindezt görcsösen összehúzott vállal és lehorgasztott fejjel hallgatta végig. Már nem sír, keze ökölbe van szorítva. Végül odalép anyjához.

ALEXANDER: Bocsánatot kérek, anyám, hogy hazudtam, és ígérem, soha többé nem teszem.

Anyja átöleli a megkövült fiút, és ölébe veszi. Alexander úgy ül anyja térdén, akár egy drótjait vesztett marionettfigura.

EDVARD: Helyes, Alexander. Az ügy ezzel tisztázva van, soha többé nem kell beszélni róla. A képzelet, tudod, nagyszerű dolog, hatalmas erő, Isten ajándéka. A nagy művészek, költők, muzsikusok jussa ez, ők kezelik a mi számlánkat is.

A püspök feláll. Csontos kezével újra és újra megveregeti Alexander vállát.

EMILIE: Szólok a lányoknak, hogy jöjjenek be.

Alexander hirtelen észreveszi, hogy anyja viselkedése valahogy megváltozott, izgatott lett, szeme lázasan csillog, arcán vörös foltok jelentek meg. Ideges élénkséggel áll fel a székről, ránevet a püspökre, kisiet az ebédlőbe, és kiabálva hívja Fannyt és Amandát.

A püspök és Alexander rövid ideig kettesben marad. Tekintetük találkozik egy villanásnyira. A püspök mosolyog, Alexander nem viszonozza a mosolyt.

Most valamennyien együtt vannak a dolgozószobában, barátságos napfény ragyog mindnyájukra: Emilie-re és a gyermekeire, a püspökre és a keresztjére.

EMILIE: Valami fontosat szeretnék most nektek mondani.

Alexander hátrafordítja fejét: Emilie háta mögött, félig az ajtó árnyékában megpillantja Oscar Ekdahlt, amint sokatmondó komoly tekintettel nézi őket. A látvány nem kelt benne sem félelmet, sem csodálkozást. Apja jelenléte magától értetődő, nincs benne semmi kísérteties. Alexander nem tudja, hogy vajon a testvérei is látják-e ugyanilyen tisztán és világosan. A látszat azt mutatja, hogy nem. Fanny érdeklődését az ablaknál zümmögő nagy tavaszi bögöly köti le, Amanda pedig finom vonalú csuklóját forgatja, és hosszú szempillája alól lopva vizsgálgatja előrebiggyedő alsó ajkát.

Anyja nyilvánvalóan mondhatott valamit, de Alexander nem figyelt oda. De az is lehet, hogy Emilie zavarba jött, és súgó nélkül nem bírt megszólalni. Talán ő is sejti a Halott jelenlétét. Amikor Alexander később, felnőtt korában, megpróbált visszaemlékezni erre a pillanatra: anyja arcára, a püspök szakállára és testvérei mozdulataira, elképzelhetőnek tartotta, hogy anyját hirtelen fáradtság kerítette hatalmába, vagy valamiféle melankólia, amit a Halott jelenléte okozott. Bárhogy történt is, Emilie-nek könnyek gyűltek a szemébe, és elő kellett húznia csipkés kis zsebkendőjét, melyet mindig ott tartott csipkedíszes kézelője alatt.

EDVARD: Meg vagyok győződve arról, hogy mindnyájan...
EMILIE: AZ biztos, hogy ezentúl sok minden...
EDVARD: Kísérje Isten kegyelme kis családunkat.

Alexander már nem látja apját, de még mintha hallaná barátságos és ironikus nevetését. Emilie átöleli és megcsókolja gyermekeit, néma könnyeivel áztatja hajukat és arcukat. Azután kézen fogja és egyenként odavezeti őket a püspökhöz, aki lehajol, és mindegyiküket homlokon csókolja. Dohány és molyirtó szagát érezni rajta.

EDVARD: Szeretném, ha most mindnyájan letérdelnénk, és bensőséges imában egyesülnénk. (Térdre hull) Kísérje Isten, a mi Atyánk kegyelme kis családunkat, szálljon reánk áldása, és őrizzen meg minket a gonosztól életünk minden napján. Kérlek, Istenem, adj erőt, hogy

oltalmazhassam ezeket az apátlan gyermekeket, és példaképül állhassak előttük. Kérlek, adj erőt ahhoz is, hogy támasza lehessek ennek az ifjú és magányos asszonynak.

ALEXANDER (csendben, magában): Szarházi, Pisaházi, Baszházi, Seggházi, Picsaházi, Faszházi, Tökházi, Va-laghází, Húgyházi, Fingházi...

3

A püspöki palota a nagytemplommal szemben épült valamikor az ezernégyszázas évek vége felé. A hosszúkás kőépületben megszámlálhatatlanul sok sötét szoba található, melyeknek vastagok a falai, aprók az ablakai, magasak a küszöbei, s melyekben göcsörtös deszkákból készült a padlózat. A tetőgerendázat mindenütt csupasz és látható, a díszteremben és még néhány szobában a festett famennyezetet ótestamentumi jelenetek díszítik. A régi cserépkályhákat télen-nyáron fűtik, mert csak így tudják távol tartani a házból a nyirkos hideget. A nyugati homlokzat alatt folyik a folyó; a feketén kavargó, sötét víz közvetlenül a ház falát mossa.

A püspök a legfelső emeletet lakja, az ablakok az utcára és a szűk, macskaköves udvarra néznek. Az udvaron van egy kút, amely fölé művészi kivitelű, félgömb alakú kovácsoltvas tetőzetet építettek. A szobákban régies bútorok állnak. A püspököt és elődeit soha nem érdekelte a kényelem. Minden darab rideg és nehéz. A falakon püspökök és püspökfeleségek nemzedékeinek képei lógnak, továbbá néhány szent életű ember megbarnult képmása glóriával vagy a nélkül. A püspök könyvgyűjteménye kétemeletnyi magas teremben van elhelyezve, középen erkély fut körbe a falak mentén, a felsőbb polcokat hosszú létrákról lehet elérni. A püspök íróasztalával szemben egy hosszúkás festmény Ábrahám megpróbáltatását ábrázolja: a meztelen Izsák bekötözött szemmel már az oltáron fekszik. Az apa fia hátrafeszített nyakának szegezi kését. Az égből haragos képű angyal közeledik feléje.

A püspök házában három nő él. Legelsőként kell említeni a püspök anyját, az idős Blenda Vergérust, ezt a rendkívüli akaraterejű, tiszta arcvonású, látszólag szelíd és szeretetre méltó asszonyt. Henrietta Vergérus a püspök húga. Ő vezeti a háztartást, és semmiben sem hasonlít bátyjára, kicsi, sötét bőrű, eleven nő, szúrós, barna szeme és dús, fekete haja van.

Itt él a püspök nagynénje is, a formátlan kövér Elsa Bergius kisasszony. Párnákkal körülbástyázva mozdulatlanul ül a székében, és húsz éve lényegében nem beszél. A rossz nyelvek szerint Bergius kisasszony fiatal korában gyönyörű nő volt, de egy szégyenletes betegség tönkretette életét. A konyhában egy patkányszerű rém uralkodik, rikácsoló hangja és sovány keze van. Malla Tander a neve, és néhány szerencsétlen, megfélemlített szolgálón, egy piszkos és együgyű inason és egy iszákos kocsison éli ki zsarnoki hajlamait.

Emilie és gyermekei első ízben tesznek látogatást leendő otthonukban, és a püspök, anyja és húga kíséretében, körbevezeti őket a házban. Lassan vonulnak szobáról szobára, és Edvard Vergérus nem minden büszkeség nélkül mutatja be püspöki lakhelyét.

EDVARD: AZ ezernégyszázas években, amikor ezt a házat felépítették, még nem sokat adtak a kényelemre. Elődeim igyekeztek mindent változatlan formában megőrizni, és én is követem ezt a hagyományt. Semmit nem cserélünk újra, semmit nem építünk át. Ezekben a régi szobákban van valami maradandó szépség. Hálásnak kell lennünk, hogy effajta nyers és tiszta légkörben élhetünk.

Hangsúlyoznom kell, hogy a püspök rendkívül udvariasan és nyájasan adja elő nézeteit, őszinteség és melegség van a hangjában, és védelmező mozdulattal fogja át Emilie vállát (és húzza észrevétlenül magához). Fannyt kézen fogva vezeti. Amanda és Alexander lógó orral

követi őket. A püspök anyja és húga előzékenyen és mosolyogva előresiet. A két nő többféleképpen is igyekszik kimutatni, hogy Emilie-t szívesen látják a házban, hogy a szeretett fiú és a fivér jól választott.

EDVARD: Szeretném, ha üdvözölnéd a nagynénémet. Ne ijedj meg, Emilie, ne féljetek, gyerekek, semmitől sem kell tartani. Kinyithatod az ajtót, húgocskám. Ez itt a nagynéném, Elsa Bergius kisasszony. Üdvözöllek, néném. Ma hogy érzed magad? Képzeld, vendégeink vannak, és nem akármilyenek ám. Ez itt a leendő feleségem, Emilie Ekdahl, a híres színésznő, akiről bizonyára már te is hallottál.

EMILIE: Jó napot, Bergius kisasszony. Köszönjetek szépen Bergius néninek, gyerekek. Gyere, Amanda, ne állj ott olyan maflán.

EDVARD: Nem baj, nem tesz semmit. Ha Fanny és Alexander ma nem akar köszönni, majd köszönnek máskor. Egyáltalán nem baj. Ne kényszerítsük őket.

Az elhízott nő hájas szemhéja alól átható tekintettel nézi a gyerekeket, szarkasztikusan mosolyog, és többször is bólint. Minden lélegzetvételnél olyan hangot ad, akár egy rozsdás pumpa. Az idomtalan test nyirkos, savanyú szagot áraszt magából.

EDVARD: ÉS most ismerkedjetek meg Malla Tanderral, a mi kiváló szakácsnőnkkel, aki már harminc éve él velünk. Jó napot, Malla, ismerkedjen meg leendő feleségemmel, Emilie Ekdahl asszonnyal. Ők pedig itt a gyermekei: Amanda, Fanny és Alexander.

MALLA TANDER (térdet hajt): Jó napot, asszonyom, Isten hozta.

EMILIE (rémülten): Jó napot, Tanderné asszony. HENRIETTA: És ők a mi ügyes szolgálóink: Karna, Selma és a kis Justina. Az inasunk most nincs itt, a városban van valami dolga, a kocsisunk pedig, mint legtöbbször, most is beteg. Ne üljünk máris asztalhoz?

Visszatérnek a ház felsőbb régióiba. A széles lépcsőház a magas oszlopaival, a kőlépcsőivel, a szűk, zöldesen fénylő ablakaival visszhangzik a lépések zajától és az erőltetett nevetéstől. A püspök kézen fogja Emilie-t, és behúzza magával a hálószobába. Mindketten zihálnak egy kicsit, mivel előresiettek, hogy megelőzzék a többieket.

EDVARD: Van egy kívánságom. Ez az egyetlen kívánságom, de ez a fontos. Most azonnal el akarom mondani neked, hogy legyen még lehetőséged meggondolni magad, ha úgy látod, hogy semmiképpen nem teljesítheted.

EMILIE: Mondd el a kívánságod.

EDVARD: Azt akarom, hogy te és a gyermekeid úgy gyertek a házamba, hogy semmit nem hoztok magatokkal.

EMILIE: Ezt hogy érted?

EDVARD: Te jómódú asszony vagy, hozzászoktál a fényűzéshez, és én ezt nem tudom megadni neked. Ezért szeretném, ha otthagynád a színházat.

EMILIE: De hiszen ebben már megállapodtunk. Most csókolj meg, és mondd azt, hogy engem az Isten ajándékozott a püspöknek.

EDVARD (sietve megcsókolja): Azt akarom, hogy hagyd el az otthonodat, a ruháidat, az ékszereidet, a bútoraidat, a barátaidat, minden javaidat, a szokásaidat, a gondolataidat is. Azt akarom, hogy teljes egészében hagyd magad mögött a korábbi életed.

EMILIE: Meztelenül jöjjek?

EDVARD (mosolyog): Komolyan beszélek, kedvesem. Úgy érkezz az új életedbe, mint egy újszülött.

EMILIE: És a gyerekek?

EDVARD: A gyerekek is.

EMILIE: A játékaikat, a babáikat, a könyveiket, az apró...

EDVARD (félbeszakítja): Semmit.

EMILIE: Beszélnem kell a gyerekekkel.

EDVARD: Ezt neked kell eldöntened, Emilie.

EMILIE: A magam dolgában én dönthetek. De a gyerekek helyett nem. Meg kell kérdeznem őket.

EDVARD: Áldozniuk kell valamit az anyjuk boldogsága érdekében.

EMILIE: Máris rossz vagy. Csókolj meg!

EDVARD: Egyáltalán nem vagyok rossz. (Mosolyogva
megcsókolja Emilie-t)

EMILIE: Azt hiszem, meg fogom tudni győzni őket.

EDVARD: Jól meg kell gondolnod, Emilie.

EMILIE: Már meggondoltam. Én mind ez idáig könnyelműen és kényelmesen éltem, üres és felszínes volt az életem. Mindig is olyan életre vágytam, amilyet te élsz.

EDVARD (meghatódik): Tudom, tudom.

EMILIE: Számomra nem okoz nehézséget, hogy teljesítsem a kívánságodat, örömmel teszek neki eleget. EDVARD (könnyekkel a szemében): Azt akarom, hogy közel éljünk egymáshoz. Isten színe előtt.

EMILIE: Majd egyszer meg akarom érteni, mire gondolsz, amikor azt mondod, hogy Isten színe előtt fogunk élni.

EDVARD: Már elmondtam neked, hogyan halt meg tizenöt évvel ezelőtt a feleségem és a két gyermekem ott lent a folyónál. Sok-sok éven át úgy éltem azután, akár egy lárva. Távolról figyeltelek téged, mindig emberek vettek körül, megközelíthetetlen voltál, de vártam rád, és ez a vágy és ez a várakozás volt a legjobb dolog az életemben. Most itt tartalak a karomban, és te azt ígéred, hogy örökre velem fogsz élni. Ez a kegyelem felfoghatatlan.

EMILIE: Engem soha nem érdekelt semmi az életben. Sem a hivatásom, sem a gyermekeim, sem egyetlenegy ember. Néha már arra gondoltam, hogy valami komoly baj van az érzelmeimmel. Nem tudtam megérteni, hogy miért nem fáj nekem igazán semmi, hogy miért nem tudok soha igazán örülni semminek. Most tudom, hogy fordulóponthoz érkeztem! Tudom, hogy bántani fogjuk egymást; tudom, de nem félek. Azt is tudom, hogy örömet fogunk szerezni egymásnak, és sírok félelmemben, mert olyan rövid az idő, olyan gyorsan múlnak a napok, és mert semmi sem változtathatatlan.

Azt mondod, a te Istened a szeretet Istene. Ez nagyon szépen hangzik, és szeretném, ha én is úgy tudnék hinni benne, ahogy te. Talán ez a nap is eljön. Az én Istenem más, Edvard. Olyan, amilyen én, cseppfolyós, körülhatárolhatatlan és megfoghatatlan, akkor is, amikor szigorú, és akkor is, amikor gyengéd. Hiszen színésznő vagyok, megszoktam, hogy maszkokat viselek. Az én Istenem ezer maszkot visel, és soha nem mutatja meg nekem az igazi arcát, mint ahogy én sem tudom megmutatni neked vagy Istennek az igazi arcomat. Rajtad keresztül fogom megismerni Isten igazi lényegét. Most csókolj meg, ölelj át, és tarts a karjaidban olyan nyugalommal és mozdulatlanul, ahogyan csak te tudsz, szerelmem.

4

A házasságkötésre egy napfényes tavaszi délelőtt került sor Heléna asszony nagy szalonjában; a szertartást a püspök nagybátyja, egy közeli település agg lelkésze vezette. A család úgy döntött, hogy csak a legközelebbi hozzátartozók legyenek jelen, de még így is tekintélyes vendégsereg gyűlt össze. Ott volt Gustav Adolf és Alma asszony Petrával és Jennyvel, Carl és Lydia, Isak Jacob, és a színészek közül Filip Landahl, Schwartz kisasszony, a jóképű Tomas Graal és Grete Holm. A másik családból eljött a püspök anyja, Blenda asszony, és a húga, Henrietta. Viszonylag elöl ültették le Ester kisasszonyt és Vega kisasszonyt is, valamint a patkányszerű Malla Tandert. A személyzet többi tagja az ajtónál zsúfolódott össze.

A püspök kívánságára a hölgyek egyszerű, sötét ruhát viselnek, a két pap reverendát, az urak pedig frakkot, úgyhogy akár azt is hihetnénk, hogy gyászszertartáson vagyunk.

A menyasszony nyugodt, de sápadt. A vőlegényen időnként úrrá lesz a meghatottság, többször is meg kell törülnie az orrát. Amanda és Fanny teljes beleéléssel gyönyörködik a romantikus jelenetben, nem gondolnak arra, mi vár esetleg rájuk. Alexander beteg, láza van, de nincs olyan rosszul, hogy ne lehetne jelen a szertartáson. A döbbenettől tágra nyílt szemmel és tátott szájjal néz a milói Vénusz szobra felé, melynek háta mögött a napfényben ott áll Oscar Ekdahl, és mosollyal az ajkán, érdeklődve figyeli a ceremóniát.

Miután a formaságok lezajlanak, pár pillanatra mindenki megkönnyebbül. Az Ekdahl család intim érintkezési szokásai áttörnek minden korlátot: ölelgetik, csókolgatják egymást, nyíltan egymás szemébe néznek, igaz könnyeket hullajtanak, és szorongatják egymás kezét. A püspök úgy érzi, hirtelen őt is magába zárja ez a családias közösség, és ettől meghatódik és zavarba jön. Pezsgőt nyitnak, keresztül-kasul koccintgatnak egymással, a hangulat oldódik, már majdhogynem vidám.

Filip Landahl úgy érzi, köszöntőt kell mondania, holott tudja, hogy nem volna szabad, mivel ebben előre megállapodtak. Bevezetőjében ki is tér erre, ugyanakkor azonban leszögezi, hogy amit ő mondani akar, az semmiképpen sem nevezhető köszöntőnek, mert ő inkább csak odaadó szeretetét akarja kifejezésre juttatni Emilie Ekdahl, a kiváló színésznő és nagyszerű ember iránt. Köszönetet akar mondani neki az együtt töltött évekért, és hangot akar adni annak a reményének, hogy hamarosan újra láthatja majd a színpadon társai körében. Filip Landahl ezután a Bibliára hivatkozik, a Mester szavait idézi a gyertyáról és a vékáról, majd három pohár pezsgőtől felélénkülve kijelenti, hogy a színház is éppen olyan jó templom, mint a nagytemplom, és hogy a színészek, a püspökök, a muzsikusok, a lelkészek, a festők, a segédlelkészek, mind, mind egyazon klérusnak a tagjai, és mindegyiknek az a feladata, hogy a maga templomában az élő Istent szolgálja. Saját szavaitól mélyen megindulva az idős színész odalép a menyasszonyhoz, és cuppanós csókot nyom a szájára, majd a vőlegényhez járul, és kezét a két kezébe fogva javasolja neki (mivelhogy ő az idősebb), hogy tegeződjenek össze. A püspök nincs különösebben elragadtatva az ajánlattól, de mosolyt erőltetve magára azt válaszolja a színésznek, hogy szólítsa Edvardnak, mire Filip Landahl jókorát csap a püspök vállára, és fergetegeset kacag, mintha mindez csak egy jó tréfa volna.

Búcsúzkodnak. A püspök kívánságának megfelelően az új családnak gyalog kell megtennie az Ekdahl-háztól a püspöki rezidenciáig vezető rövid utat, és semmit nem vihetnek magukkal.

így is történik. Hosszú és érzelmes búcsúzkodás után Edvard Vergérus feleségével, Emilie-vel a karján és háta mögött a három gyerekkel nekivág az új otthonhoz vezető gyalogúinak. Emilie egészen el van telve az új élethez fűződő reményteli várakozással, erő és bizakodás árad belőle. A püspök büszkén és örömmel tekint szép feleségére, jobbra-balra köszönget a szembejövőknek, emelgeti buggyos doktori föveget, felesége arcáról sugárzik a mosoly, és mindenkinek az a véleménye, hogy a művészet és a vallás ezúttal boldog frigyre lépett. A mögöttük kullogó három gyermekről azonban senki nem nyilvánít véleményt.

Heléna asszony szalonjában a család az ablaknál áll, és a függönyök mögül nézik a sajátos elvonulást. Az érzések rövid vihara elcsitult, a pezsgő hatása elszállt. Az Ekdahl családra hirtelen rátör a heves bánat és vágyakozás.

ALMA: Jól van ez most így?
LYDIA: Hiszen láttad, milyen boldog volt az a drága Emilie.
HELENA: A gyerekek járnak a fejemben.
GUSTAV ADOLF: Majd megszokják, mama.
CARL: Ez a püspök állítólag szoknyabolond.
LYDIA:Mit tudsz te erről, mein Carlchen?
ALMA: Nem tudom, miért, de sírni volna kedvem.
HELENA: Igazán megengedhettek volna maguknak egy
nászutat.
GUSTAV ADOLF: Meg akartam hívni őket a provence-i házunkba, de Emilie nem engedte.
ALMA: Borzasztóan tiszteli az új férjét.
LYDIA: Mondhattok, amit akartok, de jóképű férfi.
PETRA (mogorván): Műfogsora van.
ALMA: Honnan veszed ezt a butaságot. Nincs műfogsora.
HELENA: AZ anyja bűbájos volt.
CARL: De a húgáról azt mondják, hogy utálatos hárpia.
GUSTAV ADOLF: Az a szakácsnő meg olyan, mint egy patkány.
HELENA (szomorúan): Az az érzésem, hogy Emilie még visszajön közénk. Nem is olyan sokára.

5

A püspök házában most vacsoráznak. A kandallóban ég a tűz, de hiábavaló harcot folytat a sötét folyóból felszivárgó hideg nedvességgel. A lemenő nap éles fénycsíkokkal szeli át a félhomályos szobát.

Most ülnek először együtt a nehéz tölgyfa asztalnál: a püspök és Emilie egymással szemben, az asztal egyik hosszú oldalán a három gyerek, a másikon Blenda asszony és Henrietta kisasszony. A két nő között ül az idomtalan Bergius kisasszony, akit etetni kell. A kövér nő halkan nyöszörög. Miközben fogatlan állkapcsával lassan őrli szájában az ételt, a nyöszörgés alig hallható morgássá változik torkában. Két árnyékszerű, szürke arcú lény szolgál fel lesütött szemmel: Karna és Justina. Malla Tander nincs a szobában.

EDVARD (jókedvűen): Először ülünk hát így az asztalnál. HENRIETTA: A gyerekeknek, úgy látszik, nincs étvágyuk.

EMILIE: Ezt meg kell értened, Henrietta, izgatottak, még minden új és szokatlan nekik. Ezt meg kell értened.

HENRIETTA: Az is lehet, hogy megvetik a jó kenyeret és az ízletes ételt.

EDVARD: Ma este legyünk jókedvűek, Henrietta.

HENRIETTA: Távol álljon tőlem, hogy az első együtt töltött esténket megzavarjam a szigorúságommal, de a továbbiakban - és ezt jobb, ha most mindjárt megmondom –, a továbbiakban senki nem kelhet föl az asztal mellől, amíg meg nem evett...

EMILIE (félbeszakítja): Kedves Henrietta! A gyermekeimmel kapcsolatban én vagyok az, aki dönt. Én fogom megmondani...

HENRIETTA (félbeszakítja): Ebben a házban van egy alapszabály, amelyet senki nem szeghet meg, még te sem, kedves Emilie, és ez nem más, mint a múlandó adományok megbecsülése.

EMILIE: Azt hiszem, félreértesz valami igen lényeges dolgot, drága Henriettám, de javaslom, hogy ennek megbeszélését halasszuk valamilyen megfelelőbb időpontra.

HENRIETTA: Bocsáss meg, kedves Emilie. Megfeledkeztem magamról. Bocsáss meg!

EMILIE: Bizonyára sokkal jobb háziasszony vagy, mint én. Mindenben ki fogom kérni a tanácsodat.

HENRIETTA: Edvard százszor is figyelmeztetett. (Sír és nevet) Nincs könnyű dolgom, hidd el. (Szünet) Nem

könnyű belátni, ha valaki feleslegessé válik.

BLENDA (félbeszakítja): Jól van, Henrietta, most már elég.

Henrietta nyomban abbahagyja a sírást, és furcsa, rémült pillantást vet anyjára. Bergius kisasszony halkan mormog. A gyerekek durcásan hajolnak tejes kásával színültig töltött tányérjuk fölé.

HENRIETTA (mosolyog): Azt azért talán szabad elmondanom, hogy ebben a házban korán szokás fölkelni, hétköznap is, vasárnap is. Hat órakor gyülekezünk Edvard dolgozószobájában

reggeli imára. Azt is szeretném megmondani, hogy mi magunk ágyazunk, és magunk takarítjuk a szobáinkat. Ebben a házban pontosság, tisztaság és rend van.

BLENDA (közbevág): Ne ijedjetek meg, gyermekeim. Nem olyan kellemetlen ez, mint amilyennek talán hangzik. Kezdetben majd mindent a vicces oldaláról fogunk fel.

EMILIE: Nem értem pontosan, hogy Blenda mire gondol. Ha valamiféle nevelési módszer bevezetéséről volna szó...

BLENDA (félbeszakítja): Egyáltalán nem, Emilie, kedvesem, egyáltalán nem! Meg vagyok győződve arról, hogy a gyermekek szép lassan maguktól is rájönnek, mennyire szórakoztató is lehet a kötelességek gondos teljesítése. Az egész mintha csak játék volna.

EMILIE: Nem hinném, hogy a gyerekeim szeretnék az efféle játékokat. Egyébként én sem.

BLENDA: Majd a jövő megmutatja, kedves Emilie-m.

EDVARD (békéltetve): Kulcsoljuk imára a kezünket, és köszönjük meg Istennek vacsoránkat. (Imádkozik) Köszönjük neked, Uram, hogy ma is megadtad nekünk betevő falatunkat. Bárcsak mi is juttathatnánk bőségünkből igaz szívvel azoknak, akik éheznek és szomjúhoznak. Ámen.

ALEXANDER (csendben): Faszkalap – pinakalap – seggkalap – szarkalap – pöcskalap – pokol pokol ördög sátán basszon fülbe

FANNY (kuncog)

AMANDA (pisszeg)

EDVARD: Vajon mit mesél Alexander, ami olyan mulatságos?

Alexander nem válaszol, de elvörösödik. Fanny még jobban kuncog. Amanda a fejét rázza, és vizet iszik, hogy lecsillapítsa magában a nevetést.

EDVARD: Nem árt, ha tudod, kedves Alexander, hogy mostohaapádnak kiváló a hallása, mondhatnám úgy is, hogy félelmetesen jól hall. Asztalt bonthatunk? Egy óra múlva a könyvtárban találkozunk egy kis felolvasásra és kézimunkára. Henrietta, légy olyan kedves, mutasd meg a gyerekeknek a szobájukat.

6

A gyerekszobák frissen festve, tapétázva és tisztára súrolva várják lakóikat. A szűk, macskaköves udvarra néznek, ahol a mély kút van. Fanny és Amanda kapta a nagyobbik szobát, Alexandernak pedig egy szabálytalan, nagyjából háromszög alakú helyiség jutott. A gyerekágyak barnára pácolt fából készültek, kemény deszkafenekük van, az ágynemű durva tapintású, nyirkos vászon. A két szobában alig van bútor. Az egyik hosszú falnál régimódi, de ötletesen elkészített babaszoba áll. Az ablak előtt álló alacsony asztalt néhány otromba gyerekszék veszi körül. Alexander szobájában a könyvespolcon idegen nyelvű képeskönyvek és régi, agyonolvasott hetilapok sorakoznak. A falakat bibliai tárgyú festmények díszítik: az egyiken a gyermek Jézus látható szelíd és vad állatok között, pálmaággal a kezében, bárgyún mosolyogva. Egy másik képen egy angyal és hét aranyozott gyertya lebeg a téli tájban alvó ház fölött. A harmadikon a fáraó lánya hajol egy vízen úszó kosár fölé. A kosárban egy kövér és malacszínű csecsemő fekszik. A rolettákra szőlővesszők és magas várak vannak festve. A padlódeszkák göcsörtösek és szálkásak, nem fedi őket szőnyeg. Az egyik sarokban öreg, szakadozott, gonosz képű hintaló áll. Az egyik polcon egy fuvola hever.

Miután a gyerekek megmosakodtak a jéghideg vízben, és a sovány Justina felügyelete alatt ágyba feküdtek, bejön hozzájuk jó éjszakát kívánni az anya és a mostohaapa. Az előírt esti imát kórusban mondják el. Edvard bácsi is bekerül azoknak a személyeknek a sorába, akikre Isten különös gondviselésének ki kell terjednie: óvja meg az Isten apámat és anyámat, nagyanyámat és Edvard bácsit, és így tovább. Alexander egyéni változatot imádkozik, a „püspök"-öt „ürdög"-be transzponálja, és végül nem csókolja meg sem anyját, sem mostohaapját. Viszonzásul simogatást kap a püspöktől, a mozdulat azonban majdnem olyan, mint egy pofon. Alexander visszafojtja a hevesen rátörni készülő sírást, és a püspök feketén tornyosuló háta mögött kinyújtja a nyelvét. Emilie arra kéri férjét, hogy menjen előre a hálószobába, a püspök tétovázva enged a kérésnek, az ajtóban megfordul, a külső szoba fénye ijesztő méretűvé növeszti alakját.

EDVARD: Legfőbb kívánságom az, hogy békében éljünk egymással. A szeretetnek nem lehet parancsolni, de a megbecsülést és a tiszteletet megadhatjuk egymásnak.

Mindezt halk, fakó és szomorú hangon mondja. Miután senki nem válaszol, kurtán biccent, és eltávozik. Léptei sokáig visszhangoznak a hálószobához vezető magas folyosó kövezetén.

AMANDA: Miféle babaszoba ez itt?
EMILIE (szelíden): Tizenöt évvel ezelőtt két kislány lakott ebben a szobában.
AMANDA: Vízbe fulladtak, ugye?
ALEXANDER: A mamájukkal együtt.
FANNY: Lehet, hogy visszajárnak!
EMILIE: Ne butáskodj, Fanny. Nincsenek kísértetek.
AMANDA: Ebben a szobában laktak azok a gyerekek?
EMILIE: Azt hiszem, ez volt a gyerekszoba.

FANNY: Egyszer majd egy szép napon, amikor sötétedik, és bejövök ebbe a szobába, a babaszoba előtt ott fog ülni két sápadt, fekete ruhás kislány, és suttogó hangon azt fogják mondani, hogy azért jöttek, hogy játsszanak velem.

EMILIE (nevet:) Hallgas, Fanny! Ne beszélj ilyen badarságokat.

FANNY: Azután elcsalják Fannyt a folyóhoz, oda, ahol mély a víz. És Fannynak nem jön ki hang a torkán, nem tud segítségért kiáltani. Aztán hirtelen eltűnik.

ALEXANDER: Nem akarok itt lakni.

AMANDA: Megígérted, hogy ősszel elmehetek a balettiskolába. Csak akkor maradok itt, ha elmehetek szeptemberben.

FANNY: Kellemetlen ember az új mostohaapánk.

ALEXANDER: Na és a húga? Az biztosan nem normális. AMANDA: És az a hájtömeg, akit etetni kell.

FANNY: Éhes vagyok, mama.

Emilie néhány pillanatig csendben ül, és sűrűn pislog. Azután két kezét az arca elé emeli, majd leengedi, és hirtelen rámosolyog Fannyra.

EMILIE: Adjatok nekem egy kis időt! Sok mindennek meg kell változnia. Van, ami gyorsabban megy, van, ami sokáig tart. Fő az, hogy ne veszítsük el a bátorságunkat. Fő az, hogy tartsunk össze.

AMANDA: Miért mentél hozzá Edvard bácsihoz?

EMILIE: Azért mentem hozzá feleségül, mert szeretem. Titeket is szeretlek, de apa halála óta nagyon egyedül éreztem magam. Így van ez. És most aludjunk. Ha nem leszünk ilyen fáradtak, minden kellemesebb lesz.

Emilie megöleli és megcsókolja lányait. Alexander büszkén elhárít minden közeledést, és hűvösen néz anyjára. Emilie ennek ellenére föléje hajol, beburkolja jó illatával, és rámosolyog.

EMILIE: Ne játszd a Hamletet, kisfiam. Én nem vagyok Gertrúd királyné, a kedves mostohaapád nem Dánia királya, ez pedig itt nem Kronborg vára, bármilyen komornak látszik is.

Alexander hanyatt veti magát ágyában, összeszorítja szemét, nagyon dühös. Anyja megáll egy pillanatra és nézi, aztán kimegy és becsukja maga mögött az ajtót. Először áthatolhatatlan sötétség borul a szobára, de a kora tavaszi éjszaka fénye gyorsan áttör a világos színekkel festett rolettákon.

A gyerekek egy darabig suttogva beszélgetnek, azután Alexander csoszogva átmegy Fannyhoz, és bebújik mellé az ágyba. Némi forgolódás után mindketten megfogják párnájukat, és átmásznak Amandához, aki helyet csinál nekik az ágyában. Szinte azonnal elalszanak.

A nyár eseményei

1

1909 nyarát az Ekdahl család Eknäsen tölti, pontosan úgy, mint a korábbi nyarakat. Minden olyan, mint régen, de mégis más. Emilie és gyermekei most nincsenek ott. A ház néma és halott.

Helena, a finom úriasszony, azt állítja, hogy soha nem tud aludni. Most azonban elszenderedett. Kényelmes, fonott karosszékben ül az üvegezett verandán, begipszelt lábát egy zsámolyon nyugtatja, a térdén horgolt takaró. Könyve leesett a földre, és sápadt, nyugodt arcát a párnára fektetve, Helena asszony méltóságteljesen és csukott szájjal alszik. A házat körülölelő dús zöld lombozatot, amely az öbölre nyíló kilátást is majdnem teljesen elzárja, lágy, de kitartó nyári eső öntözi. A tenger felett olykor-olykor tompultan és lustán megdördül az ég. Az eső egyenletesen dobol az üvegen, az ereszről csurog, csepereg a víz a gyűjtőhordókba, az üvegveranda olyan, akár a zöldesen csillogó tenger mélyére eresztett búvárharang.

Helena asszonyt a nyári eső ringatta álomba: a gyerekkori biztonság, a napok múlása, a hirtelen öregség, a tetőn kopogó esőcseppek: a gyermek elszenderedik, benne alszik az öregedő asszony is, megállt az idő, a nagy ebédlői óra ketyeg, megköszörüli a torkát, és ütni kezd, végzi a dolgát, holott órák és percek többé már nem léteznek. A ház üres, elhagyatott. Heléna asszony álomtalan alvásba merülve pihen a nyári verandán, a réti virágok, az avítt nádszékek és a napszítta padló illatfelhőjében. A félig nyitott ablakon át beleng hozzá az ázott, dús növényzet szaga, a tengervíz sós párája, a nyári délután múlandóságának illata.

Most azonban a Heléna asszony széke mellett álló asztalon megszólal a telefonkészülék. Az idős hölgy azonnal felébred (természetesen egyáltalán nem aludt, csak csukva tartotta kicsit a szemét, a könyv is olyan bágyasztóan unalmas, afféle proletárnyelven írta valamelyik modern író). Heléna asszony tehát teljesen éber és tökéletesen ura a hangjának, amikor felemeli a kagylót, és zengő hangon bemondja a hallót.

HELENA: Te vagy az, Isak, öreg barátom? Milyen kedves, hogy felhívsz. Nem, egyáltalán nem zavarsz. Itt ülök, és szunyókálok. Mindenki elment, itt hagytak egyedül. A szokásos évi kirándulás a sziklás szigetre. Gustav Adolf nem változtat semmin, ha vénasszonyok potyognának az égből, akkor sem. Tízkor indultak el. Akkor még szép volt az idő, de aztán esőfelhők jöttek a szárazföld felől. Mind a két hajót elvitték. Nincs itt egy lélek sem. A szobalányokat is elvitték. Mit képzelsz? A hagyomány az hagyomány. Nem jönnél ki ide, most az egyszer? Köszönöm! Gyere, és ne legyél olyan önfejű. Nem ülhetsz egész nyáron abban a ronda üzletedben. Téged is úgy belep a por, mint a készülékeidet, vagy nem is tudom, mik azok, amiket ott tartasz. Vagy menjek én hozzád? Kedves vagy, három hete itt ülök begipszelt lábbal. Persze magamra vethetek, miért akarok én ugróiskolázni Fannyval. Nem panaszkodom, nagyszerűen érzem magam. Magam vagyok, és kell ennél jobb nekem? Mit mondsz? Nagyon recseg a hallgató, nem hallom, mit mondsz. Dörög valahol, de azt hiszem, nem erre jön a vihar. Igen, úgy van. Pontosan erre volna szükség, barátom. Próbálj kémkedni egy kicsit. Nyugtalankodom. Tulajdonképpen nagyon is aggódom. Nem, nem hallottunk semmit. Emilie csak annyit mondott, hogy a nyáron a gyerekekkel együtt benn marad a városban. A püspök nem akar szabadságra menni. Állítólag valami értekezést ír. Most megint nagyon recseg! Próbálj meg óvatosan megtudni valamit. Nem látogattak meg a gyerekek? Nem jól van ez így, Isak. Rosszul vagyok, ha eszembe jut az a nagy

fehér ház a vastag falaival. Miféle nyári szórakozás az három gyereknek? Most már egyáltalán nem hallom, mit mondsz. Hívjál föl egy óra múlva. Vagy majd én fölhívlak. Az jobb lesz. Halló, halló, halló. Mintha megbabonázták volna. Hallasz, Isak? Én nagyon rosszul hallak. Most leteszem. Egy óra múlva fölhívlak!

Helena asszony leteszi a kagylót, és bosszúsan sóhajt. A távolból mennydörgés hallatszik. Az eső felerősödik, szél söpör végig a sötétlő lombozaton. Az ablak kivágódik, Helénának föl kell emelkednie ültéből, áthajol az asztalon, és behúzza az ablakot. Arca és keze vizes lesz.

HELENA: Csinálnom kéne magamnak egy csésze forró kakaót.

Bólintással is bátorítja magát. Nagyszerű ötlet. Egy csésze kakaó és mellé Vega kisasszony ropogós brióskalácsa. Éppen elindulna, hogy ötletét valóra váltsa, amikor lépteket hall az ebédlőből. A láthatatlan jövevény bátortalanul megáll a fehérneműs szekrénynél.

HELENA: Ki az?
MAJ: Csak én vagyok az, nagyságos asszony.
HELENA: Te vagy az, Maj? Gyere be, gyermekem, örülök, hogy itt vagy.

Maj belép a verandára. Erősen látszik már rajta, hogy terhes, de szép és jól öltözött. Dús, vörös haját illendően asszonyos kontyba csavarta. Könnyű kabát van a vállán, szeplős arcán nedvesen csillog az esővíz.

MAJ: Jó napot, nagyságos asszony. Remélem, nem alkalmatlankodom.
HELENA: Igazán nem. Gyere, csókolj meg. Jól van. Nagyon csinos, nagyon csinos. Te magad varrtad? Jó anyag, és szép a mintája.
MAJ: Igen, én magam varrtam.
HELENA: Te nem mentél el kirándulni?
MAJ (nevet): Ekkora hassal nem férek fel a hajóra.
HELENA: Hagyd ezt, Maj. Alma miatt?
MAJ: Nem, nem, Alma nagyon kedves.
HELENA: Akkor Lydia miatt? Hát persze, nyilvánvaló.
MAJ: Nem akarom, hogy veszekedjenek. Mindenki olyan érzékeny.
HELENA: Értem. Ne igyunk egy csésze kakaót? Vega kisasszony brióst is sütött a kirándulásra.
MAJ: Köszönöm, nem kérek.
HELENA: Mi van veled, Maj? Valami baj van?
MAJ: Talán butaság tőlem, de nyugtalankodom.
HELENA: A gyerekek miatt?
MAJ (bólint): Amandával megállapodtunk, hogy írni fogunk egymásnak. Én már hét levelet írtam.
HELENA: És nem kaptál választ?
MAJ: Egy képeslapot. Három héttel ezelőtt. Itt van.

Maj átnyújt Helénának egy képeslapot, amelyen a Botanikuskert főépülete látható. Hátulján Amanda a következőket írta: Kedves Maj. Jól vagyunk. Edvard bácsi ma kirándulni hozott minket ide a Botanikuskertbe. Megismertünk sok különleges virágot. Köszönöm a leveleid. Ha lesz időm, írok én is. Szívélyesen üdvözöllek. Amanda. Fanny és Alexander is üdvözletét küldi!

Helena asszony megfeledkezik a kakaóról és a briósról, leereszkedik székébe, és pár pillanatig elgondolkozva forgatja a képeslapot a kezében, mintha valami titkos üzenetet keresne rajta. Aztán kurta mosoly kíséretében visszaadja Majnák.

HELENA: Azt hiszem, félreismerjük Emilie-t. Tud ő vigyázni a gyerekeire és magára. Feleslegesen nyugtalankodunk.

MAJ: Én még Fanny születése előtt kerültem a családhoz. Ők az én gyerekeim is.

HELENA: Már menni akarsz?

MAJ: Tudtam, hogy egyedül tetszik lenni, és... és beszélni szerettem volna a nagyságos asszonnyal.

HELENA: Maradj még egy kicsit.

MAJ: Nagyon, nagyon köszönöm a jóindulatát, nagyságos asszony, de megígértem, hogy elkészítem a vacsorát, mire hazajönnek, és még nem tettem be a húst a sütőbe.

Helena asszony átható pillantást vet a fiatal nőre, aki nyomban elsírja magát. Alkarját az arcára emeli, és csendesen és kitartóan sír, akár a nyári eső.

HELENA: Ülj le.

MAJ (megrázza a fejét)

HELENA: Ilyen nehéz?

MAJ (sóhajt, és sír): Nagyon nehéz.

HELENA: A cukrászda?

MAJ: AZ is.

HELENA: Ha jól tudom, Gustav Adolf megmakacsolta magát.

MAJ (bólint, sír): Nem akarom megbántani. Hiszen olyan kedves ember. (Szünet, megint sír) Leginkább a gyerekek miatt aggódom. Bocsássa meg, hogy sírok. Nem tudok viselkedni. Bocsásson meg.

Maj pukedlizik Helena asszony előtt, és az ebédlőn át távozik.

2

A városban pontosan úgy esik és dörög, mint a tengerparton. A gyerekszobában sötét van és nyirkos hideg, a cserépkályhában már majdnem kialudt a tűz. Fanny egykedvűen matat a régies babaszobában. Amanda egy gót betűkkel nyomtatott és színes, kőnyomatos képekkel illusztrált vastag könyvet olvas, a Grimm testvérek meséit. Alexander az asztalnál ül, fejét kezére támasztja. Nézi a négyszögletes ablakban az esőt, a szűk udvar macskaköveit, a kút vasfedelét és a börtönszürke falat a túloldalon.

Kulcs fordul a zárban, az ajtó kinyílik, Justina hozza a gyerekek vacsoráját egy tálcán: három tányér tejbedara és három szelet fekete kenyér.

JUSTINA: Ha megették, rögtön menjenek az ágyba. A tálca itt maradhat reggelig. Megkérdeztem a nagytiszteletű urat, hogy holnap is be lesznek-e zárva, de még nem válaszolt. Tanderné küld itt maguknak néhány lekváros süteményt, örökre boldogtalan volnék, ha Vergérus kisasszony megtudná, hogy én hoztam maguknak. Ideteszem őket.

AMANDA: Mama nem jött még vissza?

JUSTINA: A nagytiszteletű asszony még nem érkezett vissza.

Justina az asztalnál áll, sovány karját összefonja a mellén, részvevőén mosolyog és sóhajt.

FANNY: Azt akarom, hogy a mama jöjjön vissza. ALEXANDER: Ne siránkozz. Megmondta, hogy ma estére visszajön, ha van vonat. Ha nincs, akkor holnap jön.

JUSTINA (sóhajtva): Én, hála Istennek, nem olyan régóta vagyok ebben a házban, de Tanderné, aki már a régi asszony idejében is itt volt szakácsnő, tudna mesélni egyet s mást.

A gyerekek az asztal köré gyűlnek, és miután elmajszolták a ragacsos süteményeket, kelletlenül kanalazni kezdik a megbőrösödött tejbedarát. Justina körbejárja a szobát, becsukja a kályha ajtaját, agyoncsap egy legyet, lehúzza a lányok ágyáról az ágyterítőt, felakaszt néhány ruhadarabot Alexander szobájában. Láthatólag mondani akar valamit, de habozik.

ALEXANDER: Nem kér egy darab süteményt, Justina? JUSTINA: De igen, köszönöm.

Justina az asztalhoz megy, gyorsan elkapja a feléje nyújtott süteményt, és fejét lehajtva, hasát kidüllesztve azon nyomban befalja.

ALEXANDER: Mit mesél Tanderné?

JUSTINA: Tanderné azt mondja, hogy ugyanígy volt a régi asszony idejében is. Csak még rosszabb.

Senki nem szól semmit. Az eső veri az ablakot, a távolból mennydörgés hallatszik. Noha még csak délután három óra van, a szoba félhomályos.

JUSTTNA (szünet után): Szegény gyerekek.
AMANDA: Ránk gondolsz?
JUSTTNA: Nem magukra gondolok. Azokra a szegény kicsinyekre gondolok, akik a sötét vízben lelték halálukat. Az asszony meg akarta menteni őket, de lehúzták az örvénylő hullámok. Aztán a templom melletti hídnál találták meg őket. Szorosan egymásba kapaszkodtak. Mintha egy test lettek volna. Le kellett fűrészelni a karjukat, hogy mindegyiket külön koporsóba tehessék. Azóta soha nincs igazán nyugalom ebben a házban, azt mondja Tanderné.
AMANDA: Kísértetek nincsenek.

Fanny és Alexander egymásra néz. Justina a mellére teszi hosszú, sovány kezét, és megrázza a fejét.

JUSTTNA: Isten ne adja, hogy én megijesszek bárkit is. De nincs jó dolga az embernek ebben a házban. Nézzék meg a bal kezemet: le van marva róla a bőr, a vörös húst látják. Épp a reggeli kávét vittem a nagytiszteletű úrnak, és amikor megfogtam az ajtaján a kilincset, odatapadt a bőröm, és leszakadt a kezemről. És akkor (Suttog) valaki nevetett. Egészen tisztán hallottam, és ezért megfordultam, de nem volt ott senki. És nagyon sajnálnám azt, akinek... de nem szabad ennyit beszélnem. Jobb, ha nem mondok semmit. Most bezárom az ajtót, de ne féljenek, holnap biztosan megjön a nagytiszteletű asszony, és akkor a nagytiszteletű úr saját kezűleg fogja magukat kiengedni a rabságból. Most mindjárt feküdjenek le, és aludjanak jól, akkor gyorsabban múlik az idő. A tálca itt maradhat reggelig.

ALEXANDER (hirtelen): Én láttam őket
FANNY: Kiket láttál?
ALEXANDER: Hát az asszonyt és a gyerekeket.
AMANDA: Na, Alexander újra kinyitotta a hazugságdobozt.
ALEXANDER (hirtelen): Én láttam őket.

Justina már indult kifelé az ajtón, de most lassan becsukja, és visszamegy az asztalhoz.

JUSTINA: Ez igaz?
ALEXANDER: Svéd állampolgári becsületszavamra.
AMANDA: Nincsenek kísértetek.
FANNY: Ne légy hülye, Amanda. Kísértetek nincsenek, de látomások vannak. Ezt minden normális ember tudja, ez még a Bibliában is benne van.

Justina a jobb lábával előkotor egy zsámolyt, és leül rá. Most csak a feje látszik az asztal széle fölött. Alexandernak együtt a közönsége.

ALEXANDER: Ha nem akarjátok, hogy elmondjam, akkor persze nem mondok semmit. De Fanny tudja, hogy igazat beszélek.
Fanny rejtelmesen bólint. Amanda rémülten és gyanakvóan nézi testvéreit, mintha mindezt azért találták volna ki, hogy őt megijesszék. Justina mosolyog, de ez a mosoly soha nem éri el a szemét.

FANNY: Mert én is láttam.

ALEXANDER: De akkor nem voltál ott, amikor az asszony beszélt.

JUSTINA: Szóval beszélt is Alexanderhoz?

ALEXANDER: Amit most elmondok, az természetesen szörnyűséges, és meg kell esküdnötök, hogy egy szót sem mondtok el abból senkinek, amit most el fogok árulni nektek.

FANNY (hűséges odaadással): Hol láttad őket? ALEXANDER: Épp a könyvtárban voltam annál az embernél, aki feleségül vette az anyámat. Leszidott, mert rossz jegyet kaptam a németdolgozatomra. Miután kijöttem tőle, átvágtam az ebédlőn. Sütött a nap. Szokatlanul világos volt a szobában, szinte már furcsán. Akkor láttam meg először az egyik kislányt az ajtóban, mintha csak lábujjhegyen elszaladt volna, semmit nem lehetett hallani, aztán jött az idősebb lány, amelyiknek sötét haja van, és olyan nagy szeme. Ő megállt, és rám nézett, és mintha intett volna, hogy forduljak meg. És a hátam mögött az erős napfényben ott állt maga az asszony a fekete ruhájában. Azt mondja nekem halk, szinte alig hallható hangon, hogy ne féljek, és hogy valamit el akar mesélni.

Alexander hatásszünetet tart, letör egy darab fekete kenyeret, és rágni kezdi. Mintha hirtelen már nem érdekelné az egész história, szórakozottan kibámul az ablakon.

AMANDA: Csak azért hazudsz, hogy érdekessé tegyed magad.

FANNY: Ha nem akarod meghallgatni, menj be Alexander szobájába, csukd be az ajtót, és fogd be a füled.

JUSTINA: Mit mondott?

ALEXANDER (lassan): Nem akarok senkit megijeszteni, de szóról szóra ezt mondta: „Azt akarom, hogy tudd meg a titkunkat. A mostohaapád, a férjem bezárt engem a gyermekeimmel együtt a hálószobába, ahol öt napot és öt éjjelt töltöttünk étlen-szomjan. Kétségbeesésünkben elhatároztuk, hogy megszökünk, összekötöztük a lepedőket, és megpróbáltunk az ablakból leereszkedni arra a keskeny földnyelvre, amely itt egy helyen benyúlik a mély, kavargó vízbe. A két lányom mászott le először, de egyenesen a folyóba zuhantak, és a mély víz lehúzta őket. Megpróbáltam kimenteni őket, de egy fekete örvény elkapta a ruhámat, és lehúzott engem is. A víz alatt sikerült megfognom a gyermekeim kezét, és magamhoz húztam őket."

Alexander végignéz a közönségén, szörnyűséges és gyászos színjátékának sikere van. Justina feláll, többször is megrázza a fejét, és hessentő mozdulatokat tesz a kezével. Amanda sápadtan mosolyog, és valami gúnyos megjegyzésen töri a fejét, de nem tud megszólalni, a történet túlságosan magával ragadta. Fanny szeretettel és csodálattal a szemében bámulja a bátyját.

FANNY: Micsoda pokoli szörnyűség.

ALEXANDER: Titkot mondtam most el, nagy titkot.

JUSTINA: Feküdjenek le. Feküdjenek le. Bezárom az ajtót.

AMANDA: Hány óra van?

JUSTTNA: Délután három múlt néhány perccel. Hallottam, amikor ütött a toronyóra. A nagytiszteletű úr megtiltotta, hogy beszéljek magukkal. Nem szabad megmondanom, hány óra van. Nagy bajba kerülök, ha Alexander nem tudja tartani a száját. Mert neki könnyen eljár a szája. (Dühösen) Feküdjenek le, azt mondtam. Feküdjenek le, és maradjanak csöndben.

Kisiet, bezárja az ajtót, visszhangzik a folyosó, kulcsok zörögnek. A gyerekek hallgatják Justina gyors, távolodó lépteinek zaját. Az eső kitartóan esik a szűk udvarra, a kőkútra, a püspöki házra, a városra, a síkságra és a tengerre, amely öblök, szigetek és szirtek mentén érintkezik a síksággal.

ALEXANDER: Isak azt mondta nekem: Az ember kicsinek és jelentéktelennek látszik, de poklokat, mennyeket és örökkévalóságokat hordoz magában. Az a baj, hogy nincs tisztában a tulajdon nagyságával. Az a baj, hogy mindig csak a jelentéktelenségének van tudatában. Az igazi lehetőségeit nagyon ritkán használja ki. Ezt mondta egyszer Isak bácsi, amikor kanyarós voltam.

AMANDA: Nem is érted, amit beszélsz.

ALEXANDER: Bármit meg tudok kívülről tanulni, és a tudásomat később, amikor nagyobb leszek, és megértem, amit tanultam, majd fel is használom.

AMANDA: Maj mesélt egyszer egy félkegyelműről, aki ha egyszer végighallgatott egy prédikációt, utána szóról szóra el tudta ismételni az egészet, de persze nem értett belőle semmit.

FANNY: Ha annyira félsz attól, ami nem látható, akkor, azt hiszem, más testvérek után kell nézned.

AMANDA: Bizonyos dolgokról nem kell beszélni.

ALEXANDER: „Több dolgok vannak földön és egen, Horatio..."

AMANDA (ordít): Fogd már egyszer be a szád!

Alexander hirtelen bemegy a szobájába, becsukja az ajtót, bemászik az ágyába, fejére húzza a takarót, és egy kis résen át bámul ki a világba és a valóságba. Fanny kinyitja résnyire az ajtót, Alexander int neki, hogy jöjjön be, helyet csinál az ágyban, a két gyerek szorosan egymáshoz bújik.

FANNY: Mesélj valami igazán förtelmes dolgot, amit az utóbbi időben éltél át.

ALEXANDER: Pár nappal ezelőtt, valamelyik éjszaka megfájdult a hasam, és ki kellett mennem. A folyosón a hálószoba mellett mentem el. Az ajtó nem volt becsukva, és az éjjeliszekrényeken égtek a lámpák. A nagytiszteletű püspök úr, tudod, aki azt mondja, hogy ő a mostohaapánk, rajta feküdt a mamán, inge fel volt húzva a sovány fenekén és úgy löködte magát, hogy rázkódott tőle az egész ágy. Mama segítségért kiáltozott, és Istenhez fohászkodott. „Istenem, ó, Istenem", mondta ezen a hangon.

Kopognak az ajtón. Alexander abbahagyja a mesélést, és kiszól, hogy „szabad". Amanda nyitja ki az ajtót hálóingben és befont hajjal. Kicsinek és szomorúnak látszik.

ALEXANDER: Hát te meg mit akarsz?

AMANDA: Csak tudni szeretném, hogy Fanny nem akar-e már lefeküdni.

FANNY: Fanny már lefeküdt.

AMANDA: Az öregasszony nem engedi, hogy egy ágyban aludjunk.

FANNY: Tojok rá.

ALEXANDER: Te is elférsz itt.

AMANDA: Rettenetesen fázom, biztosan lázam van. ALEXANDER: Akkor gyere, feküdj ide.

Amandát nem kell kéretni. Gyorsan melléjük bújik, Fanny fekszik középen, két nagyobb testvére között; a párna boltíve fedi törékeny biztonságukat. Az ablaktáblák zörögnek. Szakad az eső.

ALEXANDER: Most csapott le a villám.
FANNY: Egészen közel.
AMANDA: Milyen rondán csattant.
ALEXANDER: Remélem, a nagytemplomot vitte a pokolba.
AMANDA: És ha Isten megbüntet, amiért így beszélsz?
ALEXANDER: Ha az a hatalmas, pöffeszkedő hólyag, a mindenható Isten megbüntet egy ilyen nyiszlett kis kukacot, mint Alexander, egy ilyen apróság miatt, akkor pontosan olyan mocskos disznó, mint amilyennek gondoltam.
FANNY: Szerintem is.

Most fuvolaszó gyenge hangjai hatolnak át a vastag falakon, az eső zúgásán és a távolodó mennydörgésen, és eljutnak a gyerekek meleg odújába.

AMANDA: Halljátok?
FANNY: Fuvolázik.
ALEXANDER: A nagytiszteletű püspök úr a fuvoláját fújja, és közben azon töri a fejét, miféle új módszerrel kínozhatná meg a feleségét és a mostohagyermekeit. Ha mind a hárman erősen arra gondolunk, hogy haljon meg, akkor biztosan meg is hal. De egyszerre kell kezdenünk. Egy, kettő, három. Halj meg, rohadt dög!
Próbáljuk meg még egyszer. Egy, kettő, három. Halj meg, rohadt dög!

De a fuvola panaszos hangjai lágyan keringenek tovább a nagy ház szürkülő szobáiban.

Justina közben feltűzte a haját, rendbe hozta a ruháját, frissen vasalt gallért vett fel és kézelőt, a facipő helyett a fekete vasárnapi cipőjét húzta fel, és fekete ruhája elé ropogósra keményített köténytt kötött. Most óvatosan bekopog a püspök dolgozószobájának ajtaján. A fuvolázás szinte azonnal félbeszakad, súlyos lépteket hall közeledni, az ajtó kinyílik.

EDVARD: Hát te vagy az, Justina?
JUSTINA: Tanderné küldött, és kérdezteti, hogy az esti istentisztelet után a nagytiszteletű úr egyedül fog-e vacsorázni, vagy vendége is lesz.
EDVARD: Mondd meg Tandernének, hogy nem kérek vacsorát. Elég ha bekészítesz egy pohár tejet és egy szelet vajas kenyeret a hálószobába.
JUSTINA: Köszönöm, nagytiszteletű úr, meg fogom mondani.
EDVARD: Akarsz még valamit?
JUSTINA: Nem is tudom.
EDVARD: No?
JUSTINA: Nem is tudom, hogy szabad-e elmondanom valamit. Olyan kellemetlen. És olyan, mintha én rögtön futnék, és...
EDVARD (közbevág): Szóval?

JUSTTNA: Bocsásson meg, nagytiszteletű úr, de nem állhatok itt az ajtóban, és...
EDVARD (kurtán): Akkor gyere be. És csukd be magad után az ajtót.

A püspök dolgozószobája csupa dohányfüst és melankólia, csupa kényelmetlenség és szorongás. A súlyos bútorok nyíltan harcolnak egymással, vagy mogorván és megvetéssel méregetik egymást. A szoba közepén, az itt-ott kipúposodó, kopott szőnyegen kottatartó áll, rajta egy Telemann-szvit kottája és a fuvola. A kottatartó előtt magas lábú, alacsony támlájú szék áll. A petróleumlámpa álmos fénye inkább növeli, mintsem csökkenti az esős szürkület sötétségét. A nagytemplom órája most üti el a négyet. Mélyen a dolgozószoba piszkoszöld ablaka alatt kavarog és örvénylik a folyó, barnásfekete vizén rövid, fehér karéjos hullámok száguldoznak. A püspök a kottatartó előtt álló székre ül.

EDVARD: Na mi az, ami ennyire fontos?
JUSTINA: Nagytiszteletű úr azt mondta, hogy tartsam a szemem a gyerekeken. Hogy figyeljek oda, mit beszélnek, és jelentsem, ha valami különöset hallok.
EDVARD: És?
JUSTINA: Alexander egy szörnyű történetet talált ki. EDVARD: Igen?
JUSTINA: Arról van benne szó... egészen szörnyűséges. Nem is tudom, hogyan mondjam el.

A püspök felemeli a fuvolát, és belefúj néhány hangot. Lapozgatja a kottát, közömbösnek látszik.

JUSTTNA (suttog): Azt állítja, hogy a nagytiszteletű asszonyt a nagytiszteletű úr bezárta, és hogy a nagytiszteletű asszony a gyerekeivel az ablakon át akart menekülni, és akkor fulladtak vízbe.

A püspök arca dagadni kezd, furcsán megnő, a keze megremeg, a fuvolát óvatosan leteszi a kottatartóra, feláll, előrejön néhány lépést, és megáll a kandalló előtt, amelyben már évek óta nem égett tűz.

EDVARD: És?
JUSTINA: Ez minden.
EDVARD: Elmehetsz, Justina.
JUSTINA: Köszönöm, nagytiszteletű úr.

Justina térdet hajt, kimegy, és becsukja az ajtót. A püspök az ablaknál áll. Arca egyre nagyobbra dagad.

3

Helena asszonyt megmagyarázhatatlan melankólia keríti hatalmába, és a szomorúság olyan erővel tör rá, hogy már-már azt fontolgatja, ne sírja-e ki magát. Egyenes derékkal ül a széken, és néhányszor mélyet sóhajt. Könnyek szöknek a szemébe. Az eső körülöleli testét és lelkét; végigcsorog az ablaktáblákon, de behatol a gondolataiba és a lelki szeme előtt rajzó képekbe is. Az eső zúgása a fák lombjain, a vízcseppek dobolása a tető cserepein kétségtelenül biztonságérzést kelt, de ez a megszokottság, a gyerekkor biztonsága, és ezért bánat veszi körül. Ez is azt bizonyítja, hogy kezdek megöregedni, gondolja Helena asszony, és ez a megállapítás valahogy elégedettséggel tölti el, hiszen mindenek ellenére átlátja állapotát, és ily módon ura a helyzetnek. Keze fejével felszárítja könnyeit, néhányat pislog, és máris sokkal tisztábban lát. Vele szemben, gyűrött vászonöltönyében ott ül a fia, Oscar Ekdahl. Kopott, nyári sapkáját az asztalra teszi, és együttérzően néz anyjára.

HELENA: Látod, Oscar, pontosan így van ez. Az ember egyszerre öreg és egyszerre gyermek. És nem érti, hová tűnt a közbeeső hosszú idő, amelyet olyan fontosnak szoktak tartani. Itt ülök és búslakodom, és arra gondolok, hogy bizony rövid volt ez az idő. Apád azt szokta mondani, hogy érzelgős vagyok. Ő maga köztudottan nem volt különösebben érzékeny természet, és amikor haldoklott, dühöngött és megbántottnak is érezte magát. Soha nem gondolt olyasmit, hogy az élet kegyetlen vagy igazságtalan vagy szép. Egyszerűen csak élt, és nem érdekelték a kommentárok. Azokat átengedte nekem. És amikor én úgy gondoltam, hogy az élet ilyen vagy olyan, kinevetett, és azt mondta, érzelgős vagyok. De hát persze művész voltam. És mint művész, megengedhettem magamnak, hogy érzékeny legyek. Oscar, édesem, lehet, hogy alaptalanul nyugtalankodom. Ha az ember nem tudja mivel elfoglalni a gondolatait, nyomban aggódni kezd. Megfoghatom a kezed?

Oscar odanyújtja neki a kezét, Helena megfogja, és hosszan tartja a magáéban. Másik kezével átfogja Oscar csuklóját, és érzi a pulzus egyenletes lüktetését.

HELENA: Emlékszem, milyen volt a kezed, amikor gyerek voltál. Kicsi, erős és száraz, a csuklód meg olyan rettenetesen vékony. Jó volt anyának lenni; jó volt színésznőnek is lenni, de anyának jobb. Szerettem nagy hassal járni, és olyankor szívesen hátat fordítottam a színháznak. Egyébként úgyis minden szerep. Van, amelyik kellemes, van, amelyik kevésbé kellemes. Játszom az anyát. Aztán játszom Júliát, Margarétát. Aztán hirtelen az özvegyet. Vagy a nagyanyát. Az egyik szerep felváltja a másikat. Fő az, hogy az ember ne játsszon rosszul, ne akarjon kitérni a szerep elől. De hova tűnt mindez, meg tudod mondani, fiam?

Helena voltaképpen nem vár választ. Soha nem is várt. Ezt a beszélgetőpartnerei mindig is tudták.

HELENA: Kedves vagy, hogy végighallgatod az öregedő anyádat, amikor monologizál, ahogy Isak szokta mondani. Kedves fiú vagy, Oscar, borzasztóan gyászoltalak, amikor elmentél.

Különös szerep volt ez, az érzéseim a testemből jöttek, és noha persze tudtam uralkodni rajtuk, mégis darabokra törték a valóságot – nem tudom, érted-e, mire gondolok. (Szünet) Aztán a valóság ilyen is maradt, ilyen töredezett, és furcsa módon így valahogy igazabbnak érzem. Nem bajlódom azzal, hogy újra kerek egésszé tegyem. Voltaképpen nem is érdekel, hogy semmi sem úgy van, ahogyan lennie kéne.

Oscar még mindig fogja anyja kezét, de fejét az ablak felé fordítja, a mosoly eltűnik arcáról, elkomolyodik, fáradtnak és törődöttnek látszik. Olyannak, amilyennek Helena az utóbbi években látta.

HELENA: Oscar, kisfiam?
OSCAR: Tessék, mama.
HELENA: Betegnek és szomorúnak látszol.
OSCAR: Nyugtalan vagyok.
HELENA: Emilie és a gyerekek miatt?

A veranda ajtaja egyszer csak kinyílik. Helénát talán felébreszti a zaj, de lehet, hogy nem is aludt. Oscar elillant. Az öböl fölött kiderült az ég, az eső elállt, a vihar elvonult. Az ajtóban apró emberke áll sárga viharkabátban, két copfba kötött, szőke, nedves hajjal és mezítláb, örömteli csodálkozással néz Helénára.

EVA: Egyedül vagy?
HELENA: Igen, egyedül.
EVA: Engem Évának hívnak, és itt lakom a másik oldalon.
HELENA: Hány éves vagy?
EVA: Hét.
HELENA: Kérsz szörpöt?
EVA: Nem, köszönöm.
HELENA: És süteményt?
EVA: Nem, köszönöm.
HELENA: Tulajdonképpen mit akarsz?
EVA: Azt akarom megtudni, hogy idén nyáron mikor jön ide Fanny és Alexander. Együtt szoktunk játszani, és unatkozom, ha nincsenek itt.
HELENA: Nem tudom. (Szünet) Tényleg nem tudom.
EVA: Értem.
HELENA: Nem tudom.

Eva néhány pillanatig ott marad az ajtóban, töprengve emészti az érthetetlen és lesújtó hírt.

EVA: Nem tudnád megmondani nekik, hogy jöjjenek ide?
HELENA: Talán ezt kellene tennem.
EVA: Neked biztosan senki nem mer ellentmondani.
HELENA: Igen?
EVA: A papám legalábbis ezt mondja.
HELENA: Gyere be, ülj le egy kicsit.

EVA: Nem, köszönöm, most már mennem kell. Szervusz.
HELENA: Hát akkor szervusz, Eva.
EVA: Ne felejtsd el, hogy megígérted.
HELENA: Amit csak tudok, megteszek.

Eva egy pillanatig merőn néz Helénára. Azután még egyszer elköszön, és fokonként leugrál a verandalépcsőn. A kis sárga színfoltot hirtelen elnyeli a zöld sűrűség. Eső susogtatja a lombot, a távolban kutya ugat. Helena felemeli könyvét, és egy súlyos ezüstkéssel unottan vagdosni kezdi a felvágatlan lapokat. Az ebédlő túlsó végén, az előszobában valaki mozog, az ajtó kinyílik, lépések hallatszanak.
HELENA: Ki az?
EMILIE: Csak én.
HELENA: Emilie!

Meghatottan átölelik egymást. Helena megsimogatja Emilie haját és arcát.

EMILIE: Úgy vágytam ide.
HELENA: Veled jöttek a gyerekek is?
EMILIE: Nem.
HELENA: Jól vannak?
EMILIE (szünet után): Azt hiszem, nem.

4

Ugyanezen az esős délutánon, ugyanebben az időpontban Edvard Vergérus püspök eljárást indít mostohafia, Alexander Ekdahl ellen. A vád fő tanúja Justina, a szolgálólány. A tárgyaláson jelen van a püspök anyja és húga, Blenda asszony és Henrietta kisasszony, a vádlott két testvére, Amanda és Fanny, valamint a Mindenható Isten.

Az eljárás első mozzanata az előállítás. Kulcs fordul a zárban, Henrietta kisasszony, Blenda asszony kíséretében, belép a gyerekszobába, kíméletlenül felrázza a három testvért, és megparancsolja nekik, hogy azonnal öltözzenek föl. Fanny elsírja magát, Amanda az anyját keresi, Alexander pedig mérgesen kérdezi, hogy mi a baj. Kérdéseikre nem kapnak választ. A két nő összeszorított szájjal, zárkózott, merev arccal áll előttük. Miután Amanda belebújt a ruhájába, elvonulnak a könyvtárba, ahol már várja őket a püspök és Justina.

Blenda asszony és Henrietta kisasszony letelepszik a díványra kézimunkázni, a gyerekek megállnak az ajtóban. A püspök feláll a hosszú könyvtárasztal mellől, Justina arcán röpke, de bizonytalan mosoly jelenik meg. Alexandert előreszólítják. A fiú megáll a hatalmas, körös-körül a mennyezetig könyvespolcokkal beépített szoba közepén. Bensőjében mintha egy lomha rák mozogna, szörnyű rémület motoz.

EDVARD (szelíden): Alexander fiam. A testvéreid és Justina jelenlétében azzal vádoltál, hogy megöltem a feleségemet és a gyermekeimet.

ALEXANDER: Ez nem igaz.

EDVARD: Akkor megkérjük Justinát, ismételje el, amit mondott.

JUSTINA: Alexander azt állította, hogy látta a megboldogult nagytiszteletű asszonyt és gyermekeit. A nagytiszteletű asszony beszélt is hozzá. Azt mondta, hogy a férje, a nagytiszteletű püspök úr, haragjában bezárta őt és gyermekeit az akkori hálószobába, és nem adott nekik sem enni, sem inni. Az ötödik napon megpróbáltak az ablakon át elszökni, és szökés közben a vízbe fulladtak.

EDVARD: Ráismersz a történetre, Alexander?

ALEXANDER: Nem.

EDVARD: Azt állítod tehát, hogy Justina hamisan tanúskodik?

ALEXANDER: Lehet, hogy álmodta.

EDVARD: Vajon Justina esküvel is hajlandó megerősíteni vallomását?

JUSTTNA (bólint): Igen, nagytiszteletű úr.

EDVARD: Jól van, Justina. Fanny és Amanda hallotta vajon Alexander történetét?

AMANDA: Nem.

FANNY (suttog):Miért csipkedsz? (A püspöknek) Nem.

EDVARD: Tagadjátok tehát, hogy hallottatok valamit? AMANDA: Csak arra emlékszem, hogy Justina elmesélte, hogyan találták meg a nagytiszteletű asszonyt és a gyerekeket a templomhíd alatt, és hogy szét kellett fűrészelni őket, mert másképp nem fértek bele a koporsókba.

EDVARD: Mondtad ezt, Justina?

JUSTTNA (suttog): Igen.

Hosszú ideig csönd van. A püspök arca felfúvódik, emberfelettien nagy lesz és rémisztő. Hangja mégis változatlanul halk és barátságos marad.

EDVARD (Alexanderhoz): Fenntartod, hogy Justina hazudott vagy álmodott?
ALEXANDER: Igen.
EDVARD: Hajlandó vagy ezt esküvel is megerősíteni? ALEXANDER: Hát persze.
EDVARD: A hamis eskü halálos bűn, Alexander. Súlyos büntetés jár érte.
ALEXANDER: Értem.

Alexander egyik lábáról a másikra nehezedik, csípőjére teszi a kezét, és megnedvesíti száraz ajkát. Most már minden mindegy. Az életnek vége. Most sújt le rá Isten büntetése. Azé a rohadt, sértődékeny, átkozott Istené.

EDVARD: Légy olyan kedves, és gyere ide az asztalhoz. Tedd a bal kezed a Bibliára, és mondd utánam: Én, Alexander Ekdahl esküszöm a Szentírásra és az élő Istenre...
ALEXANDER (határozott hangon): Én, Alexander Ekdahl esküszöm a Szentírásra és az élő Istenre...
EDVARD: ...hogy mindaz, amit mondtam, mondok és mondani fogok, igazság, és csakis az igazság.
ALEXANDER: ...hogy mindaz, amit mondtam, mondok és mondani fogok, igazság, és csakis az igazság. Most már elmehetek?
EDVARD: Már menni akarsz, Alexander?
ALEXANDER: Többet nem tudok mondani. Hogy bizonyítja be Justina, hogy nem álmodott?
EDVARD: Mondj meg nekem valamit. Hogy érzed magad itt nálunk, a püspöki házban?
ALEXANDER: Akár a fába szorult féreg. Vagy még rosszabbul.
EDVARD: Nem kedveled a mostohaapádat, vagy miért?
ALEXANDER: Muszáj válaszolnom?
EDVARD: Emlékszel, amikor körülbelül egy évvel ezelőtt egyszer beszélgettünk? Meglehetősen fontos dolgokról, bizonyos morális kérdésekről.
ALEXANDER: Nem volt az beszélgetés.
EDVARD: Ezt hogy érted?
ALEXANDER: A püspök úr beszélt, Alexander pedig hallgatott.
EDVARD: Hallgattál, mert talán szégyellted magad. A hazugságaid miatt.
ALEXANDER: Azóta okosabb lettem.
EDVARD: Úgy érted, ügyesebben hazudsz?
ALEXANDER: Igen, nagyjából.
EDVARD: Nem tudom, mit képzelsz, Alexander. Azt hiszed, hogy ez az egész itt valami tréfa? Azt hiszed, hogy büntetlenül bemocskolhatod egy másik ember becsületét? Azt képzeled, hogy minden következmény nélkül hazudhatsz, mellébeszélhetsz és hamisan esküdhetsz? Azt hiszed, hogy játszunk, Alexander? Vagy talán azt hiszed, hogy ez itt valamiféle színdarab, és mindenki olyan végszavakat mond, amilyen neki tetszik?
ALEXANDER: Azt hiszem, a püspök úr gyűlöli Alexandert. Ezt „képzelem".

EDVARD: Szóval ezt képzeled. (Szünet) Mondok én most neked valamit, fiam. Amitől talán meg fogsz lepődni. Nem gyűlöllek. Szeretlek. De a szeretet, az a szeretet, amelyet én irántad, az édesanyád iránt és a testvéreid iránt érzek, nem vak és nem elpuhult. Az én szeretetem erős és kemény, Alexander. Ha meg kell hogy büntesselek, jobban szenvedek, mint ahogy azt te képzeled. De az irántad érzett szeretet arra kényszerít, hogy igazságos legyek. Arra kényszerít, hogy neveljelek és formáljalak, még ha fájdalmat okozok is ezzel. Hallod, amit mondok, Alexander?

ALEXANDER: Nem.

EDVARD: Megkeményíted magad. Azonkívül rosszul is ítéled meg a helyzetet. Sokkal erősebb vagyok ugyanis, mint te.

ALEXANDER: Ezt egyáltalán nem vonom kétségbe!

EDVARD: Szellemileg erősebb, fiam. És ennek az az alapja, hogy az igazság és a törvény az én oldalamon van. Tudom, hogy nemsokára úgyis beismered a bűnösségedet. És a beismerés és a büntetés megkönnyebbülést fog okozni neked, és mire az édesanyád este megérkezik, mi már rég napirendre tértünk az ügy felett, és a szokásos hétköznapi életünket éljük. Okos kis ember vagy te, Alexander, voltaképpen már belátod, hogy a játszmát elvesztetted, csak büszke vagy és makacs, és persze szégyelled magad.

ALEXANDER: Valakinek szégyellnie kell magát közülünk. Ez igaz.

EDVARD: A szemtelenkedéssel nem segítsz magadon. Csak a gyanakvásomat igazolod.

ALEXANDER: Elfelejtettem, hogy mit kellene beismernem.

EDVARD: Vagy úgy. Tehát erről van szó.

ALEXANDER (hosszú szünet után): Mit kíván a püspök úr, mit ismerjen be Alexander?

EDVARD: Tudod, hogy különféle eszközök állnak a rendelkezésemre.

ALEXANDER: Nem tudtam, de most már tudom.

EDVARD: Hatásos eszközök.

ALEXANDER: Úgy látszik, ez nem tréfadolog.

EDVARD: Az én gyerekkoromban nem voltak az emberek olyan érzékenyek. A kis gazfickókat szeretettel ugyan, de példásan megbüntették. Ott volt először is a nádpálca, ami nekünk is van, épp itt fekszik az asztalon egy egészen egyszerű és szolgálatkész poroló formájában; igen jól táncol, ha szükség van rá. Aztán volt egy másik, igen elterjedt eszközünk: a ricinusolaj. Nézd, Alexander: itt is van egy üveggel, és ott áll mellette a pohár. Ugyancsak megjuhászodik tőle az ember, ha néhány kortyot iszik belőle. És ha a ricinusolaj sem segített, mindig akadt valahol egy sötét és hideg sufni, ahol az ember addig üldögélt, amíg a patkányok nem kezdték nyalogatni az arcát. Látod, mi van ott a lépcső alatt, Alexander? Egy egészen tágas kis odú, amelyik csak rád vár. Aztán persze voltak más, sokkal barbárabb módszerek is, de én ezeket helytelenítem. Megalázóak és veszélyesek, és itt nálunk szóba sem jöhetnek – egyelőre.

ALEXANDER: Milyen büntetést kapok, ha beismerem, amit kell?

EDVARD: Azt magad választhatod meg, Alexander.

ALEXANDER: Miért kell engem megbüntetni?

EDVARD: AZ teljesen nyilvánvaló, fiam, hogy miért. Van a jellemedben egy gyenge pont: nem tudod megkülönböztetni a hazugságot az igazságtól. Most még gyerek vagy, és a hazugságaid egy gyerek hazugságai – bármilyen szörnyűek is. De nemsokára felnőtt ember leszel, és az élet minden együttérzés nélkül, kíméletlenül megbünteti a hazudozókat. A büntetés arra tanít, hogy szeresd az igazságot.

ALEXANDER: Beismerem, hogy én találtam ki azt a történetet arról, hogy a püspök úr bezárta a feleségét és a gyerekeit.

EDVARD: Beismered azt is, hogy hamisan esküdtél? ALEXANDER: Igen, azt is.

EDVARD: Most nagy győzelmet arattál, fiam önmagad fölött. Melyik büntetést választod?

ALEXANDER: Hány ütést kapok a nádpálcával?

EDVARD: Legalább tízet.

ALEXANDER: Akkor a pálcát választom.

EDVARD: Told le a nadrágod. Feküdj hasra a díványon. Tedd az egyik párnát a hasad alá.

A püspök most tíz, nem túlságosan erős ütést mér ki rá a porolóval. Alexander néma marad, a kezét harapdálja, szeméből és orrából könnyek csorognak, arca egészen sötétre vörösödik, felhorzsolt bőréből vér szivárog.

EDVARD: Állj fel, Alexander.

ALEXANDER (feláll)

EDVARD: Most mondanod kell nekem valamit. ALEXANDER: Nem.

EDVARD: Bocsánatot kell kérned tőlem.

ALEXANDER: Soha.

EDVARD: Akkor addig verlek, amíg jobb belátásra nem térsz, Alexander. Nem kímélnél meg inkább mindkettőnket ettől a kellemetlen élménytől?

ALEXANDER: Soha nem fogok bocsánatot kérni.

EDVARD: Szóval nem kérsz bocsánatot?

ALEXANDER: Nem.

EDVARD: Húzd le a nadrágod. Feküdj hasra. Tedd a párnát a hasad alá. (Ütni készül)

ALEXANDER: Ne üssön többet!

EDVARD: Tehát bocsánatot kérsz.

ALEXANDER: Igen.

EDVARD: Húzd fel a nadrágod. Töröld meg az orrod. Adj neki egy zsebkendőt, Justina. Mit akarsz mondani, Alexander?

ALEXANDER: Alexander bocsánatot kér a püspök úrtól. EDVARD: A hazugságokért és a hamis esküért.

ALEXANDER: ...a hazugságokért és a hamis esküért. EDVARD: Megértetted, ugye, hogy szeretetből büntettelek meg.

ALEXANDER: Igen.

EDVARD: Csókold meg a kezem, Alexander!

ALEXANDER (megcsókolja a püspök kezét): Most elmehetek lefeküdni?

EDVARD: Elmehetsz, fiam. De hogy nyugodtan átgondolhasd a mai nap eseményeit, a padláson fogsz aludni. Justina bekészít egy matracot és egy takarót. Holnap reggel hat órakor Henrietta kinyitja az ajtót, és szabad vagy. Jó lesz így, Alexander?

ALEXANDER: Igen, nagytiszteletű úr.

5

Emilie és Helena egymással szemben ül, és egymás kezét fogva, halkan, szinte suttogva beszélgetnek. Az öböl, a síkság, a veranda fölött még mindig esik az eső, a délutáni fény lágy és árnyéktalan, a körvonalak élesek, a kontrasztok lágyak. Az ebédlőben üt az óra.

HELENA: Már menned kell?

EMILIE: Túl sokat vagyok már távol.

HELENA: Szegény Emilie.

EMILIE (fejét rázza): A gyerekeknek a legrosszabb. A legkisebb vétségért is megbüntetik őket. Henrietta rájuk zárja az ajtót, és fényes nappal ágyba kényszeríti őket. A múlt héten egyszer Fanny nem akarta megenni a kásáját. Egész este ott kellett ülnie. Belehányt a tányérjába. Végül evett.

HELENA: Alexander?

EMILIE: Őrülten féltékeny, de nem érti meg, hogy a féltékenység kölcsönös.

HELÉNA: Szegény Emilie-m!

EMILIE: Gyötör a mérhetetlen önvád. Hogy lehettem ennyire vak. Hogy érezhettem részvétet egy ilyen ember iránt. Mégiscsak színésznő vagyok, látnom kellett volna, hogy színlel. De ügyesebb volt nálam. A hite erősebb volt az enyémnél, és elkápráztatott. És már olyan régóta voltam magányos, egészen Fanny születése óta. Gyűlöltem a kiszámíthatatlan érzelmi viharaimat. Gyűlöltem a testem szörnyű magányát. Oscar a legjobb barátom volt, ezt tudod, Helena. Tudod, mennyire becsültem, tudod, hogy őszintén sirattam, amikor eltávozott közülünk. De azt is tudod, hogy soha nem nyúltunk egymáshoz.

HELENA: Nem hibáztatlak semmiért.

EMILIE: Azt hittem, hogy az életemnek vége, sorsom megpecsételődött. Néha nekibúsultam, de olyankor megróttam magam a hálátlanságomért. Hány óra van, Helena? Mindjárt mennem kell, úgy félek, hogy elkésem. A haragja iszonyatos, nem is értem, hogy fér egy emberbe ennyi gyűlölet. Semmit nem láttam, semmit nem értettem. Egy másik életről beszélt nekem. A követeléseket támasztó, tiszta életről, a kötelességteljesítés örömérő. Soha nem hallottam még ilyen szavakat. Mintha fény ragyogott volna körülötte, amikor hozzám beszélt. Közben meg láttam, hogy magányos, hogy boldogtalan, hogy fél, hogy rossz álmok gyötrik. Azt állította, hogy én fogom őt megmenteni. Azt mondta, hogy a gyerekekkel együtt mindnyájan Isten közelében fogunk élni – az igazságban. Ez az igazság, ez volt a legfontosabb. Én pedig úgy szomjaztam – ez nagyon drámaian és romantikusan hangzik, Helena, tudom, de nem találok rá jobb szót: szomjaztam az igazságra, és azt hittem, hogy mindaddig hazugságban éltem. Tudtam, hogy a gyerekeknek is apa kell, aki erős kézzel támogatja és irányítja őket. (Szünet) És hát ő szabadított volna ki a testi magányom börtönéből is. Hálás voltam neki, Helena. És amikor elmentem vele, nem sajnáltam a régi életemet. Most mennem kell. Kocsi vár rám fenn a kapunál. Félek, hogy történt valami, amíg itt voltam, örökké attól rettegek, hogy Alexander mondani talál valamit, ami nem tetszik neki. Alexander nagyon meggondolatlan, már figyelmeztettem is, de nem érti meg, hogy a mostohaapja életveszélyes ellenfél, aki csak az alkalomra vár, hogy megtörhesse őt.

HELENA: Ott kell hagynod, Emilie.

EMILIE (mosolyog): Tudtam, hogy ezt fogod mondani. Minden órában arra gondolok, hogy ott kellene hagynom, el kellene válnom tőle, és vissza kellene térnem a színházba és a családunkhoz.

HELENA: Ha ilyen biztosan tudod, akkor nem lehetetlen.

EMILIE: Gyereket várok, Helena!

HELENA: Akkor sem...

EMILIE: Bocsáss meg, hogy közbevágok. Egészen röviden elmondom neked a tényeket. Kértem tőle, hogy váljunk el. Nem akar. Egyrészt azért nem, mert azt mondja, szeret, másrészt azért nem, mert az ő pozíciójában, mint mondja, szó sem lehet válásról. Mire én azt mondom, hogy úgyis elhagyom. Erre ő előveszi a törvénykönyvet, és részletesen elmagyarázza, mi történik ilyenkor: a pert elveszítem, mivel „elhagytam otthonom", ahogy mondják. A gyerekeket elveszik tőlem, és az ő gondjaira bízzák. Titokban írtam egy ügyvédnek, aki a barátom. Ő is megerősítette Edvard állításait. Be vagyok zárva, és már nem kapok levegőt. Meg fogok halni, Helena. És olyan határtalanul gyűlölöm ezt a férfit, hogy legszívesebben... (Csend)

HELENA (suttog): Mindenképpen kell valami megoldást találnunk.

EMILIE: Ne mondd meg, hogy itt voltam. Senkinek ne mondd!

6

Alexander egy vagy két órát aludt. Amikor felébred, még világos van, a padlásablakon át látja a színtelen nyári égboltot. Megpróbál felülni, de az ülés fájdalmat okoz neki, ezért inkább az oldalára fekszik, két kezét a combja közé szorítja. Az izgalom kimerítette, kínzó fejfájás gyötri és szomjas.

A padlás többi része árnyakkal teli sötét homályba vész. A forróságtól és portól sűrű levegőben száraz gerendák, rothadó almák és döglött patkányok szaga terjeng. A halvány fény a kémény tövét, a matracot és Alexandert világítja meg. Kísérteteknek és szellemeknek való hely ez.

Ezt tudja Alexander is.

ALEXANDER (gyenge hangon): Mama.

Az öreg tetőgerendák meg-megroppannak, valahol megnyikordul egy deszkapalló, csak nem áll ott valaki a messze homályban?

ALEXANDER (gyenge hangon): Mama.

Halkan suhanó szárnycsapkodás hallatszik. Azután széllökés fut végig a tágas helyiségen, akár egy nagy sóhaj. Alexander suttogó hangokat hall - vagy talán csak a szél susog?

ALEXANDER (megköszörüli a torkát): Apa. Hallod, amit mondok? Ha idejössz, és találkozni akarsz velem, kérlek, ne felejtsd el, hogy félek a kísértetektől, és hogy te már meghaltál. Légy szíves, ne hátulról gyere, és ne tedd a kezed hirtelen a vállamra. Talán bele is őrülnék a rémületbe, és azt ugye nem akarod? (Szünet, csönd) Azt akarom, hogy szemből gyere, és a megszokott hangodon beszélj, és a megszokott ruháidat viseld, és nagyon kérlek, ne legyen körülötted semmiféle különös fény – azt se tudnám elviselni. (Szünet, hallgatózik) Nem tudom, miért kell nekem halottakat látnom, ha ennyire rosszul leszek tőle. Ismerek egy fiút, aki szinte mindenét odaadná, ha láthatna egy kísértetet, de még soha életében nem látott egyetlenegyet sem, pedig éjszakákat virrasztott már át a temetőben.

Abbahagyja a beszédet, és hallgatózik. Jól kivehető lépéseket hallani a sötétben. A rohadt életbe, mondja Alexander, és úgy fázik, hogy reszket az egész teste. A rohadt, kurva életbe, most meghalok a félelemtől. Visszafojtja a lélegzetét, és behunyja a szemét. Amikor felnéz, egy tízévesforma kislány áll előtte. Égő tekintettel néz rá, arca vékony, haja két kis copfba van összefogva a fülénél. Ruhájának színei kifakultak, vastag gyapjúharisnyája az egyik térdén lyukas, lábán magas szárú, téli cipő. Két kezét a háta mögé dugja. Legalábbis úgy látszik. De az is lehet, hogy nincs egy karja sem.

PAULINE: Pauline vagyok. A húgom, Esmeralda ott áll a zöld spanyolfalnál. Haragszik rád, Alexander. Azt akarja, hogy büntessünk meg. Mit vágsz ilyen csodálkozó képet? Nagyon jól tudod, hogy miért haragszunk rád.

ALEXANDER: Nem tudom.

PAULINE: Hazugságot állítottál az apánkról. Azt mondtad, hogy bezárt minket. Ez nem igaz. A malomhídnál néhány hétre lezárták a zsilipeket, és a folyó befagyott. Karácsonyra új korcsolyát kaptunk. De a jég beszakadt alattunk, és beleestünk a vízbe. Anya megpróbált kimenteni, de a sodrás lehúzott mindnyájunkat a jég alá. Most már tudod az igazságot, te szerencsétlen. A húgommal azon tanakodtunk, hogyan rémítsünk meg valahogy téged büntetésül a hazugságaidért, és azt hiszem, rájöttünk, mi az, amitől a legjobban félsz.

ALEXANDER: Kérlek szépen, ne ijesszetek meg.

PAULINE: Hallod, mit mond, Esmeralda?

ESMERALDA (kuncog, láthatatlanul)

PAULINE: Szerettük az apánkat. Mindig jó volt hozzánk. Látjuk, hogy kínzod a gyűlöleteddel.

ALEXANDER: Nem gyűlölöm.

PAULINE: Hallod, mit mond, Esmeralda? Nem gyűlöli az apánkat!

ESMERALDA (kuncog, láthatatlanul)

PAULINE: Elhatároztuk, hogy megszabadítjuk apánkat tőled és a förtelmes gyűlöletedtől. Úgy megrémisztünk, hogy megbolondulsz, és kórházba kerülsz, és ott betesznek egy kipárnázott cellába, és megláncolják a kezed és a lábad. Majd időnként meglátogatunk. (Valamit súg Alexander fülébe. A fiú éles hangon felsikolt.) Ez még csak a kezdet!

ESMERALDA (kuncog, és megmozdul a homályban)

Hirtelen izgatott hangok csattannak fel, és nagyon is valóságos, cseppet sem kísértetszerű lépések zaja hallatszik be. Kulcs fordul a padlásajtóban, és Emilie rohan föl a lépcsőn, még a kabátját és a kalapját sem vette le. Amikor megpillantja a kéményfal tövében kuporgó Alexandert, tompán felordít, és átöleli a gyerekét, beburkolja egész testével. Megérinti a véres inget és a sebhelyek fehér bőrfoszlányait, de nem sír. Alexander sem sír. Egy pillanat alatt felfogja anyja tehetetlenségét, és megsejti a sötét hullámként fölébük tornyosuló veszélyt. Megérti azt is, hogy vannak emberek, akik ártani akarnak neki, akik meg akarják semmisíteni, és hogy épp ezekben az emberekben megvan az erő és elszántság is ahhoz, hogy megvalósítsák céljaikat. A valóság mindig építőanyagot szolgáltatott Alexander álmaihoz és képzelődéseihez. Hirtelen ugyanez a valóság elvakult brutalitással tör be a tudatába. Szűkölő félelmének béklyójában is érzi azonban, hogy túl fogja élni a megpróbáltatást. Felrémlik előtte a félelemmel és hazugságokkal kitöltött napok és évek hosszú sora, de homályosan már látja az ébredő ellenállást is, és a szerény győzelmeket.

Anya és fia botladozva lépdel lefelé a meredek padláslépcsőn. Az ajtóban Fanny és Amanda várja őket. Egy pillanatig szorosan átölelik egymást, mintha egyetlen test volnának. Alexander még látja Pauline-t: a lány a kéményfalnál áll, arcát eltorzítja a gyűlölet.

7

Helena hűvösnek érzi már a verandát, visszahúzódik az ebédlőbe, és letelepszik a nagy asztalhoz egy albummal és néhány borítékkal, melyekben fényképek vannak. Az idős hölgy pedáns alapossággal sorra vesz minden képet, és mindegyiknek a hátuljára szépen rajzolt folyóírással feljegyzi, hogy mit ábrázol, és azt is, ha emlékszik, hogy mikor készült. Ha a képen látható személy már elhunyt, kis keresztet tesz a neve mellé, és felírja a halálozás időpontját. Miután a regisztrálással és a keltezéssel ekképpen elkészül, a képeket beteszi a vastag, bőrkötéses, kapcsos fedelű albumba, melynek aranydíszes lapjain keretek tartják a képeket. Megnyugtató tevékenység, enyhén bánatos hangulatba ringatja Helénát. Férje, idősebb Oscar Ekdahl lelkes amatőr fotográfus volt. Több géppel dolgozott, és ezrével készítette a képeket, melyek között egyaránt megtalálhatók a pillanatfelvételek és a beállított, műtermi fotók. Üvegnegatívjait legszívesebben maga hívta elő, és maga is másolta a képeket, de már a szortírozás nem érdekelte különösebben. Ezt a feladatot lassacskán Helena vállalta magára, néha ugyan vegyes érzelmekkel, mivel Oscar fényképészeti érdeklődése még az ismeretlen és kétes hírű szépségekre is kiterjedt.

A nemrégiben vásárolt fonográfon surrogva forog a lemez, a tölcsérből Caruso olvadékony hangja szól. Az eső ismét rákezdte, de néha kisüt a nap is, és elvarázsolja a tájat. Szivárvány magasodik az öböl fölé, és az ebédlői óra ötöt üt.

A kikötő felől most vidám hangokat, nevetést és kiáltozást lehet hallani, hamarosan ajtók nyílnak és csapódnak a szomszéd házakban, gyors léptek csikorognak a kavicsos úton. Jenny valamin hevesen vitatkozik anyjával. Maj mond valamit Petrának, Vega kisasszony és Ester kisasszony beszélgetésbe merülve, fújtatva közeledik a veranda felé. Kinyitják a konyhaajtót, és tenni-venni kezdenek a konyhában, Helena hallja a beszélgetésüket: Vega kisasszonyt megtámadta és megszúrta egy darázs, a lábikrája megdagadt, Ester kisasszony borogatást tesz rá, és azt mondja, hogy a darázscsípés veszélyesebb a kígyómarásnál, és hogy Vega kisasszonynak most pihennie kell, majd ő, Ester, gondoskodik a nagyságos asszony vacsorájáról. Azután kitárul a verandaajtó, Gustav Adolf és Alma lép be a szobába, arcuk kipirult a tengeri levegőtől és a jóféle italoktól. Megcsókolják Helénát, és érdeklődnek, hogy van, nem érezte-e magát nagyon egyedül. Helena azt válaszolja, hogy pompásan érzi magát, és nagyszerű napja volt. Gustav Adolf és Alma azonban nem éri be ennyivel, mindketten jókedvűek és közlékenyek.

ALMA: Vega kisasszonyt megcsípte egy darázs.

GUSTAV ADOLF: A darázs nem csíp, hanem szúr, kedvesem. Fullánkja van neki, éppolyan, mint a te vén uradnak.

ALMA: És Petra beleesett a tengerbe, és csuromvíz lett. Megcsúszott egy vizes kövön az a buta lány, és egyenesen bele a vízbe.

GUSTAV ADOLF: Még szerencse, hogy olyan gömbölyű feneke van. De ezt tőled örökölte, kicsi Alma. (Nevet)

ALMA (nevet): Ez meg egész nap ilyeneket mond. Nem értem, mi történhetett vele. (Sikolt) Au! Nem csipkedheted a fenekem!

GUSTAV ADOLF: Anya meg az öreg fényképeit nézegeti. Ma hány ezret rakosgattál szét?

HELENA: Itt van mindenesetre egy kép rólad is, meg a testvéreidről. Nem lehetsz rajta több ötévesnél.

GUSTAV ADOLF: Már látni, hogy a testvérek közül ki az,

aki...

ALMA (rámutat egy képre): Ki ez a szép nő?

HELENA: Ott is egész nap esett az eső?

GUSTAV ADOLF: Egyáltalán nem, anyukám. Kint a tenger fölött egy felhő sem volt az égen. De láttuk, hogy a szárazföld fölött esik, és hallottuk a mennydörgést is.

HELENA: Itt egész nap esett.

GUSTAV ADOLF: Erre a nőre a kivágott ruhájában nagyon jól emlékszem. Apa egyik barátnője volt.

ALMA: Ha Helena is úgy akarja, bejövök egy kicsit vacsora után. Hozom a kézimunkámat is.

GUSTAV ADOLF: Pokoli jó szaga volt annak a kis nőnek. HELENA: Tévedsz. Osztálytársak voltunk. Ekenstierna gróf vette feleségül, aztán tizenkét gyereket szült, és akkora lett, mint egy ház. A múlt télen halt meg.

GUSTAV ADOLF: Mindig csodáltam, hogy anya milyen fölényes módon intézte el apa kalandjait. (Csók)

ALMA: Most mennünk kell!

GUSTAV ADOLF: Holnap reggel bemegyek a városba. Nincs valamire szükséged, anya?

HELENA: Köszönöm, Gusten, nincs szükségem semmire, de beszélni szeretnék veled Majról.

GUSTAV ADOLF: Mi az ördögnek? Nincs neki semmi baja.

HELENA: Biztos vagy te ebben, Gusten?

GUSTAV ADOLF: Hát ez több a soknál, már megbocsáss, anya. Hát nincs meg annak a kislánynak minden, ami...

ALMA: Nyugodj meg, Gusten. Amint Maj kerül a napirendre, fölizgatja magát, és dühöngeni meg ordítani kezd.

HELENA: Be kell látnod, kedves Gusten, hogy Maj nem a te külön játékszered. Alma nagylelkűsége révén a családunk tagja lett, és az unokámat hordja a szíve alatt. Te, a magad diktatórikus módján, kijelölted számára a jövőt. De lehet, hogy...

GUSTAV ADOLF (mérgesen): Mi az úristent érdekel engem, hogy Alma és...

ALMA: Nem szeretem, ha anyád jelenlétében káromkodsz, kedves Gusten.

GUSTAV ADOLF (mérgesen): Szeretem azt a lányt. Jót akarok neki. Biztosítani akarom a jövőjét. Nem akarom, hogy a család jóindulatától kelljen függnie, ha én egyszer felfordulok. Igent mondott az ajánlatomra. És istenemre mondom, nincs szüksége pártfogókra, kivált olyanokra, akik tőlem akarják megvédeni! Nekem ne mondd, hogy diktatórikus vagyok. Maj mindent maga dönthetett el. Szeretem. Jó vagyok hozzá. Alma is jó hozzá. Ez pokolian rosszul esik nekem, meg kell mondanom. Pokolian. Az égvilágon semmi okot nem adtam arra, hogy oltalmazni kelljen tőlem. Sokra becsülöm. Alma is becsüli. Ugyanúgy szeretjük, mint Jennyt és Petrát. Jó, jó, látom, hogy milyen képet vágtok. Nem pontosan ugyanúgy, mint a gyerekeket. De majdnem. Maj kedves hozzám, és nem gondolja, hogy kövér vagyok és öreg és undorító. Ezt egyébként senki sem gondolja. Gustav Adolf Ekdahl bolondul a nőkért. Mit csináljunk? Majnak a maga lábán kell megállnia az életben, és én megadom neki ehhez a biztos alapot. És most már eleget beszéltünk erről. Gyere, Alma, menjünk haza, és vacsorázzunk meg. Az operaénekes

mintha azt mondta volna, hogy átugrik hozzánk a feleségével meg a gyerekeivel. Szervusz, anya, adj egy csókot. Hallani sem akarok arról, hogy ti ketten itt Maj jövőjéről pusmogjatok. Az rám tartozik. Vagyis hogy őrá, úgy értem. Jó éjszakát, anya. Ne haragudj, hogy egy kicsit felemeltem a hangom. Nem hallotta senki, csak az a két vén csataló a konyhában, ők meg csak örülnek neki, legalább lesz mit csócsálniuk. Gyere, Alma!

ALMA (megcsókolja Helénát): Este még átjövök.

GUSTAV ADOLF: Hogy vinne el az ördög.

HELENA: Gyere csak. Az se baj, ha későn jössz.

ALMA: Most már nyugodj meg, Gusten, mert a végén még megüt a guta. Tiszta vörös az arcod.

Civakodva távoznak. Gustav Adolf röviden összefoglalva elismétli érvelését, Alma pedig megrója férjét a csúnya beszédért és a kiabálásért, meg azért, hogy önkényesen intézi a dolgokat. Vega kisasszony jelenik meg az ajtóban, és kérdezi, hogy megteríthet-e vacsorára. Helena megköszöni, de azt mondja, hogy nem éhes, és inkább azt szeretné, ha a hálószobába készítenének be egy üveg porter sört és egy szendvicset borjúsülttel és uborkával. Azután néhány szót ejtenek Vega kisasszony darázscsípéséről a maga egyediségében, majd pedig a darázscsípések veszélyességéről általában. Amikor a témát kimerítik, Vega kisasszony visszavonul, és Ester kisasszonnyal együtt letelepszik a nagy tölgyfa alatt álló padra naplementét nézni. Az eső elállt, és meleg esti szél rebbenti fel a homályba burkolózó faleveleket.

Most Petra zongorázni kezd, az ablak nyitva áll a szúnyogok, a naplemente és az esti fényben remegve szálló hangok előtt. Helena visszamegy a verandára, nincs már türelme Oscar fényképeihez, de nem csábítja a könyv, a pasziánsz vagy a kézimunka sem. A bánat és a nyugtalanság úgy emelkedik és süllyed, úgy hullámzik benne, ahogy a lélegzetet veszi. (Valami szörnyűség fog történni, én pedig itt ülök, tehetetlenül.)

Hangokat hall, lépések közelednek. Carl és Lydia igyekszik hozzá az esti vizitre. Helena viszolyogva felsóhajt. Nem bírom elviselni őket. Már látja a két embert a kerti úton, túlságosan gyorsan jöttek fel az emelkedőn, Carlnak meg kell állnia, hogy kifújja magát. Lydia hátratett kézzel áll mellette, fejét előrehajtja.

LYDIA: Én nem mondok semmit.

CARL: Ha te nem mondsz semmit, akkor ki mondja el?

LYDIA: Én semmi esetre sem.

CARL: Én sem.

LYDIA: Nem kívánhatod, hogy én beszéljek.

CARL: A mama nem bízik bennem, hiszen tudod. Nem bízik bennem, és ez a te hibád. Ezért nem mondhatom én...

LYDIA: Ha tebenned nem bízik, mein Carlchen, nem értem, hogy mondhatnék én bármit is.

CARL: Meg kell mondanod neki, hogy el vagyok keseredve.

LYDIA: Te ezt jobban meg tudod mondani, mein Carlchen.

CARL: Micsoda címeres ökör vagy te, Lydia. Meg kell értetned vele, hogy öngyilkosságon töröm a fejem.

LYDIA (sír): Ez tényleg így van? Szegényen is élhetünk. Majd én dolgozok...

CARL: Hülye. Tökkelütött. Barom. Úgy kell mondani: dolgozom.

LYDIA: Mit akarsz, mit mondjak, mein Carlchen?

CARL: Hát nincs semmi fantáziád? Marha. Mondd azt, hogy látod rajtam, hogy boldogtalan vagyok. Hogy nem eszem. Hogy éjszakánként nem bírok aludni.

LYDIA: Ez igaz, tényleg nem bírsz aludni.

CARL: Hát persze hogy nem bírok. Mondd azt, hogy újabban nem beszélek. Hogy soha nem nevetek. Ha pedig nevetek, az olyan szörnyű, érted? Ahogy a nők beszélgetni szoktak. Nem mondod ki nyíltan, csak sejtetni engeded, hogy az öngyilkosság jár a fejemben.

LYDIA: Ne mondd ki ezt a szörnyű szót, mein Carlchen, mert mindjárt sírni kezdek.

CARL: Ostoba liba.

LYDIA: öngyilkosságra gondolsz, mein Schatz?

CARL: Csak amikor rád nézek.

LYDIA: Miért vagy ilyen gonosz?

CARL: Ne menj el, az ég szakadjon rád. (Sziszeg) Hová akarsz menni?

LYDIA: Nem beszélek az anyáddal. Hazamegyek. Du bist böse, böse. Sírnom kell. Nem érted meg, hogy szeretlek. Most sírok, és ez nem múlik el egyhamar.

CARL: Uram teremtőm! Miért kell nekem mindig eljátszanom ezt az ócska bohózatot. Lydia! Ne szaladj el! Várj!

Lydia magasra tartja a karját, hangosan sír, és megbotlik a szoknyájában. Carl belekapaszkodik Lydiába, és rángatja, hogy álljon meg, de nem sikerül megállítania, ő maga viszont orra bukik. Lydia felsikolt, rögtön ott terem mellette, felsegíti, és leporolja Carl ruháját. Nemsokára eltűnnek az orgonalugas mögött.

Helena megfordul. Jenny áll a szobában mezítláb, meztelen karral, szőkén, barnára sülve, gömbölyűn. Kifakult, virágmintás hálóing van rajta, figyelmesen nézi nagyanyját, valamit dugdos a háta mögött.

HELENA: Nem volna neked már rég ágyban a helyed? JENNY: Kiszöktem.

HELENA: És mit gondolsz, anyád mit fog szólni?

JENNY: Nem tudja meg. Persze, ha te nem mondod el neki.

HELENA: Mit akarsz öreg nagyanyádtól?

Jenny egy lépést előrelép, aztán még egyet, és letesz, szárastul, egy szem szamócát Helena elé, azután elmosolyodik és elfut.

8

Emilie Amanda ágyán fekszik. Nem vette le a kabátját. Alexander melléje kuporodott, fejét anyja karjára fekteti. Fanny az ágy lábánál ül, Amanda pedig stratégiai helyzetet foglal el a folyosóra nyíló ajtó közelében. Hosszú csend. Erősen sötétedik. Most felhangzanak a püspök léptei. Kopogás nélkül nyitja ki az ajtót, és megáll a küszöbön.

EDVARD: Üdvözöllek itthon, Emilie. Sokáig maradtál. (Szünet) Már aggódtunk érted. (Szünet) Tanderné tudni szeretné, hogy kérsz-e valamit enni.

EMILIE: Nem vagyok éhes.

EDVARD: Megmondom neki. (Szünet) Nem jössz lefeküdni? (Szünet) Késő van.

EMILIE: Majd akkor megyek, ha a gyerekek elaludtak.

EDVARD: Addig beülök a könyvtárba, és olvasok. Ne gyere nagyon későn, légy szíves. (Szünet) Jó éjszakát, gyerekek. Mi tulajdonképpen megegyeztünk abban,

hogy Alexander ma a padláson alszik, de látom, hogy a döntés megváltozott.

EMILIE: Igen. (Szünet) Megváltozott.

EDVARD: Nem bánom. Talán jobb is így. Jó éjszakát, Fanny.

FANNY: Jó éjszakát, Edvard bácsi.

EDVARD: Jó éjszakát, Amanda.

AMANDA: Jó éjszakát, Edvard bácsi.

EDVARD: JÓ éjszakát, Alexander.

ALEXANDER (nem válaszol)

EDVARD: Alszik?

ALEXANDER: Nem, nem alszom.

EDVARD: Akkor te is tudsz válaszolni, ha jó éjszakát kívánok neked.

ALEXANDER: Nem tudok.

EDVARD: Nem tudsz? (Mosolyog) Miféle butaság ez, Alexander?

ALEXANDER: Alexander nem kíván a püspök úrnak jó éjszakát.

EDVARD (nevet): Van humorod, Alexander, és ezt szeretem.

Tovább nevet, becsukja az ajtót, léptei távolodnak. Anya és gyermekei némán fekszenek, ki-ki gondolataiba merül.

Egyetlen lámpa ég a püspök karosszéke mellett. A hatalmas szobára sötétség borul. Éjszaka van. Edvard Vergérus egyházi folyóiratot olvas. Ceruzával megjegyzéseket ír a margóra. Aranykeretes szemüveg van rajta, és rövid háziköntös. Pipájából vékony füstcsík száll fölfelé. Lábát a karosszékhez tartozó zsámolyon nyugtatja.

Emilie a nagy asztalnál ül, melyet könyvek és újságok borítanak. Még mindig kabátban van, a kalapja valahol útközben elveszett.

EDVARD: Találkoztál az anyósoddal és a rokonaiddal? Jól sikerült az utad? Esett? Itt egész nap esett, és dörgött az ég. Persze nem árt egy kis eső. Legalábbis a parasztoknak. Alexanderral volt egy kis számadásom délután. Ugyanaz, mint mindig. Nehezen különbözteti meg a képzeletet

a valóságtól. De tisztáztuk a fogalmakat. Részben legalábbis. Alexander nem ostoba. Nem ostoba, csak haragtartó. (Nevet) Alexander nem kíván a püspök úrnak jó éjszakát. Ez igazán nagyszerű. Bizonyos módon becsülni tudom a jellemét. Eredeti kis fickó. Nem mondsz semmit, Emilie? (Szünet) Haragszol valamiért? Erre az égvilágon semmi okod nincs. Inkább én hányhatnék a te szemedre egyet s mást.

EMILIE (szünet után): Te nem vagy normális.

EDVARD (mosolyogva): Meg kell mondanom, hogy a legkevésbé sem talállak vonzónak, amikor mindenáron vulgáris akarsz lenni. Mint mondtam, feltehetnék neked egy-két kérdést, de nem keresem a viszályt, és ezért hallgatok.

EMILIE: Bezárod a gyerekeket.

EDVARD: Elővigyázatosságból, Emilie. Biztosítani akartam, hogy visszagyere.

EMILIE: Súlyosan bántalmaztad Alexandert.

EDVARD: Nagyon drámai kifejezéseket használsz, kedves Emilie. Megbüntettem. Mint nevelőapának, ez a kötelességem. A büntetés egyébként a vétséghez képest enyhe volt.

EMLIE: A gyerek vérzik, és felszakadt a bőre...

EDVARD: Bocsásd meg, hogy félbeszakítlak, kedvesem. Néhányat rávágtam a pálcával. Pár napig sajog tőle a feneke, de ez gyógyító hatású fájdalom. Ezentúl kétszer is meggondolja majd a fiatalember, hogy hazugságokat agyaljon ki, vagy fantáziákat, ha ez a szó neked jobban tetszik.

EMILIE: És a megaláztatás?

EDVARD: Isten is megtöri az embert, amikor büntet. Lehet, hogy ez megalázó, de szükséges. Különben is: a szeretettel kimért büntetés mélyebb értelemben soha nem lehet megalázó. A szeretet és a kímélet két teljesen különböző dolog, és a szeretet kemény is tud lenni.

EMILIE: Te beszélsz szeretetről?

EDVARD: Te meg gúnyolódni mersz? (Szünet) Hagyjuk most ezt inkább abba, és feküdjünk le.

EMILIE: Bezártad a padlásra.

EDVARD: Természetesen. Arra volt szüksége, hogy egyedül legyen.

EMELTE: Tudod, hogy fél a sötétben.

EDVARD: Ebben az évszakban világosak az éjszakák, és

ha valakinek tiszta a lelkiismerete, nem kell félnie semmitől.

EMILIE: Meg tudnálak ölni.

EDVARD: Ártasz a gyermeknek az ilyen gondolatokkal.

EMILIE: A mi gyerekünk soha nem fog megszületni.

EDVARD: Gondold meg, mit beszélsz, Emilie. (Szünet) Egy olyan anya, aki a férje iránti beteges gyűlöletében el akarja pusztítani gyermekét. Mit csinál az ember egy ilyen anyával? (Szünet) Kórházba küldi, Emilie.

EMELIE: Nem tudsz megfélemlíteni.

EDVARD: Meg kell hogy félemlítselek. De nehéz szívvel teszem, mert mindenek ellenére szeretlek. (Feláll, odamegy Emilie-hez) Meg kell már végre értened, hogy engedelmességgel tartozol nekem, hogy meg kell adnod magad, hogy vállalnod kell hitvesi és anyai kötelességeidet. Nem vagy erős, Emilie, és a terhesség nagyon igénybe vesz. Berendezünk neked egy szobát a lehető legnagyobb kényelemmel, és mostantól kezdve ott fogsz tartózkodni. Henrietta és az anyám felváltva fognak vigyázni rád. A szabadságod a továbbiakban némiképp korlátozva lesz. Nagyon óvatosnak kell lennünk. (Szünet) Tudnod kell azt is, hogy ha lázadni próbálsz, akár a legcsekélyebb mértékben is, vagy kapcsolatba próbálsz kerülni a külvilággal, az

a gyermekeiden bosszulja meg magát. Sápadt vagy a haragtól és gyűlölettől, Emilie. Azt ajánlom neked, hogy legyél nyugodt és bátor. Mind ez idáig művi világban éltél, hamis érzések hálójában. Meg kell tanítanom neked és a gyermekeidnek, hogyan éljetek a valóságban. Nem az én hibám, hogy a valóság pokol. Ebben a világban, Emilie, és ebben a valóságban kínozták és ölték meg Jézus Krisztust. (Szünet) A felelőtlenségeddel kényszerítesz arra, hogy én vállaljam a felelősséget, és nemcsak a gyerekeidért, hanem érted is. Ez nekem nagyon nehéz, és iszonyatosan magányosnak érzem magam.

EMILIE (elfojt egy sikolyt)

EDVARD (gyengéden): Egyszerű ember vagyok, és nagy hibáim vannak, de hatalmas a tisztem. A hivatal mindig nagyobb, mint a hivatalnok, aki benne ül. A hivatalának élő ember a hivatal rabszolgája. Nincs joga a saját, külön véleményhez. Az embertársaiért él, csakis az alávetettségben létezik. Tulajdon szolgasága a szabadsága. Szeretlek, Ernilie, jobban szeretlek mindenki másnál ezen a világon, Isten a tanúm rá. De az őrült és veszélyes kitörési kísérleteiddel és a válás örökös emlegetésével a hivatalomat fenyegeted. Minden próbálkozásodat el kell fojtanom, Emilie. Meg kell tanulnod, hogyan kell alázatosan meghajolni az előtt a hatalom előtt, melyet mindketten szolgálunk.

EMILIE (sikolt)

EDVARD (szájon vágja)

EMILIE: Megátkozlak. Megátkozom a gyerekedet, akit magamban hordok. A tulajdon kezemmel fogom kitépni magamból, és szétzúzom, ahogy a mérges kígyót szokás. Minden órában, minden percben a halálodat fogom kívánni, és valami olyan gyötrelmet fogok kitalálni neked, amelynek az iszonyatossága felülmúl minden emberi elképzelést.

EDVARD: Most a Siralom völgyén megyünk át, Emilie. A Siralom völgyében járunk, és bővizű forrásokat fakasztunk benne.

Démonok

1

Egy forró szeptemberi nap társzekér hajt be a püspöki rezidencia udvarára. A kocsis mellett a bakon Isak Jacobi ül kalappal a fején, télikabátban. Az üres rakfelületen két fiatal legény fekszik. Kimelegedtek a nagy hőségben, és sört isznak. A zsidó szól a kocsisnak, hogy várjanak, aztán bemegy a házba, és megkopogtatja a külső ajtót. Henrietta kisasszony dugja ki a fejét. Undorodva néz a látogatóra.

HENRIETTA: Jó napot, Jacobi úr.

ISAK: JÓ napot, Vergérus kisasszony. Remélem, hogy nem...

HENRIETTA: Miről van szó?

ISAK: Érdeklődöm, hogy a nagytiszteletű püspök úr nem...

HENRIETTA: A püspök úr prédikációt ír, és nem lehet zavarni.

ISAK: Akkor talán ha beszélhetnék a nagytiszteletű asszonnyal.

HENRIETTA: A nagytiszteletű asszony gyengélkedik, és lepihent a szobájában.

ISAK: ÉS nem lehet zavarni?

HENRIETTA: Anyám nincs itthon, én pedig nem érek rá.

ISAK: Nem vagyok biztos abban, hogy...

HENRIETTA: Sajnálom, Jacobi úr.

ISAK: Meglehet, hogy a nagytiszteletű úr megharagszik, ha nem adhatom neki elő a...

HENRIETTA: Miről van szó?

ISAK: Néhány hónappal ezelőtt a nagytiszteletű úr üzleti ajánlatot tett nekem.

HENRIETTA: Igazán? Nem emlékszem rá.

ISAK: Az természetes, Vergérus kisasszony. A nagytiszteletű úr bizonyára megkíméli legközelebbi hozzátartozóit a köznapi gondoktól.

HENRIETTA: Miféle gondjai lehetnek a bátyámnak, melyek önre tartozhatnának, Jacobi úr?

ISAK: Ó, Vergérus kisasszony, ne kényszerítsen arra, hogy közönséges legyek.

HENRIETTA: Maga egy kellemetlen ember, Jacobi úr, és ráadásul rágalmaz, és sértő hangnemben beszél. Nekem sem időm, sem kedvem nincs arra, hogy itt beszélgessek magával. Azt hiszem, eleget mondtam. Isten vele, Jacobi úr.

ISAK: Pénzzavar.

HENRIETTA: Tessék?

ISAK: Kedves bátyja, a nagytiszteletű püspök úr, pénzzavarba került. Beléphetek?

HENRIETTA (kicsit kijjebb nyitja az ajtót)

ISAK (belép): Köszönöm, nagyon kedves. Engedje meg, hogy gratuláljak a ruhájához, Vergérus kisasszony. Nem valami olcsó anyagból készült. Bizonyára Párizsból hozatta.

HENRIETTA: Miféle ügyei vannak magának a bátyámmal, Jacobi úr?

ISAK: Leülhetek?

HENRIETTA: Üljön le. Nem, ne oda. Oda.

ISAK: Valami különös módon, nem tudom, miért, de nagyra becsülöm a kegyed őszinteségét.

HENRIETTA: Én viszont semmire sem becsülöm a maga hízelkedését, Jacobi úr. Miféle ügyei vannak tehát a bátyámmal?

ISAK: Semmiféle ügyeim nincsenek, ha jól tudom.

HENRIETTA: Most már elegem van a titokzatoskodásából. Mondja meg mit akar, és aztán tűnjön el.

ISAK: Előbb beszélnem kell a nagytiszteletű úrral.

HENRIETTA: Nekem megtiltotta, hogy zavarjam.

ISAK: Ha volna olyan kedves, és megmutatná az utat, magam bátorkodnám zavarni. (Mosolyog, suttog) Pénzről van szó, Vergérus kisasszony. Rengeteg pénzről.

HENRIETTA: A bátyám tartozik magának?

ISAK: Ellenkezőleg, gyermekem! Éppen ellenkezőleg. Elmondom kegyednek, miről van szó, Vergérus kisasszony. Novemberben a nagytiszteletű úr pénzt akart tőlem kölcsönkérni. Sajnos, a zsidónak azonban vannak bizonyos elvei, például az, hogy papoknak soha nem ad kölcsönt. Kockázatos volna, hogy úgy mondjam, hosszú távon. Akkor a nagytiszteletű úr mást ajánlott. Eladásra kínált egy finom, faragott ládát és egy nagyon szép szekrényt, méltányos áron. Nem fogadtam el az ajánlatát.

HENRIETTA: Aha, értem. Nem fogadta el az ajánlatot.

ISAK: Eléggé ostoba voltam, de most már bánom. Semmit se szeretnék jobban, mint hogy megvehessem ezeket a bútorokat. Szinte bármilyen árat megadnék értük. (Suttog) Szinte bármilyet.

HENRIETTA (hosszú szünet után): Szólok a bátyámnak.

Henrietta eltávozik. Isak Jacobi felugrik a székről, és nyikorgó kalocsnijában gyorsan végiglopózik jó néhány szobán, kijut a hosszú, köves folyosóra, sorra próbálja az ajtókat, megtalálja az egyetlen bezártat, és a kabátzsebéből előhúz egy különös formájú kulcsokból álló kulcsköteget. Valahol távol a házban most felhangzik a püspök hangja. „De hiszen megtiltottam, hogy zavarj." Henrietta mormol valamit, és a püspök válaszol: „Hát igen, persze, csimpaszkodik az emberbe, akár a kullancs." Isak belepróbálja az egyik kulcsot a zárba, az ajtó szinte azonnal kinyílik. Ott áll Amanda, Fanny és Alexander, és rémülten bámulnak Isakra, aki most már nagyon siet.

ISAK: Maradjatok itt. Pár perc múlva értetek jövök. Vegyétek le a cipőtöket.

Becsukja az ajtót, és visszarohan a szobákon át az előszobában álló székéhez. A püspök komor tekintettel méregeti. A háta mögött feltűnik Henrietta kisasszony.

ISAK: Bocsásson meg. Az öregemberek sajnálatos nyavalyája. Bocsásson meg. Jó napot, nagytiszteletű úr. EDVARD: Meg akarja venni a ládát és a szekrényt?

ISAK: Igen, pontosan erről van szó.

EDVARD: ÉS mennyit fizet?

ISAK (előhúz egy szerződést): Itt áll ezen a papíron.

EDVARD (olvas): Látom, alaposan megbánta.

ISAK: Lehet, hogy komoly vevőm van rá.

EDVARD: Ez az összeg nagyon kevés.

ISAK: Akkor nagyon sajnálom. (Indulni készül) Isten önnel, nagytiszteletű úr, Isten vele, Vergérus kisasszony.

EDVARD: Ezek a bútorok legalább kétszer ennyit érnek.

ISAK: Efelől semmi kétség, nagytiszteletű úr. Csak az a baj, hogy egy szegény, vidéki régiségkereskedő nem tudja megadni a megfelelő összeget.

EDVARD: Be vagyok csapva.

ISAK: Nagytiszteletű urat semmi sem gátolja abban, hogy nemet mondjon, és akkor nem lesz becsapva. Megköszönöm, hogy fogadni méltóztatott, és már megyek is. Remélem, nem tartottam föl nagyon sokáig.

EDVARD: Van magánál pénz?

ISAK: Pénz? Ja a pénz – a vételár. Természetesen, nagytiszteletű úr! Az az összeg, ami a papíron áll, itt van a belső zsebemben. Íme, a nagy címletek.

EDVARD: Adja ide a pénzt, Jacobi úr.

ISAK: Természetesen. Azonnal. Ha a nagytiszteletű úr aláírja a becses nevét a szerződésen, ugyebár. (Átadja a pénzt)

EDVARD: Meglesz, Jacobi úr. Meglesz.

A püspök az írást olvasva távozik. Az ajtó becsukódik mögötte.

ISAK: Megengedi, tisztelt Vergérus kisasszony, hogy mindjárt munkához is lássunk? Szólhatok az embereimnek, hogy jöjjenek be, és vigyék ki a bútorokat? HENRIETTA (vállat von): Felőlem.

Isak az ablakhoz siet, és kikiabál az embereknek, akik rögtön engedelmeskednek a hívásnak. Henrietta néhány pillanatig mutatóujját az ajkára nyomva áll, és nézi a hajlongó Isakot.

HENRIETTA: Ha megbocsátja, most távozom.

ISAK: Hiányolni fogom, Vergérus kisasszony.

HENRIETTA: Merem remélni, hogy mást nem visz el, csak ami megilleti.

ISAK (mosolyog): A gyanú visszahullik arra, aki gyanúsít.

Henrietta válaszolni akar, de uralkodik magán, és kivonul a szobából, átvág az ebédlőn és a szalonon, és hirtelen eltűnik. Isak Jacobi kirohan a köves folyosóra, felrántja a gyerekszoba ajtaját, és int a gyerekeknek, hogy siessenek. A három gyerek cipővel a kézben feltápászkodik a földről, és tanácstalanul néz rá.

ISAK (suttog): Siessetek. Most gyorsnak kell lenni.

Megfogja Amanda kezét, és húzza a lányt maga után. A két kisebb követi őket. Most a püspöki ház nagytermében állnak. Isak felnyit egy hatalmas faládát, és suttogva szól a gyerekeknek, hogy ugorjanak bele. Abban a pillanatban kinyílik az ajtó, és belép a püspök. Isak becsukja a ládát, a gyerekek biztos helyen vannak.

ISAK: Úgy látom, a nagytiszteletű úr meg akar bizonyosodni arról, hogy nem viszek el semmi mást, csak ami megillet. (Kinyitja a láda fedelét) Tessék.

EDVARD: Ugyan, hagyja. Csak vissza akarom adni az aláírt adásvételi szerződést.

Isak visszacsukja a láda fedelét, és ráül. A három férfi közben elkezdi kifelé vonszolni a szekrényt, miután leakasztották róla az ajtókat, és leemelték a felső részét. A püspök beburkolja lábát a köntösével, és leül Isak mellé. Nyájasan mosolyog. Isak Jacobi visszamosolyog rá.

EDVARD: Mit szól ott ahhoz a festményhez?
ISAK: Eredeti van Meertens, ha jól látom.
EDVARD: Nem érdekelné magát?
ISAK: Rendkívül szép munka. Sajnos nem vagyok műkereskedő.
EDVARD: Ha jó áron adnám?
ISAK: Az anyagi lehetőségeim pillanatnyilag kissé kimerültek. Hogy van a nagytiszteletű asszony?
EDVARD: Köszönöm szíves érdeklődését. A feleségem gyengélkedik. Rosszul viseli a hirtelen jött hőséget.
ISAK: Nem adhatnám át neki személyesen a...
EDVARD: Sajnos nem.
ISAK: Értem. Itt van nálam egy levél idősebb Ekdahlné asszonytól a nagytiszteletű asszony számára.
EDVARD: Majd én átadom.
ISAK: Nagyon kedves.
EDVARD: Átkozott büdös zsidó. (Galléron ragadja Isa-kot) Te nyomorult, átkozott, undorító, büdös zsidó. Azt képzelted, hogy becsaphatsz engem? Ezt még százszor is megbánod, te rohadt, kampós orrú féreg.

Nagy erővel fölemeli Isak Jacobit a ládáról, és a földre taszítja. Azután feláll, és felnyitja a fedőlapot. Belebámul a ládába. Üres. Kirohan az emberek után, hogy megállítsa őket. Az ajtóitól megfosztott szekrény üresen tátong. Isak Jacobi a földön ül, és az esés közben összetört szemüvegét igazgatja. Az egyik szomszédos szoba ajtaja kinyílik, és Blenda asszony jelenik meg. Messze bent, a lemenő nap erős fényében ül elterpeszkedve párnái közt az idomtalan Elsa Bergius.

ELSA BERGIUS (rikoltozva): Mit történt? Mi történt? Mi történt?
BLENDA: Mi történt?
EDVARD (dühöngve): Ez a disznó el akarja lopni a gyerekeimet.
HENRIETTA: Az nem lehetséges. Nálam van a gyerekszoba kulcsa.

A püspök feltépi a gyerekszoba ajtaját. Amanda, Fanny és Alexander összekuporodva fekszik a földön, mintha aludnának. Arcuk sápadtan világít az alkonyi fényben. A püspök föléjük hajol, talán meghaltak. Felemeli kezét, hogy megérintse Alexander homlokát.

EMILIE: Ne nyúlj hozzájuk!

Emilie hátul, a lépcsőnél áll az előrehaladott terhességtől elnehezült testtel, izzadtan, ápolatlanul, pecsétes hálóköntösben. Haja kócosan lóg beesett arca körül, ajka össze van harapdálva és véres, de tekintete nyugodt és hideg, öregedő Ophelia, aki szerencsétlenségére nem ment virágot szedni a patakhoz.

EMILIA: Ha hozzájuk érsz, megöllek.

Isak Jacobi eközben föláll. Leporolja fekete kabátját, kezével békítő mozdulatokat tesz. A három férfi kiviszi a szekrényt. A püspök egymáshoz nyomja és ökölbe szorítja két kezét, majd bemegy a dolgozószobájába, és becsukja az ajtót. Blenda etetni kezdi a nyöszörgő Elsa Bergiust. Henrietta Vergérus a láda fedelét nézi. A láda továbbra is üres. Henrietta leereszkedik egy székre, karját a háttámlának veti, és gonosz tekintettel méregeti Emilie-t. Az öreg zsidó szórakozottan mosolyog, de kicsit fáradtnak látszik. Odabotorkál Emilie-hez, a falnak támaszkodik, és törött szemüvegét igazgatja. A három férfi most a ládát viszi ki. A láda nehéz.

2

A férfiak behozzák a ládát az üzlethelyiség mögötti sötét, rendetlen szobába, azután elmennek. Isak Jacobi lehúzza a szakadozott rolettákat, bezárja a külső ajtót, és kinyitja a ládát. A gyerekek sorban előbújnak belőle, piszkosak, törődöttek, de épségben vannak. Isak a szája elé teszi az ujját, és int nekik, hogy jöjjenek utána egy csigalépcsőn, amely a legkülönfélébb tárgyakkal zsúfolásig megtöltött lakás felső szintjére vezet.

A lépcső egy szűk előszobában végződik, amelyből egy öreg bútorokkal telerakott sötét és lepusztult ebédlő nyílik. Az asztal meg van terítve, a karos gyertyatartókban égnek a gyertyák. Egy húszévesforma, sápadt arcú és szelíd tekintetű fiatalember fogadja őket néma fejbólintással.

ISAK: Aron, az unokaöcsém.

Aron udvariasan meghajol, kisiet a konyhába, és behoz egy nagy tál gőzölgő húslevest. Mindnyájan leülnek az asztalhoz, Isak Jacobi kenyeret oszt, és kitálalja a levest. Senki nem töri meg a csöndet. Egy nyári légy zümmög a piszkos ablaküvegen. Valahonnan, nagyon távolról, férfihang hallatszik, amint egy monoton dallamú, szokatlan hangváltásokkal tagolt dalt dúdol.

ALEXANDER: Visszavihet minket innen a püspök?

ISAK (fejét rázza): Néhány nap múlva tárgyalni fog a nagybátyáitokkal. Pillanatnyilag nem fenyeget titeket semmi veszély.

FANNY: Anyával szeretnék lenni.

ISAK (megsimogatja Fanny fejét): Türelem, Ekdahl kisasszony. Türelem.

AMANDA: Meddig maradunk?

ISAK: Aligha túlságosan sokáig.

ALEXANDER: Aludni szeretnék.

ISAK: A vendégeink fáradtak, Aron! Kitakarítottad a szobát, és megágyaztál? Rendesen kiszellőztettél? Nem felejtetted el a virágokat?

ARON: Mindent megcsináltam, amit bácsikám parancsolt.

Felállnak az asztaltól, és elindulnak egy hosszú, sötét folyosón, amely mintha a ház belsejébe nyúlna be.

ISAK: Ismael evett már?

ARON: Háromkor megkapta az ebédjét.

ISAK: E mögött az ajtó mögött lakik a másik unokaöcsém, Ismael. Beteg. Ezért van bezárva. Ennek az ajtónak ezért kell mindig zárva lennie. Ezt ne felejtsd el, Alexander. Ne felejtsétek el, Fanny és Amanda.

A gyerekek némán és leverten bólintanak. Isak megpaskolja Amanda arcát, és komoly arccal bólogat.

ISAK: Néha énekel. Még éjszaka is. Nem kell vele törődni. Majd megszokjátok.

Int nekik, és folytatják útjukat a hosszú folyosón, amely végül egy nagy szobába torkollik, ahol nincsenek bútorok, csak két sorba rakva vagy egy tucat szék áll egy kopott perzsaszőnyegen. A rövidebb falat teljes szélességben egy marionettszínpad foglalja el. A színpadon és a falakon is mindenütt tarka ruhás bábuk csüngenek. Titokzatos fehér arccal és sötét, merev tekintettel néznek a belépő emberekre. A félig lehúzott rolettákon beszűrődő gyenge nappali fényben a bábtestek és – végtagok, a bábarcok és – mozdulatok valamiféle ellenállhatatlan és parancsoló erőt sugároznak.

ISAK: Aron bábszínháza. Ha szépen megkéritek, valamelyik este biztosan tart majd nektek egy előadást.

Átvágnak egy vörös szalonon, ahol minden vörös színű: a tapéta, a szőnyeg, a kanapék, a fotelok és a szőnyegek. A stukkós mennyezet közepén tüllbe burkolt, terjedelmes üvegcsillár lóg. A szalonból kínai szobácska nyílik, falait rizspapírból készült tapéta borítja, lakkozott, fekete bútorok és kis szobrocskák állnak benne. Minden kopott, poros és kifakult. Mintha minden haldokolna.

Aron kinyit egy feketére festett tapétaajtót, és belépnek egy széles deszkákkal padlózott kis szobába, melynek magas ablaka egy őszies fára néz. Három keskeny ágy van benne fehéren duzzadó ágyneművel megvetve, a tapéta világos színű és mintás, az ablakon csipkefüggöny lóg, a falakat pedig rengeteg kis méretű kép díszíti. A sarokban, egy roskatag spanyolfal mögött mosdóállvány rejtőzik. Három fehér szék és egy rozoga asztal egészíti még ki a bútorzatot. Az asztalt egy méltóságteljes petróleumlámpa őrzi, a padlót rongyszőnyegek borítják. Friss súrolás szagát érezni. Az ablak tárva-nyitva áll, és egy kis szekrényen egy tál almákkal van megrakva, jó illatukkal betöltik a szobát.

ISAK: Most egy darabig ez lesz az otthonotok. Remélem, jól fogjátok érezni magatokat. Éjszakára zárjátok belülről magatokra az ajtót, és ne nyissátok ki senkinek. Most menjetek, és feküdjetek le. Aron segít bezárni az ablakot. Ha szükségetek van valamire, szóljatok bele ebbe a csőbe. Először suttogva, azután rendes hangon. Nem érdemes kiabálni, akkor nem érteni, amit mondtok. Jó éjszakát, Amanda. Jó éjszakát, Fanny. Jó éjszakát, Alexander. Ne felejtsétek el az esti imátokat.

ALEXANDER: Ne menj el!

ISAK: Azt akarod, hogy maradjak egy kicsit?

ALEXANDER: Igen, szeretném.

ISAK: Akkor leülök itt erre a székre.

ARON: Megyek, benézek Ismaelhez. Jó éjszakát.

GYEREKEK: Jó éjszakát...

ARON: Aron. Aron a nevem. Az öcsémet Ismaelnek hívják. A szüleink meghaltak, amikor gyerekek voltunk.

Udvariasan mosolyog, és hangtalanul távozik. A gyerekek leülnek az egyik ágyra. Úgy gubbasztanak ott, mint három csapzott és fáradt kismadár, melyek nem találják éjjeli szállásukat. Isak hosszan nézi őket.

ISAK: No? Fanny és Amanda dugja talán össze a fejét, és sugdos titkokat egymásnak, mert Alexander fiú? Vagy Alexander és Fanny játszik együtt, és úgy érzik, hogy Amandát csak a tánc érdekli? Vagy egyszerűen arról volna szó, hogy Alexander és Amanda szemében Fanny még mindig kisgyerek? Hogy van ez most?

ALEXANDER: Összetartunk. Mind a hárman.

ISAK: Ez igen.

FANNY: Amanda balettiskolába fog járni.

AMANDA: Mostohaapánk meg akarja tiltani, hogy táncoljak.

ALEXANDER: Azt nem teheti meg, mivel nagyanya már eldöntötte, hogy Amanda táncolni fog.

FANNY: Ha nagyanya eldönt valamit, az el van döntve.

ALEXANDER: Néha persze unalmas, hogy örökké a tánccal foglalkozik, de sajnáljuk azt is, hogy mindenképpen el akar utazni. Amióta apa meghalt...

ISAK (szünet után): ...azóta mi van?

ALEXANDER: ...semmi.

AMANDA: A felnőttekben nem lehet megbízni.

FANNY: Nem normálisak.

AMANDA: Anya is bizonyára megbolondult.

A gyerekek hirtelen elhallgatnak. Fáradtak, bizonytalanok és lehangoltak. Isak nem akarja megzavarni a csendet. Rágyújt a pipájára, és rongyos kabátzsebéből előhúz egy vastag kis könyvet. A könyv lapjai nagyon vékonyak, és idegen írással, sűrűn vannak nyomtatva.

ALEXANDER (udvariasan): Milyen könyv az?

ISAK (felnéz): Ebben a könyvben történetek, gondolatok, bölcs mondások és imák vannak. Héberül van írva.

FANNY: Isak bácsi érti azt a nyelvet?

ISAK (bólint): Olvassak belőle nektek valamit?

ALEXANDER: Isak bácsi!

ISAK: Tessék.

ALEXANDER: Egészen biztos, hogy a nagytiszteletű úr nem vihet el minket?

ISAK: Nyugodt lehetsz, Alexander.

FANNY: Akkor most olvass!

ISAK: Kicsit talán akadozó lesz, mivel fordítanom kell. (Lapozgat, torkát köszörüli, olvasni kezd) Végtelen hosszú országúton vándorolsz, sokadmagaddal. Nagy lovas kocsik dübörögnek el melletted, és az út szélére vagy a mély árokba szorítják az embereket és az állat-seregletet. Az út köves síkságon halad, ahol semmi se nő. A nap perzselő sugarai elől reggeltől estig sehol sem találsz enyhülést vagy árnyas menedéket. Kellemetlen szél fúj, amely az emberek, a kocsik és az állatok segítségével hatalmas porfelhőt kavar, és a por belepi a szád, a szemed és a torkod. Megfoghatatlan nyugtalanság hajt előre, és kínzó szomjúság gyötör. Néha megkérdezed magadtól vagy valamelyik útitársadtól, hogy mi a vándorlásotok célja, de a válasz mindig tétova és bizonytalan. (Szünet) Hirtelen egy erdőben találod magad. Alkonyodik, és csend van, talán hallasz egy-egy álmos madárfüttyöt, talán hallod az alkonyi szél susogását a magas fák lombjai közt. Ámulva nézel körül, nem szűnik benned a nyugtalanság és a gyanakvás. Egyedül vagy. Egyedül vagy, és nem hallasz semmit, mivel füledet betömte az út pora. Nem látsz semmit,

mivel szemed gyulladt a könyörtelen napfénytől. A szád és a torkod kiszáradt a hosszú vándorúton, az átkok és a kemény szavak összezárva tartják sebes ajkaid. (Szünet) Ezért nem hallod meg a víz csobogását, ezért nem látod meg a fényt a szürkületben. Vakon állsz a forrás peremén, és nem tudod, hogy ott van. Úgy jársz-kelsz a víztükrök között, mint az alvajáró. Vak tájékozódásod bámulatra méltó, és hamarosan kiérsz a lármás országútra, a perzselő, árnyéktalan fénybe, a nyüszítő állatok, a robogó kocsik és a megkeseredett emberek közé. Csodálkozva mondod magadnak: Itt, az országúton, biztonságban érzem magam. Az erdőben egyedül voltam, az erdő ijesztő volt és magányos. (Szünet) De az este az erdő alkonyi tükrében fürészti tiszta szemét. A víz fáradhatatlanul csobog, erdők során csörgedezik át, patakok, folyók, mély tavak lesznek belőle. »Honnan jön hát mindez a víz?« – kérdezte az ifjú. »Egy magas hegyről –felelte az öreg. »Egy olyan hegyről, melynek csúcsát hatalmas felhő borítja.« »Miféle felhő az?« – kérdezte az ifjú. Az öreg így válaszolt: »Minden emberben vannak remények, félelmek, vágyak, minden ember kiadja magából a kétségbeesést, ki egy meghatározott istenhez fohászkodik, ki pedig az ürességbe kiált. Mindez a kétségbeesés, mindez a remény, mindez a megváltás utáni vágy, mindez a fohász összegyülemlik ezer és ezer év alatt, mindezek a könnyek és áldozatok és vágyak egybegyűlnek, és mérhetetlen felhővé tömörülnek egy magas hegy körül. A felhő szüntelen esővel öntözi a hegyet. Így keletkeznek a patakok, a csermelyek és a folyók, így keletkeznek a mély források, melyek vizével szomjadat olthatod, melyekben megmoshatod az arcod és hűsítheted sebes lábad. Minden ember hall egyszer a forrásokról, a hegyről és a felhőről, de a legtöbben ott maradnak a poros országúton, mert félnek, hogy nem jutnak el valamilyen ismeretlen célig, mielőtt bealkonyul.«"

3

Néhány nappal később diplomáciai tárgyalások kezdődnek a püspök és Emilie volt sógorai között. A helyszín a püspöki rezidencia könyvtára. Edvard Vergérus reverendában van, nyakában aranykereszt. A két testvér zsakettet visel. Az asztalra száraz sherry és aprósütemény van kikészítve. Az őszi napfény utat tör magának a poros félhomályban, és viaszsápadtra színezi a férfiak arcát.

EDVARD: Talán le is ülhetnénk. Kedves Carl bátyámnak hadd ajánljam föl ezt a fotelt, Gustav Adolfnak pedig, azt hiszem, a dívány a legkényelmesebb. Tölthetek az uraknak még egy korty sherryt? Ha nem, nem. Ez pedig itt mandulás kifli, a húgom specialitása. Ezt sem. Én ide ülök, az öreg karosszékembe. Régi darab, még akkor vettem, amikor Dalarna déli részén, Amsberg-ben voltam segédlelkész.

A püspök befejezi mondókáját. A látogatók hallgatnak. Porszemek kavarognak a napfény csíkjában. Kövér, fekete macska vonul végig méltóságteljesen a szőnyegen, farka kígyószerűen fölfelé kunkorodik. Az urak a macskát nézik.

EDVARD: Azt akarom, hogy a gyerekek jöjjenek vissza. A város kicsi. A pletyka gyorsan terjed.

Ismét csend van. A két testvér egymásra néz. Amikor Carl Ekdahl beszélni kezd, rendkívül megfontoltan adja elő mondandóját. Gustav Adolf egyetértő, gyors bólintásokkal kíséri bátyja beszédét. A fekete macska közben felugrik a könyvtárasztalra, és leheveredik egy napsütötte foltra. Fülét előrefordítja, farkát lassan mozgatja, és sárga szemét tágra nyitva figyelmesen követi a fejleményeket. Közben erőteljesen dorombol.

CARL: Attól tartok, hogy kedves urambátyám félreérti látogatásunk indítékát. Azért jöttünk, hogy a családunk és a magunk nevében rábírjuk kedves bátyánkat arra, hogy bocsássa szabadon Emilie-t és a gyermekeket. Nem állíthatjuk, hogy pontos tudomásunk volna arról, ami történt. Csak azt tudjuk, hogy a mi szeretett Emilie-nk boldogtalan, és hogy a gyerekeknek rossz dolguk van a püspöki házban.

GUSTAV ADOLF: A család természetesen tisztában van vele, hogy a válás fölöttébb kínosan érintheti az egyház magas rangú szolgáját, és az esetleges súlyos veszteségért a megfelelő módon készséggel kárpótlást nyújtunk. Az anyámmal folytatott előzetes megbeszélésem alapján ezennel késznek nyilvánítjuk magunkat arra, hogy egy tekintélyes összeget bocsássunk kedves bátyám rendelkezésére. Ezt az összeget nagyra becsült Edvard bátyám természetesen jótékony célra is felhasználhatja, alapítvány létrehozására vagy bármi hasonlóra, ami a szívéhez közel áll. Teljes mértékben egyetértünk azzal, hogy mindent a legnagyobb diszkrécióval intézzünk. Anyám hajlandó Emilie-vel együtt Olaszországba utazni, és ott vele legalább egy évet eltölteni.

EDVARD: Hadd mondjam meg először is, hogy őszintén méltányolom azt a megbecsülést és nagylelkűséget, melyet ebben a nehéz időszakban az Ekdahl család irányomban tanúsít. Egyszersmind azonban, bármilyen fájdalmas is, szükségesnek tartom, hogy világosan beszéljek. A gyerekek elszöktek otthonukból. Feltételek nélkül és haladéktalanul vissza kell térniük törvényes szüleikhez. Minden késedelem elmondhatatlan szenvedést okoz valamennyiünknek, de kiváltképp az édesanyjuknak. Ha a gyermekek visszatérnek, kész vagyok meghallgatni az Ekdahl család esetleges javaslatait. A további időpazarlás és a további félreértések elkerülése végett azonban már most szeretném hangsúlyozni, hogy válásról semmilyen körülmények között nem tárgyalok.

CARL: Hálás vagyok nagyra becsült Edvard bátyámnak, hogy ilyen pontosan és egyértelműen fejezte ki magát. Ugyanakkor azonban kénytelen vagyok tudomására hozni, hogy a gyerekek soha nem fognak visszatérni a püspöki rezidenciára, mert nem tehetjük ki őket olyan megpróbáltatásoknak, amilyenekben itt korábban részük volt. Talán nem árt, ha hozzáteszem, hogy ebben a kérdésben az Ekdahl család tagjainak véleménye tökéletesen azonos. Ez a kérdés tehát nem tárgyalható. A három gyermek a mi családunkban született, és felelősnek tartjuk magunkat fejlődésükért és életük megfelelő alakulásáért. EDVARD: Fájlalom, hogy az Ekdahl család akarja diktálni a feltételeket. Kivált, ha arra gondolok, hogy mostohaapai minőségemben a törvény is mellettem áll. Mint az egyház hivatalnoka pedig morális fölényben vagyok.

GUSTAV ADOLF (nevet): De a gyerekek nálunk vannak, kedves bátyám.

EDVARD: örömmel látom, hogy urambátyám még az ilyen kínos helyzetben is derülni tud. Úgy látszik, a jogi és rendőri eljárás mégiscsak elkerülhetetlen.

GUSTAV ADOLF: Ugyan már, kedves Edvard! Beszaribb alak vagy te annál, mintsem hogy kitedd magad annak a szégyennek, hogy kifütyüljenek a gyülekezetedben a fogatlan vénasszonyok. Lehet, hogy az erkölcs és a jog a te oldaladon áll, öreg fiú. De ne hagyd ki a számításból, hogy én a rossz erkölccsel állok szövetségben, és még ha sikerül is a törvényszéken dűlőre vinned az ügyed, addigra már mi, a rossz erkölcs képviselői, annyi elképesztő mendemondát terjesztünk el rólad és az életmódodról és a házadról és a húgodról és a szolgálóidról és az értelmi képességeidről és a szexuális kicsapongásaidról és a parókádról és a képmutatásodról és a hipochondriádról és a becstelenségeidről, hogy életed hátralevő részében kénytelen leszel pogányok és eszkimók között végezni a munkádat. Ezt nem azért mondom, hogy ijesztgesselek, kedves bátyám, hanem csak azért, hogy játsszunk nyílt lapokkal. Mutasd meg, hogy elő tudod venni a józan eszedet, ha van egyáltalán.

EDVARD: Bátyámuram bohóctréfái mulatságosak, és nevetni is hajlandó volnék rajtuk, ha nem volna ebben a fecsegésben valami olyasmi is, amit valóságos és tényleges fenyegetésnek kell neveznem.

GUSTAV ADOLF: Mondok én neked valamit, nagytiszteletű barátom, amivel, úgy látszik, nem vagy egészen tisztában: átlátok rajtad. Ritka nagy gazember vagy.

CARL: Fogd már be a szád, kedves Gusten, és gondolj a vérnyomásodra. (A püspökhöz) Bocsánatot kell kérnem tőled, kedves Edvard. Még ha eltérő álláspontón vagyunk is ebben a jelenleg megoldhatatlannak látszó konfliktusban, művelt emberekhez méltó módon kell viselkednünk. Teljességgel elhatárolom magam az öcsém szavaitól és viselkedésétől, és biztosíthatlak, hogy kizárólag önmagát képviseli, és véleménye semmiképpen nem nevezhető a család közös álláspontjának.

A püspök némán meghajtja magát a professzor előtt, aztán hátradől karosszékében, és hosszú, vékony keze hosszú, csontos ujjaival a karfán dobol, miközben kék szemével merőn néz egy pontot Gustav Adolf bal füle mögött. Szája sarkában halvány mosoly dereng.

EDVARD: Hát igen. (Szünet) Igen.

GUSTAV ADOLF (erőt vesz magán): Bocsáss meg, kedves bátyámuram. Ezer bocsánat. Faragatlan fráter vagyok, legalábbis a feleségem szerint. Képtelen vagyok meglátni az emberek belső tulajdonságait. Túl sokat iszom. Zavarban vagyok. Bocsánatot kérek.

EDVARD: Ne is beszéljünk róla többet. Voltaképpen még becsülöm is egy őszinte ember őszinte véleményét, még ha kissé – goromba is. (Mosolyog) Tölthetek egy pohár sherryt, kedves bátyám? Kezeskedem érte, hogy jófajta.

GUSTAV ADOLF (megszégyenülten): Köszönöm, igen.

Köszönöm. (Iszik) Igazán szomorú vagyok. Annyira szeretem ezt az ostoba Emilie-t, ezt az ostoba kis színésznőt. Szeretjük, az egész család szereti. És aztán meghalt Oscar bátyánk. Nem vigyáztunk Emilie-re eléggé. Okkal hibáztathatjuk magunkat. Átkozottul lusták vagyunk, és csak magunkkal törődünk. Ma reggel is azt mondtam Almának: ha nem lettünk volna ilyen átkozottul lusták, és nemcsak magunkkal törődünk, akkor ez soha nem...

Félbeszakítja magát, és az ajkába harap. Carl figyelmeztetően int neki. A püspök úgy tesz, mintha nem figyelne oda. A magas mennyezet alatt terjed a homály, a nap már nem tűz be a szobába, a könyvekkel megrakott polcok lassan belevesznek a háttérbe. A fekete macska dorombol.

CARL: Nem hiszem, hogy a jelen körülmények között megegyezésre tudunk jutni. Tekintsük ezt a többé-kevésbé bizalmas és őszinte beszélgetést óvatos puhatolózásnak.

EDVARD: Sajnos nem osztom nagyra becsült bátyámuram óvatos optimizmusát. Úgy látom, hogy a tárgyalás közöttünk megszakad, és ezért kénytelen vagyok még pontosabban meghatározni az álláspontomat. A gyerekeknek tizenkét órán belül vissza kell térniük az otthonukba. Ellenkező esetben nem tehetek mást – bár ellenkezik a természetemmel és az elveimmel –, mint hogy jelentem az ügyet a rendőrségnek és az államügyésznek.

CARL: Ha a gyerekek visszatérnének, elképzelhető-e, hogy egy informális beszélgetés keretében tisztázzuk az anya és a gyerekek jövőbeli kapcsolatát az unokatestvérekkel és a rokonokkal?

EDVARD: Én a szigorú szabályok és elvek híve vagyok, de ez a tény semmiképpen sem áll ellentétben azzal, hogy őszintén és szenvedélyesen szeretem a szabadságot. Ez keresztény hitem egyik alapköve.

CARL: Nagyra becsült bátyámuramnak ezt a kijelentését tehát felfoghatom közvetett ígéretnek arra nézve, hogy a közeljövőben megbeszélhetjük Emilie és a gyerekek mozgásszabadságának kényes kérdését?

EDVARD (fáradt mosollyal): Életünk töredezettsége túlnyomórészt azzal magyarázható, hogy szétszakadtak a kötelékek az olyan emberek között, akik becsülni és szeretni is tudnák egymást. Kegyetlen és érthetetlen rejtély.

GUSTAV ADOLF (mérgesen): Ki kényszeríthet engem, egy százkilós, szakállas, épelméjű felnőtt embert arra, hogy itt üljek ezen a nevetséges és kényelmetlen széken, és végighallgassam ezt a minden hájjal megkent képmutatót?! „Életünk töredezettsége!" Elmehetsz a jó büdös fenébe. Most fogd be a szád, Carl. Most fogd be a szád; amíg el nem mondom ennek a

kiállhatatlan lélekbuzerálónak, hogy milyen meglepetést tartogatunk számára. Most figyelj, most mondok neked valami érdekeset, Edvard Vergérus. Összevásároltam az adósleveleidet! Ezt nem tudtad, ugye? Pedig így van, barátom. Száztízezer korona tartozásod van. Tehát én diktálom a feltételeket. Most elsápadtál. Most aztán jól elfehéredett a szent ember! Ugye, Carl? (Nevet) Isten az atyám, még az orra is megnyúlt. Egészen különös fajta gazember vagy te, Edvard Vergérus, de az én foglalkozásom arra az egyre megtanított, hogy a szagukról is felismerem a gazembereket, még ha csuhát viselnek is. És azt is tudom, hogy kell a gazemberekkel elbánni! A saját módszereikkel. Ha a mi kis Emilie-nk nem válhat el tőle minél gyorsabban, akkor én őszentségét a legpogányabb csődbe juttatom.

Gustav Adolf Ekdahlnak most szünetet kell tartania. Kifulladt, és az erős felindulástól arca szinte lilásra színeződött. De közben jókedve van, és hangosan nevet. Most tehát elhallgat, és feszengve tapasztalja, hogy mély csönd lett. Carl magába roskadva ül a dívány sarkában, és ápolatlan körmeit nézegeti. A püspök arcán még nagyobb lett a mosoly, de mélykék tekintete az alkonyi sötétségbe mélyed. A macska föláll, és karmaival halk, reszelő hangot adva végigszánt egy könyvborítót.

CARL: Hülye!
GUSTAV ADOLF: Mi?
CARL: Azt mondtam, hülye. Vagyis hogy te vagy hülye.
GUSTAV ADOLF: ügy gondoltam, az a legbecsületesebb, ha megmondom neki, hogy nincs semmi esélye.
CARL: Néha szörnyen elegem van belőled, Gustav Adolf.
GUSTAV ADOLF: Igen? Hm. Megint valami butaságot csináltam?
CARL: Majd mindjárt meglátod.

A püspök lassan feleszmél, és a vendégei felé fordul. Hirtelen valahogy jóindulatúvá, szinte nyájassá válik a tekintete.

EDVARD: AZ imént a nyílt lapokkal való játék előnyeiről beszéltünk. Egy pillanat múlva szeretnék én is visszatérni ehhez a metaforához. Ekdahl úrnak csak annyit akarok mondani, hogy sajnálom. A világképe szegényes, az emberszemlélete egysíkú. Annak a túlságosan is elterjedt téveszmének a rabja, hogy az embert a szükségletei irányítják. Azt hiszi, hogy minden megvásárolható és eladható. Ekdahl úr országunk egyik nagy művésznőjének fia. Ennek ellenére alig vagy egyáltalán nem érti meg, hogy a szellemnek korlátlan hatalma van az anyag fölött. Szerencsétlen Caliban, aki durva kézzel forgatja otromba szerszámait. Sajnálom, és őszintén szánom. (Carlhoz) Neked pedig, nagyra becsült bátyámuram és barátom, köszönöm a tisztességes és minden szempontból tanulságos beszélgetést. Sajnálom, hogy nem tudtunk egyetérteni. Mindig is nagyra becsültem az Ekdahl családdal fennálló kapcsolataimat, és örültem a felém sugárzó melegségnek és jóindulatnak. Mindez már a múlté. (Szünet) Próbáld meg egyszer elmagyarázni az öcsédnek – bár azt hiszem, soha nem fogja megérteni –, hogy vannak igénytelen emberek is, akiket nem érdekel a pénz, akik megvetik az evilági javakat. Akik örömmel hagyják magukat megrágalmazni és befeketíteni, mert a Mindenható Isten előtt tiszta a lelkiismeretük. (Rövid szünet) És most térjünk vissza a kártyákhoz, melyekről Ekdahl úr oly

szellemesen nyilatkozott. Hadd rakjam most ki az utolsó lapomat. Bocsássanak meg egy pillanatra.

A püspök enyhén meghajtja magát a két testvér előtt, akik közben felállnak. Végigsiet a hatalmas szőnyegen, és eltűnik a sötétségben. A macska leugrik magas őrhelyéről, és dorombolva Carl lábához dörgölőzik.

GUSTAV ADOLF: Ez az ember maga az ördög. Láttál te már életedben még egy ilyen érzéketlen barmot?

CARL: Ha nem úgy viselkedtél volna, mint egy...

GUSTAV ADOLF: ...hülye. Elismerem. El vagyok keseredve. Bár nem is ez rá a jó szó. Átkozottul sajnálom.

CARL: Maradj csendben. Már jön. Most aztán fogd be a szád.

GUSTAV ADOLF: Esküszöm.

Egy függöny mögül előlép a püspök. Kézen fogva vezeti be Emilie-t. Emilie lágy anyagból készült, bő redőkben aláhulló ruhát visel, amely kiemeli szépségét. Gondosan fésült haja egyetlen fonatba van összefogva. Boldog mosollyal siet a két fivér elé, megöleli és megcsókolja őket, és könnyes szemmel szorítja meg a kezüket.

EMILIE: Édes, drága Gustav Adolf és drága Carl. Olyan kedves tőletek, hogy idejöttök és segítetek nekünk ebben a nehéz helyzetben. Edvard mindent elmondott, azt is, amiről beszélgettetek. Nem is tudom kifejezni, milyen hálás vagyok a gondoskodásotokért és a gyengédségetekért. Köszönöm, nagyon köszönöm. Sajnos mindent félreértettetek. Isak Jocobi teljesen a maga szakállára és teljesen önkényesen rabolta el a gyerekeket. Ez szörnyű és érthetetlen. Nagyon jó dolgunk van itt, és biztonságban vagyunk. Edvard igen jó hozzánk, és nagyon boldogok vagyunk. Igaz szívemből kérlek titeket, hogy hozzátok vissza a gyerekeket.

Emilie-nek könnyek szöknek a szemébe. Egy pillanatra megáll, csipkés zsebkendőt szorít az ajkára, és elfordul. A két fivér lógó karral és megnyúlt képpel áll előtte. A püspök gyengéd tekintettel néz feleségére. A macska leül, farkát a mancsai köré tekeri. Láthatólag nem érdekli a jelenet.

EMILIE: Igaz, hogy féltem, és boldogtalan voltam. Igaz, hogy leutaztam a nyaralóba, és beszéltem Helena nénivel. Igaz, hogy a gyerekek csak nehezen tudtak alkalmazkodni az új körülményekhez. Igaz, hogy ebben a házban szigorúbb és komolyabb életet élünk, mint otthon. De boldog vagyok, és biztonságban érzem magam. Edvard maga a jóság. Higgyetek nekem. Egész szívemből kérlek titeket: hozzátok vissza a gyermekeimet! Nem tudok nélkülük élni. Drága, drága barátaim. Tegyétek, amit mondok. Ez az egész szörnyű félreértés.

4

Ugyanazon az éjszakán Alexandernak három olyan különös élményben van része, melyeket később se mesél el soha senkinek. Hajnali négykor felébred (hallja a nagytemplom toronyóráját, nem olyan közelről és ismerősen, mint otthon, nem olyan fülsiketítőén, mint a püspök házában, hanem távolból és idegenszerűen, akár az álomban). Nyomban érzi, hogy haladéktalanul pisilnie kell. Mivel este legyűrte a fáradtság, elaludt, mielőtt jó szokása szerint kimehetett volna, ezért most sürgető a kényszer. Alexandernak van egy különös tulajdonsága. Magában beszél, kivált a kritikus helyzetekben. Ez most kritikus helyzet.

ALEXANDER: Pisilnem kell. Keresnem kell egy bilit.

Kimászik a dunyha alól, Aron hosszú hálóinge van rajta, és lázasan kutatni kezd a szobában, de nem talál sehol se bilit.

ALEXANDER: Itt nincs bili. Ki kell mennem a klozettra.

Szorongató szükségtől hajtva elindul az idegen lakásban. Az ablakon árnyéktalan hajnali fény szivárog be.

ALEXANDER: Remélem, itt nincsenek kísértetek.

Minden összekuszálódik előtte: folyosók és váratlan szobák, mindenütt limlomok, bútorok, szobrok, festmények, háztartási eszközök, régi ruhák, dísztárgyak, könyvek. Tompa horkolást hall, egy ajtó résnyire nyitva áll. Isak bácsi fekszik odabent egy magas ágyon, akár egy király a szarkofágon, és félelmetes hangok törnek fel belőle. Ijesztő látvány. Ez nem a megszokott, ismerős Isak bácsi, hanem egy távoli, fenyegető ellenség, aki áthatolhatatlan falak mögött éli titokzatos életét. Alexander viszolyogva és kissé félve tekint rá. A ravatal lábánál tábori ágy áll keresztben, Aron fekszik rajta összekuporodva. Arca viaszsárga az elmosódó fényben. Szája nyitva, hosszú, remegő szempillája alatt fekete árnyék, homlokába hulló sötét haja nedves, tenyere félig nyitva. Lehetne akár gyerek, akár öregember is. Mindez átfut Alexander fején, de a heves vizelési inger kizökkenti gondolataiból.

ALEXANDER: Belepusztulok. Vagy lepisilem a pálmát. Száraznak és sárgának látszik, talán meg is kéne locsolni.

Sárguló pálma áll előtte egy hasas cserépben. Alexander hosszan és jólesően pisil. Isak Jacobi horkol. Aron mozdulatlanul fekszik, mint egy halott. Pisilés közben Alexander rájön, hogy eltévedt, és nem fog visszatalálni a szobájába.

ALEXANDER: Most vissza kéne találni valahogy. Nem lesz könnyű.

Kinyit egy ajtót, és tudja, hogy rossz irányba megy. Dermesztően kényelmetlenül érzi magát, le kell ülnie a legközelebbi székre. Csupasz és meglehetősen piszkos lábát maga alá húzza, és lehunyja és erősen összeszorítja szemét, hogy ezzel fojtsa vissza magába a pánikot vagy a sírást. Amikor kinyitja a szemét, apja áll előtte, és barátian aggódó tekintettel néz rá. Alexander nem ijed meg, de nem is örül különösképpen. Elnéz másfelé. Oscar óvatosan leül egy alacsony fotelbe, és így kisebb lesz, mint a fia.

OSCAR: Nem az én hibám, hogy minden balul ütött ki. Tehetetlen vagyok, Alexander. Rettenetes érzés csak állni és nézni, hogy kínoznak titeket. Nem tudom, miféle bűnöket követhettem el az életben, hogy most ilyen pokolban kell élnem.

ALEXANDER: Távol tarthatnád magad, mint mindenki más.

OSCAR: A legtöbben képesek rá. Én nem.

ALEXANDER: Mindig azt mondtad, hogy ha valaki meghal, Istenhez kerül. Ez tehát nem volt igaz?

OSCAR: Nem tudlak elhagyni titeket.

ALEXANDER: Mivelhogy mégsem tudsz segítem rajtunk, sokkal jobban tennéd, ha magaddal törődnél, és elmennél az égbe vagy ahova kell.

OSCAR: AZ egész életemet veletek, gyerekekkel éltem és Emilie-vel. A halál ezen nem változtat.

ALEXANDER: EZ tulajdonképpen nem rám tartozik.

OSCAR: Miért vagy ilyen dühös, Alexander?

ALEXANDER: Eh.

OSCAR: Hiszen nem csináltam neked semmi rosszat. ALEXANDER: Könnyen lehet, hogy szerettelek, amíg éltél, legalábbis azt hiszem. Fanny és Amanda jobban szeretett nálam, mivel mindig ajándékokat adtál nekik.

OSCAR: Te is kaptál ajándékokat.

ALEXANDER: Igen, kétségtelen. De te mindig olyan tutyimutyi voltál, apa. Mindig csak fecsegtél. Anya és nagyanya döntött mindenben. Nevetségessé tetted magad, és az ember csak szégyellte magát, ha látta, milyen tétován kóvályogsz, és mindenkinek kikéred a tanácsát. Soha nem mondtad ki kereken, hogy mit gondolsz. Aztán meghaltál. És most pontosan ugyanúgy kóvályogsz, mint amikor éltél. Azt mondod, hogy sajnálsz bennünket. De ez csak üres fecsegés, apa. Miért nem állsz oda Isten elé, és miért nem mondod meg neki, hogy üsse agyon a püspököt, elvégre az ő embere? Vagy arról van szó, hogy Isten szarik rád? Hogy szarik mindannyiunkra? Egyáltalán, láttad te Istent odaát? Lefogadom, hogy még azt se derítetted ki, milyen úton-módon lehet Isten közelébe kerülni. Csak ténferegsz, ahogy szoktál, és aggódsz értünk és anyáért.

OSCAR: Apám is szánalmas alaknak tartott.

Oscar Ekdahl ezt elvékonyodott hangon és elfordított arccal mondja. Kövér könnycseppek gurulnak végig az arcán. Alexander mondani akar valamit, de meggondolja magát. Néma marad, és el van keseredve. Végül kifakad, csak úgy a levegőbe.

ALEXANDER: Senkinek nincs egy épkézláb gondolata. OSCAR: Úgy látszik, félsz az emberektől, Alexander. ALEXANDER: Hülyék. Szinte mindegyik.

OSCAR: Lassacskán majd megérted, hogy...

ALEXANDER: Nem hiszek az ilyenekben, hogy „lassacskán majd megérted". Mi az ördög az, hogy lassacskán? Én tisztán látok. Az emberek nevetségesek, és ki nem állhatom őket.

Erősen behunyja a szemét. Amikor kinyitja, apja már nincs ott. A hajnali fény hideg, és Alexander fázik.

5

A püspöki rezidencián vagyunk ugyanazon az éjszakán, ugyanabban az időben. A toronyóra újra zengve négyet üt, a templom téglatömege mögül lassan bontakozik elő a szürke virradat. Emilie az ebédlőben ül a hosszú asztal egyik végén. Előtte egy csésze forró erőleves. Teste felfúvódott a terhességtől, arca sápadt és beesett, ajka száraz és feszes. Révedő tekintettel nézi a hajnali fényt, és hagyja, hogy gondolatai messze kalandozzanak. Egyetlen petróleumlámpa fakó lángja világítja meg a szobát. Most léptek hallatszanak, az ajtó kinyílik.

EDVARD: Nem jössz lefeküdni? Most ütött négyet az óra.

EMILIE: Nem tudok aludni.

EDVARD: Én sem.

EMILIE: Bent voltam Elsánál. Nagyon beteg. Hívatnunk kellene Fürstenberg doktort.

EDVARD: Korán reggel eljön.

EMILIE: Elsa meghal.

EDVARD: Legyen meg Isten akarata. (Szünet) Mit iszol?

EMILIE: Csináltam magamnak egy csésze forró erőlevest. Jót tesz álmatlanság ellen.

EDVARD: Ihatok egy kicsit?

EMILIE (mosolyogva): Tessék, kedvesem.

Áttolja a csészét a püspök elé. A férfi belekortyol, azután végigsimítja a homlokát és arcát. Szeme gyulladt és fénytelen a sírástól, és az álmatlanságtól,

EDVARD: Nem akarsz elhagyni?

EMILIE: Hiszen itt maradok nálad.

EDVARD: Ez a hirtelen engedékenység. Nem értem.

EMILIE: Igyál, amíg meleg.

EDVARD: És ha megmérgezel?

EMILIE: Meglepő volna?

EDVARD: Nem.

Még egy nagy kortyot iszik, leteszi a csészét, újra végigsimítja arcát, azután az asztalra támasztja a kezét, ujjait szétfeszíti. Széles, fehér kéz, bütykös ízületek, ráncos bőr.

EMELIE: Ragaszkodsz hozzá, hogy a gyerekek visszajöjjenek?

EDVARD: Igen.

EMILIE: Akkor reménytelen.

EDVARD: Nem érdekel, hogy mi reménytelen, és mi nem. Csak az érdekel, hogy mi rendjén való.

EMILIE: Azt hiszem, Elsa kiabál.

EDVARD: Maradj csak. Majd én bemegyek, és megnézem.

Átvág a szobán vastag, kopott hálóköntösében, járása súlyos és nehézkes; lomha árnyék, torlódó kétségbeesés, halálraítélt, két órával a kivégzése előtt. (Már semmi nincs úgy, ahogy lennie kellene, de nem panaszkodik. Nem vádolhatja Istent vagy Emilie-t vagy a körülményeket. A püspök önmagát vádolja.) Kinyitja Elsa szobájának ajtaját. Elsa úgy fekszik a párnahegyen, akár egy felfúvódott bálna, arca elgyötört és elszíneződött, szeme kidülled, szája kitátva.

EDVARD: Hívtál, Elsa?

ELSA: Igen.

EDVARD: Segíthetek?

ELSA: Olyan sötét van.

Edvard fölemeli az éjjeliszekrényt, melyen az égő petróleumlámpa áll, és szorosan az ágy mellé állítja, hogy Bergius kisasszony lássa a lámpát, és elérhesse. Lehajol Elsa fölé, és belélegzi a nő bűzölgő halálfélelmét. Azután hirtelen magára hagyja, az ajtót nem teszi be egészen. Elsa csendben, mintegy megadóan nyöszörög, nagy erőfeszítéssel felemeli jobb kezét, és megfogja vele a lámpa forró és fényes üveggömbjét. (Nincs védőügyvéd, aki szóban vagy akár írásban vállalni tudná Elsa Bergius képviseletét. Visszataszító, rothadófélben levő, élősdi szörnyeteg. Szerepe hamarosan véget ér; szánalmasan torzra sikeredett kenyérdarab a világ hatalmas sütőkemencéjében, nincs értelme részvétet pazarolni rá.)

Emilie piszkos hálóingében az ágy szélén ül, vállára kendőt terített, keze a combján nyugszik. Edvard Vergérus az ablaknál áll, megissza a maradék erőlevest.

EMILIE: Ki tudod venni, hány óra van? Az én órám megállt.

EDVARD: Nemsokára fél öt.

EMILIE: Hosszú éjszaka volt.

EDVARD: Meg kellene próbálnod aludni egy kicsit.

EMILIE: Fáj a lábam. Meg van dagadva, és hasogat.

Férj és feleség hallgatásba merül. Teljes a mozdulatlanság. A másodpercek és a percek csigalassúsággal araszolnak át a szobán. Ez a végpont.

EDVARD: Azt hallottam valahol, hogy a világűr tágul. Az égitestek szédítő sebességgel távolodnak egymástól. A világegyetem szétrobban, és mi most épp a robbanás pillanatában vagyunk.

EMILIE (némán ül, nézi Edvardot)

EDVARD: „Érteni." Rosszul használt szó ez. Értem. Értem, mire gondolsz. Értem, mit érzel. Hazug szó.

EMILIE (némán ül, nézi Edvardot)

EDVARD: Egyszer azt mondtad, hogy szüntelenül váltogattad a maszkjaidat, és végül már nem tudtad, ki vagy. (Szünet) Nekem csak egyetlen maszkom van. De ez belenőtt a húsomba, ha megpróbálom letépni...

EMILIE (némán ül, nézi Edvardot)

Edvard Vergérus leül az ágyra a maga oldalán. Emilie háttal ül neki, továbbra is mozdulatlan, mint akire fojtogató feszültség nehezedik.

EDVARD: Mindig azt hittem, hogy az emberek szeretnek. Okosnak, széles látókörűnek és igazságosnak tartottam magam. Nem sejtettem, hogy valaki képes gyűlölni is.

EMILIE: Én nem gyűlöllek.

EDVARD: A fiad gyűlöl.

EMLIE: Ez igaz.

EDVARD: Félek tőle.

6

Alexander talán aludt néhány pillanatig, talán még mindig alszik, az is lehet, hogy álmodik. De az is lehet, hogy csak behunyja a szemét, hogy mindaz, ami most következik, egyáltalán nem képzelődés vagy álom, hanem valóság. Amikor később, néha-néha, de nem túlságosan gyakran, visszagondol erre a három élményére, változatlanul nem tudja eldönteni, hogy bagatellizálja-e vagy éppenséggel életbevágóan fontosnak tekintse-e őket. Akárhogy van is, elmélkedésre nincs szükség, az elmélkedés nem kerül filmszalagra, és ezért a két hátralévő élményt pontosan úgy kell elmesélni, ahogy azok megmaradtak Alexander tudatában.

Tehát az, hogy elaludt-e, vagy most is alszik, vagy csak behunyja a szemét, mindegy; halk, csoszogásszerű hangot hall, és kinyitja a szemét. Messze, a szoba távoli végében résnyire kinyílik az ajtó. A kilincsen hatalmas kéz nyugszik, és elképesztően vastag csuklóban és sötétvörös anyagba burkolt széles karban folytatódik. Alexander hallja a hatalmas test nyugodt lélegzését is. Rádöbben, hogy egy óriás rejtőzik a sötét folyosón. Megbénítja az elemi rémület, tarkóján égnek merednek a hajszálak, szívverése megáll, ajka elfehéredik, arca megmerevedik.

Az ajtó megnyikordul, és még szélesebbre tárul. Valamilyen vöröses, formátlan tömeg bontakozik ki homályosan Alexander előtt, a kilincsen nyugvó fehér kéz olyan, mint valami haldokló nagy állat. Most egy másik ajtó is kinyílik, mögötte remegő fény imbolyog, a fény könnyedén átcsordul a küszöbön, majd vékony hangon vihogva gyorsan fölszáll a mennyezet felé. Messze mögötte, a félhomályban vörös hajú, nevető kislány arca dereng föl. A fény hirtelen kihuny, és az alak eltűnik.

ALEXANDER: Most végem van.

Sokhangú, halk nevetés csendül a mennyezet alatt és a sötét sarkokban. A fehér kéz félkört ír le, a formátlan vörös tömegen hullám fut végig.

ALEXANDER: Ki van az ajtó mögött?
HANG: Isten van az ajtó mögött.
ALEXANDER: Nem tudsz előjönni?
HANG: Élő ember nem láthatja Isten arcát.
ALEXANDER: Mit akarsz tőlem?
HANG: Csak bizonyítani akarom, hogy létezem.
ALEXANDER: Nagyon hálás vagyok. Köszönöm.
HANG: Számomra te csupán jelentéktelen porszem vagy. Ezt tudtad?
ALEXANDER: Nem.
HANG: Egyébként gonoszul viselkedsz a testvéreiddel és a szüléiddel, szemtelen vagy a tanáraiddal, és ocsmány gondolataid vannak. Nem is értem, miért hagylak élni, Alexander!
ALEXANDER: Nem.
HANG: A szentség! Alexander!
ALEXANDER: Micsoda?

HANG: A szentség! Farkas a kecskét, kecske a kórót, kóró a kismadarat, és így tovább. Érted, mit akarok mondani?

ALEXANDER: Azt hiszem, nem.

HANG: Isten a világ, és a világ Isten. Ilyen egyszerű.

ALEXANDER: Bocsánatot kérek, de ha úgy van, ahogy mondod, akkor én is Isten vagyok.

HANG: Te egyáltalán nem vagy Isten. Te egy kis felfuvalkodott szarjancsi vagy.

ALEXANDER: Szerintem én nem vagyok felfuvalkodottabb Istennél. Hálás volnék, ha Isten bebizonyítaná az ellenkezőjét.

HANG: A szeretet! Alexander!

ALEXANDER: Miféle szeretet?

HANG: Az én szeretetem. Isten szeretete. Istennek az emberek iránt tanúsított szeretete. (Szünet) Na?

ALEXANDER: Igen, beszélni szoktak erről a szeretetről.

HANG: Van nagyobb dolog a Szeretetnél?

ALEXANDER: Akkor az csak a nagytiszteletű püspök úr fütyköse lehet, más nem jut az eszembe, mivel még csak tízéves vagyok, és nincs nagy tapasztalatom.

HANG: Jól válaszoltál, de eléggé szemtelenül. Szeretnéd, ha csinálnék valami csodát?

ALEXANDER: Miféle csodákat tudsz te csinálni?

HANG: Mindenható vagyok. Talán elfelejtetted?

ALEXANDER: Nem felejtettem el, de nem hiszem el, mert örökösen csak fecsegsz arról, hogy mindenható vagy. Ha tényleg mindenható volnál, akkor az nyilvánvaló lenne, és nem kényszerülnél sem te, sem a püspök arra, hogy a mindenhatóságodat bizonygassátok minden vasárnap.

Az ajtó mögötti vörösség most hevesebben hullámzik, a kéz kinyúl, az ujjak megmozdulnak, förtelmes látvány. Tompa dobogás remegteti meg a padlódeszkákat. Az ajtó most teljesen kitárul, puffadt arcú hatalmas alak zuhan be a szobába, s a mennyezetről egy nyílásból Aron ugrik le Alexander elé. Nevet.

ARON: Elhitted!

ALEXANDER: Végig tudtam, hogy bábu.

ARON: Nem is láttad. Féltél.

ALEXANDER: Félt a nyavalya.

ARON (utánozza): „Most végem van."

Alexandert elönti a düh, és nekimegy a nevető Aronnak. Rövid ideig tartó, elkeseredett verekedés kezdődik, Aron néhány pillanat alatt lenyomja Alexandert a földre, és ráül a hasára.

ALEXANDER: Megadom magam. (Szomorúan) Megadom magam.

Aron hirtelen elmosolyodik, és megpaskolja Alexander arcát.

ARON: Ne bőgj, Alexander, nem akartalak megijeszteni, legalábbis nem nagyon. Egész éjjel ezen a marionett bábun dolgoztam – van egy gazdag angol cirkuszigazgató, aki rajong a bábjainkért. Aztán meghallottam, hogy fenn vagy és járkálsz. (Hallgatózik) Pszt. Hallod? Ismael,

az öcsém is ébren van. Hallod? Énekel. Kár Ismaelért. Nem bírja elviselni az embereket. Néha dührohamot kap, és akkor veszélyes. Gyere, bemutatlak neki. Az orvosok szerint az intelligenciája toronymagasan van az átlag fölött. Állandóan olvas, hihetetlenül művelt, és mindent kívülről tud. Nem kérsz egy kis kávét, Alexander? Vagy egy darab kenyeret? Vagy melegítsek neked egy kis tejet?

ALEXANDER: Azt mondod, hogy egész éjszaka fenn vagy? De én láttam, hogy benn aludtál a nagybácsid hálószobájában.

ARON: Sok furcsa dolog van, amit nem lehet megmagyarázni. Ezt különösen akkor látja az ember, ha mágiával foglalkozik. Láttad már a múmiánkat? Nézd meg alaposan, Alexander! Látod, hogy lélegzik? Több mint négyezer éve halott, de lélegzik. És most elsötétítem a szobát. Mit látsz?

ALEXANDER: Világít.

ARON: Igen, így van. Senki nem tudja, hogy miért bocsát ki fényt magából. Már egy egész sereg tudós járt itt, és vizsgálgatta kívül-belül a vén múmiaanyót, de nem tudják megmondani, hogy miért világít. Az érthetetlen dolgok feldühítik az embereket. Ezért sokkal jobb, ha a különféle készülékekre, tükrökre és vetítőkre fogunk mindent. Akkor az emberek nevetnek rajta, és ez így üdvösebb is minden szempontból, főként anyagilag. Apámnak és anyámnak bűvészszínháza volt Péterváron. Ezért tudom én mindezt. Egyik este, az előadás kellős közepén megjelent egy igazi kísértet, apám nagynénije, aki két nappal azelőtt halt meg. A kísértet eltévedt a gépek és a vetítők között. Az előadás megbukott, és apámnak vissza kellett fizetnie a belépti díjakat.

ALEXANDER: Én is tudok a kísértetekről egyet s mást. ARON: Isak bácsi azt állítja, hogy többféle valóság vesz minket körül, és ezek egymástól függetlenek. Szerinte hemzsegnek körülöttünk az árnyak, szellemek, bolygó lelkek, kísértetek, démonok, angyalok és ördögök. Azt mondja, hogy még a legkisebb kőnek is van saját, külön élete. (Félbeszakítja magát) Kérsz még egy kis kávét, Alexander?

ALEXANDER: Igen, köszönöm.

ARON (kávét tölt): Minden él, minden Isten vagy Isten gondolata, nemcsak, ami jó, hanem a legszörnyűbb dolgok is. Te mit gondolsz erről?

ALEXANDER: Ha van Isten, akkor az egy ronda dög, akit kedvem volna seggbe rúgni.

ARON (udvariasan): Szerintem nagyon érdekes az elméleted, kedves Alexander, és úgy látom, hogy kellőképpen meg is van alapozva. Én magam ateista vagyok. Ha az embert mágusnak nevelik, és már gyerekkorában megtanulja az összes trükköt, akkor köszöni, nem kér a földöntúli beavatkozásból. Én mint varázsló leginkább a kézzelfogható dolgokat szeretem; a megfoghatatlant a nézőknek kell előidézniük. Ne vigyük be Ismaelnek a reggelit? Gyere, Alexander! Nem is vagy olyan buta, különösen, ha meggondolom, hogy még csak kilencéves vagy. ALEXANDER: Tizenegy leszek novemberben.

7

Ugyanebben az időpontban, ezen a fülledt szeptemberi hajnalon Edvard rájön, hogy altatót ivott. Még mindig az ágy szélén ül, arccal az ablak felé, vastag hálóköntösében. Emilie az ajtónál áll, mozdulatlanul.

EMLIE: Kaptam egy doboz brómtablettát a húgodtól, mert nem tudtam aludni. Három tablettát beletettem az erőlevesbe. Nem azért, hogy te idd meg. Amikor bementél Elsához, még hármat beletettem.

EDVARD: Sátán.

EMLIE: Mélyen fogsz aludni. Amikor felébredsz, már nem leszek itt. Megmosakszom, megfésülködöm, és szép nyugodtan felöltözködöm. Aztán lemegyek a lépcsőn, és kinyitom az udvari kaput. Visszamegyek a gyerekeimhez, a színházhoz, a házamba és a családomhoz.

EDVARD: Szeretlek!

EMLIE: Pár perc múlva már alszol. Amikor felébredsz, szenvedni fogsz a vágytól és a magánytól. De ezek az érzések elmúlnak, Edvard.

EDVARD: Más ember leszek, és vissza fogsz jönni.

EMLIE: Soha nem jövök vissza.

EDVARD: Követni foglak városról városra. Pokollá teszem az életed, és tönkreteszem a gyerekeid jövőjét. EMLIE: Szerencsétlen, már nem tudod, mit beszélsz. EDVARD: Ébren vagyok. Szörnyűségesen ébren.

Feláll, dühödten és félig vakon Emilie karját akarja megfogni. Emilie félrehúzódik. A tekintetével keresi Ernilie-t, közben rázza a görcsös, tompa zokogás, a könnyek újra és újra elöntik gyulladt szemét.

EDVARD: Segíts be az ágyba legalább. Már nem látok. Szédülök.

Kinyújtott kézzel és behunyt szemmel áll a szoba közepén a szürke hajnali fényben. Emilie egy pillanatra megfeledkezik magáról, és elindul, hogy segítsen neki, de hirtelen megáll, még kartávolságon kívül.

EDVARD: Itt vagy? Nem látlak. Nem látok.

EMILIE: Itt vagyok.

EDVARD: Segíts.

EMILIE: Nem merek segíteni.

A fojtogató, marcangoló sírás, a vak szem, a nyitott, nyáladzó száj, a kinyújtott kezek, a görnyedten támolygó test, az előretartott fej. A sötét ágyak, a hasas dunyhák, a fájdalomtól eltorzult arc a feszületen, a vastag függönyök, a kopott karosszékek, a se nem sötét, se nem világos, ólomszínű és beteg hajnali fény. Emilie mindezt látja, egész életében látni fogja, hallani fogja ezt a sírást, ezt a zihálást, tulajdon erős szívverését, érezni fogja a pornak és a rettegés hideg verítékének szagát – ezt az egyetlen képet, ezt az egyetlen pillanatot.

8

Aron kinyitja a tiltott ajtót. Alexander belép egy hosszúkás szobába, amely a keskeny falán levő függönytelen ablakból kapja a fényt. A szoba közepén durva faasztal áll és egy kopott karosszék. A falak mentén polcok futnak körbe, megrakva könyvekkel, újságokkal és nagy papírhalmokkal. A piszkos ágyneművel behúzott keskeny tábori ágyon tizenhat éves fiú fekszik. Kerek, sápadt arca van, enyhén vöröses, fürtös haja és keskeny, halványkék szeme; mozdulatai kellemesen lányosak, hangja magas és kissé rekedtes. Nagyon szűk, fekete öltöny van rajta, de mellénye és nyakkendője nincs; inge pecsétes. Keze kerek, ujjai rövidek. Lábán cipő helyett vastag, szürke zokni. A belépőket derűs arccal fogadja, de nem kel föl az ágyról.

ARON: Jó reggelt, Ismael. Behoztuk a reggelidet. Ez itt a barátom, Alexander Ekdahl.

Ismael gyorsan felkel, odamegy Alexanderhoz, kezét a fiú vállára teszi, és keskeny, halványkék szemével figyelmesen nézi. Biztatóan bólogat, és mosolytalanul mosolyog.

ISMAEL: A hülye is látja, hogy Alexander nincs jól. Hagyj magunkra, Aron, ne félj, nem fogom megenni, még ha étvágygerjesztőnek látszik is. Ne felejtsd el bezárni az ajtót kívülről. Fél óra múlva visszajöhetsz. Indulj már, Aron!

Az utolsó szavakat Ismael hirtelen támadt, éles türelmetlenséggel ejti ki, miközben a szája körül még mindig halvány mosoly játszik.

ARON: Isak bácsi nem örülne, ha...
ISMAEL: Isak bácsi vén szamár, és soha nem fogja megtudni, hogy itt jártál nálam, Alexander! Eridj már!

Aron tétovázva kimegy, és bezárja az ajtót. Ismael beleszürcsöl a forró kávéba, azután odanyújtja a bögrét Alexandernak.

ALEXANDER: Köszönöm, nem kérek.
ISMAEL: Ismael a nevem, ezt már tudod. „Az pedig vad természetű ember lesz: az ő keze mindenek ellen, és mindenek keze őellene." Veszélyesnek tartanak, ezért vagyok bezárva. Magában véve ez ellen nincs is semmi kifogásom.
ALEXANDER: Hogyan vagy veszélyes?
ISMAEL: Kényelmetlen képességeim vannak.
ALEXANDER: Kényelmetlen?
ISMAEL: Írd le a neved erre a papírra, közönséges csomagolópapír, itt a toll, sajnos eléggé kopott már, de azért még ír. Hát tessék, Alexander Ekdahl, most olvasd el, mit írtál ide.
ALEXANDER: Itt az áll, hogy Ismael Retzinsky.
ISMAEL: Talán mi ketten egy ember vagyunk, talán nincsenek határaink, talán belefolyunk egymásba vagy átfolyunk egymáson, akadálytalanul és feltartóztathatatlanul. Szörnyű

gondolatokat hordozol magadban, szinte fájdalmas a közeledben lenni, de ugyanakkor csábító is. Tudod, miért?

ALEXANDER: Nem tudom, hogy akarom-e tudni.

ISMAEL: AZ ártó gondolatnak vonzereje van. A legtöbb ember nem tud testet adni neki, és talán ez az emberiség szerencséje. Ez egyébként mind primitív és barbár! Megcsinálják például valakinek a képmását, akire haragszanak, és aztán tűket szúrnak a képbe. Valóban igen otromba módszer, ha meggondoljuk, hogy milyen gyors és egyenes úton is járhat az ártó gondolat.

ALEXANDER: Nem akarok erről beszélni veled.

ISMAEL: Furcsa kis ember vagy te, Alexander. Nem akarsz beszélni arról, amire minden pillanatban gondolsz.

ALEXANDER: Nem is tudom – igen, ez igaz.

ISMAEL: Mondd meg nekem, mire gondolsz.

ALEXANDER: (hallgat, csak a fejét rázza)

ISMAEL: Egy ember halálát kívánod. Várj egy pillanatra, ne mondj semmit. Tudom, kire gondolsz: nagydarab férfi, szőke, őszes hajjal, szakállal – javíts ki, ha rosszat mondok –, kék szemű, tiszta kék szeme van és csontos arca, a válla széles – javíts ki, ha rosszat mondok –, most éppen alszik, és azt álmodja, hogy az oltár előtt térdel, az oltár fölött a megfeszített próféta lóg. Álmában feláll, és belekiáltja a hatalmas templom belsejébe: „Szent, szent, szent a seregeknek Ura, teljes mind a széles föld az ő dicsőségével." Ez sötétben történik, és nem hangzik fel semmiféle válasz, még egy nevetés se.

ALEXANDER: Nem akarom, hogy ilyeneket mondj. ISMAEL: Nem én beszélek. Te magad beszélsz. A te képeidet mondom el. A te gondolataidat ismételem. A világ igazsága Isten igazsága. Most ne tétovázz. Mélyen alszik, rémálmok gyötrik, add ide a kezed, Alexander, ez tulajdonképpen nem szükséges, de így biztosabb. Tároljanak ki az ajtók – sikoly zengjen végig a házon.

ALEXANDER: Nem akarom. Nem akarom.

ISMAEL: Már késő. Tudom a kívánságodat. (Nevet) Hogy egy ilyen kisfiú ekkora gyűlöletet hordjon magában, ilyen iszonyatos kívánságokat! (Csúfolódva) Szét tudná vetni a sovány mellkasodat. Ne félj, Alexander. A fontos csak az, hogy ne habozz a végső pillanatban, ezért tartlak átölelve. Egyetlen út van csupán előtted, és én követlek téged, megsemmisítem magamat, beléd áradok, gyermekem, ne félj, veled vagyok, az őrangyalod vagyok. Hajnali öt óra van, most kelt fel a nap. Az ajtók kivágódnak – nem, várj. Először egy sikoly, egy szörnyű sikoly visszhangzik át a szobákon, és egy idomtalan égő alak vonszolja magát a padlón – közben sikoltozik –

ALEXANDER: Nem akarom. Eressz el, eressz el!

Alexander megpróbál kiszabadulni Ismael öleléséből, de nem bír megmozdulni, még kiáltani se tud – most tisztán látja az égő alakot, amint támolyogva és üvöltve...

9

EMILIE: Mi történt?

RENDŐRFELÜGYELŐ: Az ön férje, a nagytiszteletű püspök úr, ma reggel szörnyű körülmények között életét vesztette. Azt hiszem, sikerült minden részletre kiterjedően tisztáznunk az eseményeket. Elsa Bergius kisasszony súlyos betegen az ágyában feküdt. Éjjeliszekrényén égő petróleumlámpa állt. Balszerencsés véletlen folytán a lámpa ráesett az ágyra, és felgyújtotta az ágyneműt, valamint Bergius kisasszony haját és hálóingét. Akár egy égő fáklya, a beteg végigrohant a házon, és valahogy sikerült bejutnia a nagytiszteletű püspök úr hálószobájába. A nagytiszteletű úr húga, Henrietta Vergérus kisasszony szerint a nagytiszteletű úr igen mélyen aludt, mivel ön, nagyságos asszonyom az éjszaka folyamán altatót adott neki, még mielőtt a férjével folytatott heves vita után hajnali négy óra húsz perckor elhagyta volna a házat. Bergius kisasszony rávetette magát az alvó emberre, és ekképpen felgyújtotta az ő ágyneműjét és hálóingét is. A nagytiszteletű úr felébredt, és sikerült kiszabadítania magát az égő és haldokló Bergius kisasszony kezei közül, de nem bírta eloltani a lángokat, melyek immár őt magát támadták meg. Az idős Blenda Vergérus találta meg fiát: felsőteste összeégett, arca elszenesedett. Gyenge életjeleket adott, és egyre azt ismételgette, hogy kínjai elviselhetetlenek. Tíz perccel később megérkeztek az orvosok és a mentőszolgálat, de addigra a nagytiszteletű úr már megszabadult kínjaitól, és kilehelte lelkét. Jóllehet nem tudok eltekinteni attól a ténytől, hogy az ön által adott altató feltehetőleg súlyosbította a szerencsétlenséget, mindazonáltal mégsem tulajdonítok ennek különösebben nagy jelentőséget, hanem úgy vélem, hogy esetünkben a balszerencsés körülmények rendkívül szerencsétlen egybeeséséről van szó, és ezért kérem, nagyságos asszonyom, fogadja mélységes és őszinte részvétemet.

10

Két nappal a püspök szörnyű halála után Emilie és gyermekei ellátogatnak a színházba. Gyászruhát viselnek, az özvegy arcát sűrű fátyol borítja. Kora délután van, az őszi nap néhány sugara utat tör magának a színpadra a csukott ablaktáblák résein. A játékteret a magányos próbalámpa álmos fénye világítja meg, a nézőtérre sötétség borul.

A színészek mint tétova árnyak mozognak a poros félhomályban.

HARALD MORSENG: Madame, tegnap is volt szerencsém meglátogatni kegyedet, de a szemtelen komornája sértő megjegyzést vágott a fejemhez, és elküldött.

HANNA SCHWARTZ: Márki úr, fájlalom, hogy ön ilyen tolakodó, és igen sajnálom, hogy a személyzetemnek ma reggel nem sikerült önt elküldenie, ön azt állítja, hogy szeret engem, márki úr. Ha ez így van, legyen olyan jó, és kíméljen meg a társaságától, mert jelenléte, megmondom őszintén, felháborít, sőt, haragra gerjeszt, ha eszembe jut, milyen megalázó helyzetbe hozott engem őfelsége, a királyné előtt.

MIKAEL BERGMAN (belép): Nocsak, a márki úr! Minek köszönhetjük korai látogatását?

FILIP LANDAHL (félre): Jó kis meglepetés! Alig várom már a végkifejletet.

HARALD MORSING: Gróf úr!

MIKAEL BERGMAN: Márki úr!

HARALD MORSING: Tudom, hogy vérét ontotta a királyért, gróf úr, és pusztán ez akadályoz meg abban, hogy tüstént és minden erőmmel szemébe vágjam azokat a gyalázatos sértéseket, melyekkel a márkinét illette. Kímélje meg ezt a nemes hölgyet attól a szégyentől, amellyel...

SÚGÓ (kifújja az orrát): ...házunkat beszennyezte.

HARALD MORSING: ...házunkat beszennyezte. (Filip Landahlnak) Nem elég, hogy ez a leggyengébb fércmű, amelyet francia nyelven valaha is leírtak, de ráadásul a fordítás is pocsék, Landahl úr, megmondom úgy, ahogy van, bár tudom, hogy sokat dolgozott rajta.

FILIP LANDAHL: Elsietett munka, Morsing úr, tudom, de válságos helyzetben vagyunk.

HARALD MORSING: Azelőtt Shakespeare-t játszottunk, kedves uram. A nagy Moliére darabjait játszottuk, sőt mi több, még Henrik Ibsent is volt bátorságunk megszólaltatni.

FILIP LANDAHL: Ilyen a közönség ízlése, Morsing úr! Nem kíváncsiak többé az óriások szavára, beérik a törpék makogásával. Senki nem törődik már a színházunkkal, sem a közönség, sem az Ekdahl család. A kassza üres, a színészeink elfásultak.

Hanna Schwartz és Mikael Bergman csüggedten leül egy karfa nélküli, magas fapadra. Fogják egymás kezét, szomorúak.

EMILIE (suttog): Hanna!

Hanna észreveszi Emilie-t és a gyerekeket az oldalsó kulisszák árnyékában, örömében felkiált. Az urak abbahagyják a vitát, és megfordulnak. Mikael Bergman ámuló arccal emelkedik

fel a padról. Mindenki feláll. Emilie ekkor széttárja karját, és Hanna megöleli. Az izgatottságtól nyomban sírni kezdenek, összecsókolóznak, megérintik egymás kezét és arcát, nevetnek és halkan beszélnek, mintha attól félnének, hogy elrebben a pillanat.

FILIP LANDAHL: Nem találok szavakat. Nem találok szavakat.
HARALD MORSING: Drága Ekdahlné asszony, drága, drága asszonyom.
MIKAEL BERGMAN: Nem értem, miért vagyok ilyen pokolian meghatódva.
HANNA SCHWARTZ: Most már itt maradsz velünk, ugye?

Epilógus

A tél folyamán Emilie is és Maj is leánygyermeket hozott a világra, és nemcsak tulajdon nagy örömükre, hanem boldoggá téve ezzel a testvéreket, féltestvéreket, a büszkeségtől dagadó keblű Gustav Adolfot és nem utolsósorban Helena asszonyt, aki az ősz folyamán, szokásától eltérően, betegeskedett és kissé melankolikus volt. Mivel az Ekdahl családnak mindig is volt érzéke a nagy események méltó megünnepléséhez, most elhatározták, hogy a kettős keresztelőt orgonanyílás idején tartják meg.

A tél már végleg megadta magát, és a kora tavasz teljes pompába öltözött. A szelíd eső utáni ragyogó napsütésben az anyák maguk viszik gyermekeiket a keresztelőre, amelyet Emilie lakásában rendeznek meg. A szertartást idős, kerek arcú pap vezeti, akit Gustav Adolf busásan megfizetett, és ezért szemet huny az egyik gyermek kétes származása fölött. Jelen van, természetesen, az egész család, és meghívták a színészeket is.

A hölgyek hatalmas, virágdíszes kalapokat viselnek, az urak zsakettban vannak, Alexander fehér matrózruhában feszeng. Vega kisasszony és Ester kisasszony ez alkalomra büszkén felöltötte vadonatúj szürke selyemruháját, és a személyzet többi tagja is ízlése és tehetsége szerint kicsinosította magát. Már a szertartás előtt is pezsgőt szolgáltak fel, és a hangulat nagyon oldott, már-már túlságosan is felszabadult. Az estebédet Helena tágas ebédlőjében fogyasztják el. A hatalmas asztalt vörös abrosszal terítették meg, és teleszórták virágokkal, az ezüst gyertyatartók és az üvegcsillárok szikráznak a napfényben, a színház zenekara keringőt játszik, és a két kis ünnepelt már ágyában pihen egy-egy külön kis emelvényen, melyet orgonával és rózsaszín rózsákkal díszítettek fel. Többen is úgy érzik, hogy beszédet kell tartaniuk, kivált Gustav Adolf, aki kétszer is szólásra emelkedik.

GUSTAV ADOLF: Kedves, drága barátaim, borzasztóan meg vagyok hatva. Kedves barátaim, és te, drága mama és imádott feleségem, Alma, és te, drága Emilie, aki szebb vagy, mint valaha, és az én csodálatos gyermekeim, Petra és Jenny és a pontosan ugyanannyira drága, kis Helena Viktória kisasszony, aki olyan szépen fekszik az ágyacskájában, és te, Majácska, akit annyira szeretek! És az én nagyszerű Carl bátyám és az aranyos felesége, és az én nagyon nagyra becsült barátom, Isak Jacobi, aki felbecsülhetetlen szolgálatot tett családunknak, és maguk is, Vega kisasszony és Ester kisasszony és a többiek, kedves barátaim, akik hűségesen segítenek nekünk az élet terheinek hordozásában. És végül, de nem utolsósorban köszöntöm a mi szeretett, csodálatos és nagy tehetségű művészeinket, Landahl urat, Schwartz kisasszonyt, Morsing urat és Bergman urat. Ha tehetném, most minden jelenlevőt egyetlen, mérhetetlen öleléssel a karomba zárnék, és gyengéd csókot nyomnék mindenki homlokára, igen, egy csókot, amely minden szónál ékesebben kifejezné örömömet s szeretetemet. Ismét mind együtt vagyunk és a félelem és zűrzavar napjai után kis világunkban újra a régi a biztonság, a bölcsesség és a rend. A halál árnyai elenyésztek, a tél megfutamodott, és szívünkbe visszatért az öröm. Most ki kell vennem a kis Helena Viktoriát az ágyából – ugye szabad? Tudtam, hogy szabad. Amanda, hozd ide a kis Aurorát is, és vedd az öledbe, ne érezze magát elhanyagolva ezen a boldog napon, életem

legboldogabb napján. Most elmondom, amit szerettem volna, nézzétek csak, nevet rám az én kis Helena Viktoriám, a lányom; jól van, nevess csak öreg apádra, és ne törődj azzal, mit beszél. Azok úgyis csak butaságok! (Könnyek szöknek a szemébe) Az én bölcsességem egyszerű, és van, aki bizony megveti az ilyen bölcsességet. De engem nem érdekel, vigye el őket az ördög, bocsáss meg, mama, látom, hogy fölhúztad az egyik szemöldököd, nyilván úgy gondolod, hogy legkisebb fiad már túl sokat beszél, de nyugodj meg. Rövid leszek. Azt akarom tehát mondani, hogy mi, Ekdahlok nem azért jöttünk a világra, hogy keresztüllássunk rajta, ezt higgyétek el. Ehhez megfelelő eszközök kellenek, és ezekkel mi nem vagyunk fölszerelve. Legjobb, ha rá se bagózunk a nagy összefüggésekre. A kis világban, ebben a kis világban kell élnünk. Ehhez kell ragaszkodnunk, ezt kell megművelnünk, ebből kell a legtöbbet kihoznunk. Hirtelen lesújt a halál, hirtelen szakadékok nyílnak előttünk, hirtelen ránk tör a vihar és a katasztrófa, ezt mi mind tudjuk. De nem akarunk gondolni ezekre a szörnyűségekre. A megfoghatót szeretjük, igen, mi Ekdahlok becsüljük a kibúvóinkat. Ha megfosztunk egy embert a kibúvóktól, megtébolyodik, és törni-zúzni kezd. (Nevet) Az ördögbe is, az ember legyen megfogható, különben nincs mit szeretni rajta, és nem lehet még csak megszólni sem. A világnak és a valóságnak kézzelfoghatónak kell lennie, hogy jó lelkiismerettel panaszolhassuk fel az unalmasságát. Tirátok, kedves, drága művészekre, színészekre és színésznőkre átkozottul nagy szükségünk van. Ti fakasztjátok bennünk a nem evilági borzongásokat és még inkább az evilági örömöket. A világ rablók tanyája, és hamarosan ránk borul az éjszaka. Közeleg a tolvajok és a gyilkosok órája. A gonoszság letépi magáról láncait, és akár egy veszett kutya, végigszáguld a világon. Mindannyian meg leszünk mérgezve, kivétel nélkül, mi Ekdahlok is, és mindenki más. Senki nem menekülhet, még Helena Viktória vagy a kis Aurora sem ott Amanda ölében. (Sír) így lesz. Ezért kell boldognak lenni, ha az ember úgy érzi magát, ezért kell kedvesnek, bőkezűnek, gyengédnek és jónak lenni. Ezért fontos, és egyáltalán nem szégyellnivaló, hogy az ember örülni tudjon ennek a kis világnak, a jó ételnek, a szelíd mosolynak, a virágzó gyümölcsfáknak, a keringőknek. Drága barátaim, drága szeretett testvéreim, ezt akartam csak elmondani, és tekintsétek, aminek akarjátok – egy műveletlen vendéglős érzelgős ömlengésének vagy egy vénember szánalmas gügyögésének. Én ezzel nem törődöm, nekem ez teljesen mindegy. Én egy kis császárnőt tartok a karjaimban. Ez megfogható és mégis felfoghatatlan. Egy szép napon ő majd bebizonyítja, hogy nem volt igazam, egy szép napon majd uralkodni fog, és nemcsak ebben a kis világban, hanem – mindenek fölött! Mindenek fölött!

Felemeli Helena Viktoriát, mintha pohár volna, és megcsókolja a hasát.

Az ünnepi összejövetel este tíz óra körül véget ér, és Emilie visszavonul, hogy megszoptassa leányát. Kényelmesen hátradőlve ül a puha fotelban, lábát egy párnázott zsámolynak támasztja. Bő, zöld színű hálóköntöst visel. A pesztonka szégyenlősen figyeli az ajtóból. Nádszálvékony húszéves lány dús barna hajjal és nagy, fekete szemekkel. Rosa a neve.

Emilie vállára emeli Aurorát, és könnyedén paskolgatja a gyerek popsiját.

EMILIE: Ez után az evés után mindig elalszik. (Gőgicsél-ve a babának) Jól van, picikém! Légy jó kislány, hogy a mama is elmehessen lefeküdni. Úgyis eleget ettél már, azt hiszem.

ROSA: Átveszem.

EMILIE: Köszönöm, Rosa!

ROSA: Jó éjszakát, nagyságos asszony.

EMILIE: Jó éjszakát, Rosa. Hogy érzed magad nálunk? ROSA: Soha életemben nem volt még ilyen jó dolgom. Mindenki olyan kedves hozzám. Különösen az igazgató úr. Biztosan nagyon jó ember az igazgató úr.

EMILIE: Kétségtelenül nagyon jó ember, de különösképpen a fiatal lányokhoz nagyon jó, úgyhogy te csak legyél nagyon óvatos, Rosa.

ROSA (kétértelműen): Jézusom!

EMILIE: Jó éjt, Rosa!

Emilie bemegy a gyerekekhez jó éjszakát kívánni. Végigmegy a lakáson, élvezi az esti fényt és a csendet. A szalonban ott ül Gustav Adolf meglehetősen elázva, egy pohár groggal a kezében.

EMILIE: Nem mégy lefeküdni?

GUSTAV ADOLF: Hahaha!

EMILIE: Oltsd el a lámpát, ha kimégy.

GUSTAV ADOLF (tiszteleg): Igenis, ezredes. Hahahaha!

A gyerekszobában rejtélyes tevékenység folyik. A roletták le vannak húzva, a padlón takarók hevernek, a takarók előtt néhány gyertya ég, kétoldalt spanyolfalak állnak. Amanda hálóingben és lepedőbe burkolva halad át a szobán. Fanny és Jenny egymás kezét fogva egy-egy szék tetején gubbaszt. Alexander hanyatt fekszik a földön, arca zsebkendővel van letakarva.

FANNY: Légy üdvözölve hatalmas király, a világ császára. (Meghajol Amanda előtt)

JENNY (nyafogva): Ugye milyen sápadtnak látszik?

FANNY: Mintha átlátszó volna.

JENNY: Őszintén szólva, bizony eléggé ronda látvány. És milyen rossz szaga van.

ALEXANDER (a zsebkendő alól): Meghalok!

FANNY: Most látom a két üres szemüregét. Fuj!

JENNY (nyafogva): És biztos a feje is üres! Fuj!

Emilie észrevétlenül figyeli a félelmetes színjátékot. Amanda félúton megáll, méltóságát megőrizve anyjához fordul, és elmagyarázza, hogy darabot próbálnak, melyet Alexander írt, és most nem szabad őket zavarni.

EMILIE: Csak vigyázzatok a gyertyákkal, ér ne maradjatok fönn sokáig.

Óvatosan beteszi az ajtót, és most hallja a haldokló gurgulázó hangját és az élők rémült sikolyát. A halál testet ölt a gyerekszobában.

Emilie újra átmegy az ebédlőn. Alma éppen talpra állítja Gustav Adolfot, barátságosan civakodnak. Az igazgató úr bizonygatja, hogy teljesen józan, Alma ezt kétségbe vonja. Gustav Adolf még nem akar lefeküdni, úgy véli, hogy az emlékezetes napot egy üveg pezsgővel illene befejezni. Alma győzködi, hogy ebben az időpontban már senkinek nincs kedve pezsgőt inni, de ha szépen lemegy vele a saját lakásukba, kap egy sonkás szendvicset és egy pohár sört.

GUSTAV ADOLF: Emilie még biztosan inna egy pohár pezsgőt, és akkor koccinthatnánk a lányaink egészségére.

EMILIE: Most már inkább feküdj le, Gusten.

GUSTAV ADOLF: Rettenetesen boldog vagyok.

ALMA: Az rendben van, Gusten, de holnap is van nap. És akkor fájni fog a fejed.

GUSTAV ADOLF: Újra együtt vagyunk.

EMILIE (Almának): Holnap leutazom a nyaralóba, beszélnem kell a mesteremberekkel. Ne intézzek neked is valamit? Csütörtökig maradok.

ALMA: Akkor megpróbálok én is lemenni kedden.

GUSTAV ADOLF: Te is úgy látod, hogy nekem van a világon a legjobb feleségem?

EMILIE: Sokkal jobb, mint amilyet megérdemelsz.

GUSTAV ADOLF: És a világon a legaranyosabb szeretőm. Igazi cukorfalat.

ALMA: Korán indulsz?

EMILIE: Kettő előtt semmiképp.

ALMA: Jó éjt, Emilie. (Csók)

EMILIE: Jó éjt, Alma. (Csók)

GUSTAV ADOLF: Valahányszor meglátlak, sírni tudnék az örömtől. Hogy megint itt vagy közöttünk.

EMILIE: Jó éjt, Gusten. Légy most már jó fiú, és gondolj arra is, hogy Almának aludnia kell.

GUSTAV ADOLF: Tudom én, hogy mi kell Almának.

Nevetve és zajosan elindulnak, visszhangzik és döng alattuk a lépcső. Emilie nyitva hagyja az előszobaajtót, hogy kiszellőztesse Gustav Adolf szivarjának füstjét. Amikor visszatér a hálószobába, észreveszi, hogy látogatói vannak. Petra és Maj vár rá, komoly arccal és izgatottan.

PETRA: Stockholmba akarunk költözni.

MAJ: Petrának van egy barátnője...

PETRA: Tudod, Marianne Egerman.

MAJ: ...divatüzletet fog nyitni...

PETRA: ...és azt szeretné, ha segítenénk neki.

MAJ: ...és nagyon szívesen segítenénk...

PETRA: ...rettentő szívesen, ami azt illeti...

MAJ: ...de van egy problémánk...

PETRA: ...apa meg akarja venni azt a cukrászdát Majnak.

MAJ: Olyan jó hozzám. (Sírni kezd)

PETRA: Maj nem bírja elviselni apa gyámkodását.

MAJ: Olyan jó hozzám, ez reménytelen.

PETRA: Maj a saját életét akarja élni, és maga akar dönteni a sorsáról meg a gyereke jövőjéről.

MAJ: Nem tudom, mit csináljak.

PETRA: Beszéltünk nagyanyával, és ő egyetért velünk.

MAJ: ...Almával is beszéltünk.

PETRA: Anya először nagyon fölizgatta magát, és azt mondta, hogy ezt nem tehetjük meg apával...

MAJ: …aztán megnyugodott, és azt mondta, hogy az életnek mennie kell a maga útján, és hogy az ember nem kényszerítheti a gyerekeit semmire.

PETRA: ...noha apa miatt nagyon elszomorodott. De neked elsősorban magadra kell gondolnod. Apa voltaképpen öregember. Nem így van, Emilie néni?

EMILIE: Menjetek, és feküdjetek le. Majd én beszélek nagyanyával.

A lányok suttogva távoznak. Petra gyengéden, vigasztalóan beszél, Maj pedig sírós hangon, fürtös, vörös fejével Petra telt melléhez bújva. Kint még mindig világos van, valahol egy feketerigó áriát gyakorol. Emilie nem húzza le a rolettát, hogy végre éjszakát csináljon, hanem ott marad az ablaknál, tekintetét a sápadt éjszakai égboltra függeszti, és kezét úgy kulcsolja össze a hasán, mintha az még mindig nagy volna. „így van ez", mondja fennhangon, „így van ez".

EMILIE: Szegény Gustav Adolf. Szegény tökfej. De hát csak magát hibáztathatja, vagy talán mégsem? Van olyan ember, aki csak magát hibáztathatja, vagy mindenki csak magát hibáztathatja? (Szomorúan nevet) Májusi este van, itt állok egyedül, magamban beszélek, és jövő héten negyvenegy éves leszek. Anyám negyvenéves korában már ősz hajú volt, és örökösen náthás. Így van ez. Még csak félig telt el az ember élete, de már a végét járja.

Mérges grimaszt vág a tükörbe, úgy látja, a grimasz jól sikerült, és úgy érzi, ez is amellett szól, hogy vissza kell mennie a színházba. Keresgélni kezd valamit az íróasztalán, megtalálja a vörös borítójú, aranyszegélyű könyvet, összehúzza magán a köntösét, kendőt terít a vállára, és az ebédlő tapétaajtaján keresztül átmegy Helénához.

EMILIE: Tanácskozni szeretnék veled.

HELENA: Valami baj van? Ó tudom már. A lányok Stockholmba akarnak költözni. Mit szólsz hozzá?

EMILIE: Úgyis tudod.

HELENA: Bár pillanatnyilag nem éppen dúskálok a pénzben... ezen a télen rengeteget felemésztett a színház... bár, mint mondom, most nem állok valami fényesen... Carl és Lydia teljesen megkopasztott, Carl állandóan azt mondja, hogy megöli magát, és hát istenem, mit tegyek, mégiscsak az anyja vagyok... egyszóval nincs pénzem, de azért megígértem a lányoknak, hogy egy évig fedezem a stockholmi költségeiket, nem túlságosan bőkezűen, de azért tisztességesen. Varrniuk kell maguknak néhány új ruhát, olyanok, mint az igazi kis falusi virágszálak, borzasztó aranyosak, de nem különösebben jól öltözöttek. EMILIE: Maj aggódik Gustav Adolf miatt.

HELENA: Még ilyen butaságot! Az én drágalátos fiacskám épp eleget sütkérezett már az élet napos oldalán, be kell végre látnia, hogy már az árnyékban a helye.

EMILIE: Van még valami.

HELENA: Hát igen, teljesen igazad van. Oscar a halálos ágyán arra kért téged, hogy viseld gondját a színháznak. Én is ott voltam, nagyon jól emlékszem.

EMILIE: Gustav Adolf szörnyen meg lesz bántva. HELENA: Nem értem, miért vagy ilyen lágyszívű Gustav Adolffal. Ő vezeti a színházat, amióta férjhez mentél, és sikerült is neki a csőd szélére vezetnie. Gusten ügyes üzletember, de a művészethez soha nem értett. Ez a te színházad, drága Emilie-m, és ideje már, hogy tudassuk a mi kedves kisvárosi Napóleonunkkal, hogy Waterloo előtt áll.

EMILIE: Aztán Amandával is probléma van.
HELENA: Milyen probléma?
EMILIE: Már nem akar a balettiskolába menni. Itt akar maradni, és tovább szeretne tanulni.
HELENA: Aha. Értem!
EMILIE: Neked nem mondott semmit?
HELENA: Nem.
EMILIE: Orvos szeretne lenni.
HELENA: Nem kérsz egy kis likőrt? Bár tudom, hogy nem javallt.
EMILIE: Egy cseppet.
HELENA: Szóval a kis Amanda Ekdahl orvos szeretne lenni!
EMILIE: Mit gondolsz, egyetértsünk a terveivel?
HELENA: Az a csenevész kislány. (Nevet) Hát igen!
EMILIE: Bizonytalan vagyok, azért akartam a tanácsod kérni.
HELENA: Te? Bizonytalan?
EMILIE: Kicsit elszoktam attól, hogy döntsek.
HELENA: Hallgass ide, Emilie.
EMILIE: Tessék.
HELENA: Te ismered az egyetem kancellárját, ugye?
EMILIE: Essias Ekbergre gondolsz? Nagyon kedves ember, és nagyon szereti a színházat.
HELENA: Nem tudnál beszélni vele?
EMILIE: Gondolod, hogy Carl nem kapja meg a kutatásaira a hozzájárulást?
HELENA: Azt azért nem, de soha nem lehet biztosan tudni.
EMILIE: Essias el fog jönni hozzánk jövő héten. Meghívom vacsorára.
HELENA: Eknäsen rendbe kellene hozatni a nyaralókat. Megy tönkre minden. Semmi nem lett megcsináltatva, amióta Oscar meghalt. Múlt nyáron mindig kifogyott a víz.
EMILIE: Holnap odautazom. (Megmutatja a vörös boritójú könyvet) Szeretném, ha elolvasnád August Strindberg új színdarabját.
HELENA: Az a szemérmetlen nőgyűlölő.
EMILIE: Itt hagyom a könyvet.
HELENA: Tervezel valamit?
EMLIE: Arra gondoltam, hogy mind a ketten játszhatnánk.
HELENA: Soha az életbe! Már nem voltam színpadon... EMLIE: Annál inkább, Helena.
HELENA: Hm.
EMLIE: Vigyáznunk kell a színházunkra.
HELENA (sóhajt): Hát igen.
EMLIE: Most már ideje, hogy lefeküdjünk. Jó éjt, drágám.
HELENA: Jó éjt, kislányom. (Megcsókolják egymást)

Emilie elmegy. Helena egy darabig csak ül, és bámul ki az ablakon, aztán felteszi a szemüvegét, belelapoz a könyvbe, ásít, és olvasni kezdi az első oldalt.

HELENA (olvas): „Minden megtörténhet, minden lehetséges és valószerű. Idő és tér nem létezik; valamilyen jelentéktelen valóságtöredékről elrugaszkodva a képzelet kibomlik és új szövetet sző..."

Fárö, 1979. július 8. vasárnap.

Árkádia, Budapest
Felelős kiadó: Domokos János
Szedte a Nyomdaipari Fény szedő Üzem (849514/08) Nyomta az Alföldi Nyomda
A nyomdai rendelés törzsszáma: 5683.66-14-2
Készült Debrecenben, 1985-ben
Felelős szerkesztő: Osztovits Levente
A fedélterv Maczó Péter munkája
Tipográfia: Maczó Zsuzsanna
Műszaki vezető: Miklósi Imre
Készült 12,93 (A/5) ív terjedelemben, Apolló betűvel ISBN 963 307 032 5